

**BURSA İLİ GEMLİK İLÇESİ UMURBEY BELDESİ
ÇIRGANLAR EVİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Burçe İVEDİ**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : RESTORASYON

ARALIK 2002

**BURSA İLİ GEMLİK İLÇESİ UMURBEY BELDESİ
ÇIRGANLAR EVİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Burçe İVEDİ
(502991047)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Aralık 2002

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Nur AKIN

ARALIK 2002

ÖNSÖZ

Tarih öncesinden günümüze kadar birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan bir bölgede bulunan Umurbey Beldesi, Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneklerine yoğun olarak rastlanılan köklü bir yerleşmedir. Bu yapıların pek azı tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Tez konusu olarak seçilen Çırganlar Evi de harap ve bakımsız durumda, tescil edilmiş önemli yapılardan biridir. Bu çalışma ile kaderine terk edilmiş olan önemli bir kültür varlığı belgelenmiş, her yönden incelenip, değerlendirilerek gelecek nesillere aktarılmış olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda, tüm mesleki eğitimim ve tez çalışmam boyunca, çalışmalarımda desteğini, yakın ilgisini ve değerli bilgisini benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Nur Akın'a; kullandığım görsel malzeme için arşivini bana açan, her konuda yardımcı olan arkadaşım Araş. Gör. Zeynep Eres'e; çalışmama katkılarından dolayı tüm İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım. Tez konusu olan evlerini bana emanet ederek uygun çalışma ortamını sağlayan ve yapıyla ilgili tüm bildiklerini benimle paylaşan evsahibi Ömer Çırgan ve Çırgan ailesine; iyi ve kötü günde her türlü sıkıntıyı benimle paylaşan, tüm rölöve çalışmalarım boyunca tek ve vazgeçilmez yardımcım olan dostum Mimar Ayşegül Özer'e; Belediye'deki her türlü, belge ve fotoğraf arşivinden faydalanmamı sağlayan, Umurbey'deki çalışmalarım boyunca konaklama ve ulaşım konusunda destek olan Umurbey Belediye Başkanı Sn. Fatih Mehmet Güler'e; Belediye çalışanı Sn. Hüseyin Gümüş'e; tüm Umurbey Beldesi halkına; gerek İstanbul'da gerekse Umurbey'de olduğum süre içerisinde desteklerini esirgemeyen dostlarıma; Y. Mimar Tuğba Barlık'a ve bütün çalışmam boyunca sabır ve anlayışını eksik etmeyip destek olan aileme, özellikle sevgili anneme teşekkür ederim.

Aralık 2002

Burçe İvedi

1.1.1.1 İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	xvi
SUMMARY	xviii
1. GİRİŞ	1
2. UMURBEY BELDESİ'NİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GEÇMİŞİ	3
2.1. Umurbey'in İçinde Bulunduğu Bölgenin Coğrafi Konumu Yapısı ve İklimi....	3
2.2. Umurbey'in İçinde Bulunduğu Bölgenin Tarihsel Gelişimi	5
2.2.1. Bölgede Türk Öncesi Dönem	5
2.2.2. Bölgede Türk Dönemi	7
2.3. Sosyo-Ekonomik Durum	11
2.4. Kentsel Yapı	15
3. UMURBEY BELDESİ ÇEVRESİNDEKİ YERLEŞMELER VE	
ÖZELLİKLERİ	18
3.1. İnceleme Yapılan Köyler ve Tanımlamaları	18
3.1.1. Dutluca Köyü	18
3.1.2. Sölöz Köyü	18
3.1.3. Narlıca Köyü	19
3.1.4. Paşapınarı Köyü	20
3.1.5. Yeni Sölöz Köyü	20
3.1.6. Yeni Gürle Köyü	21
3.1.7. Gürle Köyü	21
3.1.8. Karsak Köyü	22
3.1.9. Adliye Köyü	22
3.1.10. Güvenli Köyü	22
3.1.11. Muratoba Köyü	23
3.1.12. Katırlı Köyü	24
3.1.13. Hamidiye Köyü	24
3.1.14. Fevziye Köyü	25
3.1.15. Şükriye Köyü	25
3.2. Zeytincilik, İpekböcekçiliği ve Mimariye Etkileri	26
3.2.1. Zeytincilik	26
3.2.2. İpekböcekçiliği	28

3.2.3. Fiziksel Çevre ve Mekansal Kurguya Etkileri	30
3.3. Umurbey ve İçinde Bulunduğu Bölgede Geleneksel Konutların Özellikleri ..	31
3.3.1. Yapım Teknikleri	31
3.3.2. Mimari Detaylar	33
4. ÇIRGANLAR EVİ'NİN TANIMLANMASI	35
4.1. Konumu ve Tarihsel Gelişimi	35
4.2. Genel Tanımı	36
4.2.1. A Yapısı	38
4.2.2. B Yapısı	39
4.2.3. Avlu Yapıları	40
5. ÇIRGANLAR EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	41
5.1. Plan Özellikleri	41
5.1.1. A Yapısına Ait Zemin Kat Mekanları	41
5.1.1.1. Taşlık (AZ01)	41
5.1.1.2. Kiler (AZ02)	42
5.1.1.3. Küçük Oda (AZ03)	43
5.1.1.4. Ara Kat (AZ04)	44
5.1.2. A Yapısına Ait Birinci Kat Mekanları	45
5.1.2.1. Sofa (A101)	45
5.1.2.2. Baş Oda (A102)	47
5.1.2.3. Karanlık Oda (A103)	48
5.1.1.4. Banyolu Oda (A104)	50
5.1.3. B Yapısına Ait Zemin Kat Mekanları	51
5.1.3.1. Taşlık (BZ01)	51
5.1.3.2. Oda (BZ02)	52
5.1.3.3. Banyo (BZ03)	53
5.1.3.4. Tuvalet (BZ04)	54
5.1.3.5. Depo (BZ05)	54
5.1.4. B Yapısına Ait Birinci Kat Mekanları	54
5.1.4.1. Sofa (B101)	55
5.1.4.2. Baş Oda (B102)	56
5.1.4.3. Dolaplı Oda (B103)	57
5.1.4.4. Mutfak (B104)	58
5.1.4.5. Tuvalet (B105)	59
5.1.5. Avlu ve Avludan Girişli Mekanları	60
5.1.5.1. Avlu (C)	60
5.1.5.2. Mağaza 1 (D Yapısı)	61
5.1.5.3. Mutfak (E Yapısı)	62

5.1.5.4. Mağaza 2 (F Yapısı)	63
5.1.5.5. Ahır ve Samanlık (F Yapısı)	63
5.2. Cephe Özellikleri	64
5.2.1. Kuzey Cephesi	64
5.2.2. Güneydoğu Cephesi	67
5.2.3. Güneybatı Cephesi	68
5.2.4. Avlu Kuzeybatı Cephesi	69
5.2.5. Avlu Doğu Cephesi	73
5.2.6. Avlu Kuzeydoğu Cephesi	74
5.2.7. Avlu Güney Cephesi	76
5.3. Strüktürel Özellikler ve Malzeme Özellikleri	77
5.3.1. Duvarlar	77
5.3.2. Döşeme Sistemi	79
5.3.3. Tavanlar	80
5.3.4. Örtü Sistemi	80
5.4. Yapı Bileşenleri	82
5.4.1. Kapılar.....	82
5.4.2. Pencereler	82
6. YAPIDAKİ BOZULMALAR	85
6.1. Kullanıcı ve İşlev Değişikliklerinin Neden Olduğu Bozulmalar	85
6.2. Strüktürel Bozulmalar	88
6.3. Malzeme Bozulmaları	89
7. TİPOLOJİK KARŞILAŞTIRMA	91
7.1. Plan Özellikleri Açısından	91
7.2. Cephe Özellikleri Açısından	92
8. RESTİTÜSYON	94
9. RESTORASYON	99
9.1. Yeniden Kullanıma Yönelik Öneriler	99
9.2. Restorasyon İçin Gerekli Müdahale Türleri	101
9.2.1. Temizleme	101
9.2.1.1. Niteliksiz Eklerin Temizlenmesi	101
9.2.1.2. Malzeme Temizliği	102
9.2.2. Sağlamaştırma	102
9.2.3. Bütünleme	103
9.2.4. Yenileme	104
9.2.5. Yeniden Yapma.....	104
9.2.6. Yeniden Kullanımla İlgili Öneri Ekler	105

10. SONUÇ	107
KAYNAKLAR	108
EKLER	111
EK A: T.C. Kültür Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun Umurbey Beldesi'ndeki Kentsel Dokuya İlişkin Kararları (1990-1998).....	111
EK B: Çırganlar Evi'ne ait yapı tescil fişİ	135
EK C: T.C. Resmi Gazete	137
EK D: Osmanlı Hanedanlığı soy ağacı.....	138
EK E: Şekiller	139
EK F: Çizimler	340
ÖZGEÇMİŞ	412

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil A.	Umurbey ve çevresi ile ilgili eski ve yeni haritalar	
Şekil A1.	Umurbey Beldesi Haritası, ölçek: 1/25000 (Umurbey Belediyesi Harita bölümü).....	139
Şekil A2.	Umurbey Beldesi Haritası, ölçek: 1/5000 (Umurbey Belediyesi Harita bölümü, Mayıs 2001).....	140
Şekil A3.	Umurbey Beldesi Hali hazır Haritası, ölçek: 1/1000 (Umurbey Belediyesi Harita bölümü).....	141
Şekil A4.	Anadolu'nun başlıca şehirlerini gösteren, 1513 baskı tarihli Batlamyus Haritası (Katırcıoğlu, 2000)	142
Şekil A5.	Anadolu'nun başlıca şehirlerini eski Yunanca isimleri ile gösteren, 1522 baskı tarihli Batlamyus Haritası (Katırcıoğlu, 2000)	143
Şekil A6.	Anadolu'nun başlıca şehirlerini gösteren, 1561 baskı tarihli Batlamyus Haritası (Katırcıoğlu, 2000)	144
Şekil A7.	Anadolu'nun başlıca şehirlerini gösteren, 1574 baskı tarihli Batlamyus Haritası (Katırcıoğlu, 2000)	145
Şekil A8.	Orta ve Batı Anadolu'nun başlıca şehirlerini gösteren, 1548 baskı tarihli Anadolu Haritası (Katırcıoğlu, 2000)	146
Şekil A9.	Boğazlar ve Marmara Denizi limanlarını gösteren, 1735 tarihli Deniz haritası (Katırcıoğlu, 2000).....	147
Şekil A10.	Bursa'da eski Rum ve Ermeni köyleri (Kaplanoğlu, 1996).....	148
Şekil A11.	Bursa'nın Kafkas göçmen köyleri (Kaplanoğlu, 1996)	150
Şekil A12.	Çevre köylere yapılan gezi güzergahını gösteren harita (Orhangazi Belediyesi, 2002).....	150
Şekil B.	Bursa-Gemlik yolu ve Umurbey Beldesi'ne ait eski fotoğraflar	
Şekil B1.	Türk tüccarları Gemlik yolunda, Sebah ve Joaillier, 1894 (Özendes).....	151
Şekil B2.	Gemlik yolu üzerinde köprübaşı, Sebah ve Joaillier, 1894 (Özendes).....	152
Şekil B3.	Gemlik yolundan Hüdavendigar Vilayeti ve Olympos Dağı'nın görünümü, Sebah ve Joaillier, 1894 (Özendes)	153
Şekil B4.	Tüccarlar Gemlik yolunda, Sebah ve Joaillier, 1894 (Özendes) ...	154
Şekil B5.	Gemlik yolu, Sebah ve Joaillier, 1894 (Özendes)	155
Şekil B6.	Gemlik yönünden Umurbey'e bakış (Belediye arşivi, 1937)	156
Şekil B7.	Aytepe mesire alanının batıdan görünümü (Belediye arşivi)	156
Şekil B8.	Cami minaresinden kuzeybatı yönüne bakış (Belediye arşivi)	157
Şekil B9.	Cami minaresinden güneydoğu yönüne bakış (Belediye arşivi) ...	157
Şekil B10.	Cami minaresinden güney yönüne bakış (Belediye arşivi)	158
Şekil B11.	Cami minaresinden Çarşı meydanı ve Umurbey girişi (Belediye arşivi).....	158
Şekil B12.	Çarşı meydanı ve Umurbey Camisi (Belediye arşivi).....	159
Şekil B13.	Belediye binasından çarşı meydanı (Belediye arşivi)	159

Şekil B14.	Cami arkası sokakta çıkmalı ahşap yapı (Belediye arşivi).....	160
Şekil B15.	Cami arkası sokakta çıkmalı ahşap yapı (Belediye arşivi).....	160
Şekil B16.	Çıkmalı yapılar ve oluşturdıkları sokak dokusu (Belediye arşivi)	161
Şekil B17.	Çıkmalı yapılar ve oluşturdıkları sokak dokusu (Belediye arşivi)	161
Şekil B18.	Çıkma sokak ve ahşap karkas yapılar (Belediye arşivi)	162
Şekil B19.	Ahşap payandalar ve pencere kafesleri (Belediye arşivi).....	162
Şekil B20.	Ahşap payandalı ve kafesli ahşap yapı örneği (Belediye arşivi)...	163
Şekil B21.	Ahşap payandalı ve kafesli ahşap yapı örneği (Belediye arşivi)...	163
Şekil B22.	Celal Bayar Evi avlu girişi (Belediye arşivi).....	164
Şekil B23.	Umurbey'de kış ve ahşap yapılar (Belediye arşivi)	164
Şekil B24.	Umurbey hamamı (Belediye arşivi)	165
Şekil B25.	Umurbey hamamı ve Celal Bayar evleri (Belediye arşivi)	165
Şekil B26.	Yapı Kredi Bankası Umurbey Şubesi'nin açılışı (Belediye arşivi)	166
Şekil B27.	Umurbey Beldesi geleneksel sokak kaplaması (Belediye arşivi)..	166
Şekil B28.	Eski Rüştüye binası (Belediye arşivi)	167
Şekil B29.	Umurbey'de Rum mimarlara ait yapı örnekleri (Belediye arşivi) .	167
Şekil C.	Umurbey Beldesi ve çevre köylerdeki sivil mimarlık örneklerine ait fotoğraflar	
Şekil C1.	Umurbey güneydoğu yönü (Eres, 2002)	168
Şekil C2.	Umurbey Celal Bayar evleri (Eres, 2002)	168
Şekil C3.	Umurbey'de çıkmalı, ahşap payandalı ev ve sokak dokusu (Eres, 2002)	169
Şekil C4.	Umurbey'de kerpiç dolgulu ahşap karkas yapı, köşe çıkması (Eres, 2002)	170
Şekil C5.	Umurbey Cumhuriyet Caddesi'nde kerpiç dolgulu ahşap yapı (Eres, 2002)	170
Şekil C6.	Umurbey Cumhuriyet Caddesi'nde Çırganlar Evi ve Belediye binası (Eres, 2002).....	170
Şekil C7.	Umurbey'de çıkmalı ahşap yapılardan oluşan sokak (Eres, 2002)	171
Şekil C8.	Umurbey'de mimarı Rum olan bir ev kalıntısı (Eres, 2002)	171
Şekil C9.	Umurbey'de tuğla dolgulu ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	172
Şekil C10.	Umurbey'de ahşap çıkmalı yapı (Eres, 2002).....	172
Şekil C11.	Umurbey'de köşe çıkmalı, tuğla ve kerpiç dolgulu ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	173
Şekil C12.	Umurbey'de ahşap çift kanatlı, saçaklı avlu kapısı (2002)	174
Şekil C13.	Umurbey'de ahşap çift kanatlı, saçaklı avlu kapısı (2002)	174
Şekil C14.	Umurbey'de ahşap çift kanatlı, saçaklı avlu kapısı (2002)	175
Şekil C15.	Umurbey'de ahşap çift kanatlı, saçaklı avlu kapısı (2002)	175
Şekil C16.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapı güneydoğu cephesi (2002)	176
Şekil C17.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapı arka cephesi (2002).....	176
Şekil C18.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapı arka cephesi ve saçak (2002)	177
Şekil C19.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapı arka cephesi, kafesli ara kat penceresi (2002).....	177
Şekil C20.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapıda sofa tepe penceresi (2002)	178
Şekil C21.	Çırganlar Evi yan parselde ahşap yapıda birinci kat oda kapıları (2002)	178
Şekil C22.	Çırganlar Evi yan parseldeki ahşap yapıda çatı sistemi (2002).....	179

Şekil C23.	Çırganlar Evi yan parseldeki ahşap yapıda çatı sistemi (2002).....	179
Şekil C24.	Çırganlar Evi yan parseldeki yapıda birinci katta oda 1 (2002)....	180
Şekil C25.	Çırganlar Evi yan parseldeki yapıda birinci katta oda 1, dolap ve kapatılmış ocak	180
Şekil C26.	Çırganlar Evi yan parseldeki ahşap yapıda birinci katta oda 2, seki yeri (2002)	181
Şekil C27.	Çırganlar Evi yan parseldeki ahşap yapıda birinci katta oda 2, niş	181
Şekil C28.	Dutluca Köyü, tuğla dolgulu ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	182
Şekil C29.	Sölöz Köyü, tuğla dolgulu ahşap karkas yapı örneği, ipekhane (2002)	182
Şekil C30.	Sölöz Köyü, kagir yağhane (2002)	183
Şekil C31.	Sölöz Köyü, ara kat döşeme kirişleri ve ahşap taşıyıcı dikme (Eres, 2002)	183
Şekil C32.	Sölöz Köyü, şekil C29'daki yapı içi, ara duvar ve çatı sistemi (Eres, 2002)	184
Şekil C33.	Sölöz Köyü, tuğla ve taş dolgulu duvar ve ahşap karkas sistem örneği (Eres, 2002)	184
Şekil C34.	Sölöz Köyü, kaba yonu ve moloz taş taşıyıcı duvar örgüsü (2002)	185
Şekil C35.	Sölöz Köyü, ahşap dikme, giriş ve taş duvar birleşimleri (2002) .	185
Şekil C36.	Sölöz Köyü, ahşap dikme, giriş ve taş duvar birleşimleri (2002) .	186
Şekil C37.	Narlıca Köyü sokak dokusu (Eres, 2002).....	187
Şekil C38.	Narlıca Köyü, kerpiç dolgulu ahşap karkas yapı (2002)	187
Şekil C39.	Narlıca Köyü, kerpiç dolgulu duvar (Eres, 2002)	188
Şekil C40.	Narlıca Köyü, yapı içinde ahşap dikme, başlık ve giriş (Eres, 2002)	188
Şekil C41.	Paşapınarı Köyü sokak dokusu (Eres, 2002).....	189
Şekil C42.	Paşapınarı Köyü, kerpiç ve taş dolgulu duvar örneği (Eres, 2002)	189
Şekil C43.	Paşapınarı Köyü, köşe çıkmalı yapı örneği (2002)	190
Şekil C44.	Paşapınarı Köyü, kerpiç dolgulu duvar örneği (2002)	190
Şekil C45.	Yeni Sölöz Köyü çarşı meydanı (2002)	191
Şekil C46.	Yeni Sölöz Köyü sokak kaplaması (Eres, 2002).....	191
Şekil C47.	Yeni Sölöz Köyü, ahşap yapı sırası (2002)	192
Şekil C48.	Yeni Gürle Köyü çarşı meydanı (Eres, 2002)	193
Şekil C49.	Yeni gürle Köyü, kilise kalıntısı (2002)	193
Şekil C50.	Gürle Köyü hamam kalıntısı (2002).....	194
Şekil C51.	Gürle Köyü, tuğla ve taş dolgulu ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	194
Şekil C52.	Gürle Köyü, ahşap karkas sistem örneği, (Eres, 2002)	195
Şekil C53.	Gürle Köyü, ahşap ambar ve sokak dokusu (2002).....	195
Şekil C54.	Gürle Köyü, ahşap ambar ve sokak dokusu (2002).....	196
Şekil C55.	Karsak Köyü su değirmeni (Eres, 2002)	197
Şekil C56.	Karsak Köyü, kerpiç ve tuğla dolgulu ahşap karkas yapı (2002)..	197
Şekil C57.	Karsak Köyü, tuğla dolgulu ahşap karkas yapı (Eres, 2002)	198
Şekil C58.	Karsak Köyü, ahşap payanda örneği (Eres, 2002)	198
Şekil C59.	Karsak Köyü kerpiç ve tuğla dolgulu ahşap karkas duvar ve taş su basman köşe dönüşü (Eres, 2002).....	199
Şekil C60.	Karsak Köyü, tuğla ve taş dolgulu ahşap karkas yapı (Eres, 2002)	200

Şekil C61.	Karsak Köyü, tuğla dolgulu, taş su basmanlı, ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	200
Şekil C62.	Muratoba Köyü, genel görünüm (Eres, 2002).....	201
Şekil C63.	Muratoba Köyü, taş zemin katlı, tuğla dolgulu, ahşap karkas yapı örneği (Eres, 2002)	201
Şekil C64.	Muratoba Köyü sokak dokusu (Eres, 2002)	202
Şekil C65.	Katırlı Köyü, tuğla dolgulu ahşap karkas yapı (Eres, 2002)	203
Şekil C66.	Hamidiye Köyü, ahşap ambar (Eres, 2002).....	204
Şekil C67.	Hamisiye Köyü, tuğla dolgulu, tepe pencereleri kapatılmış ahşap karkas yapı (Eres, 2002)	204
Şekil C68.	Fevziye Köyü, tuğla dolgulu ahşap yapı (Eres, 2002).....	205
Şekil C69.	Fevziye köyü, küfeki taşı dolgulu ahşap karkas yapı (Eres, 2002).....	205
Şekil C70.	Umurbey, tuğla fırın ve üst örtüsü (2002)	206
Şekil C71.	Paşapınarı Köyü, yıkılmış mutfak ve fırın (2002).....	206
Şekil C72.	Gürle Köyü, toprak sıvalı tuğla fırın (Eres, 2002).....	207
Şekil C73.	Güvenli Köyü, toprak sıvalı tuğla fırın (Eres, 2002).....	207
Şekil C74.	Güvenli Köyü, toprak sıvalı tuğla ocak (Eres, 2002)	208
Şekil D.	Çırganlar Evi'ne ait eski fotoğraflar	
Şekil D1.	Avlu içinde B Yapısı arka cephesi (Çırgan Ailesi Arşivi)	209
Şekil D2.	Avlu kapısı ve avlu zemin kaplaması (Çırgan Ailesi Arşivi).....	209
Şekil D3.	Avlu zemin kaplaması (Çırgan Ailesi Arşivi)	210
Şekil D4.	F yapısı çift kanatlı ahşap giriş kapısı (Çırgan Ailesi Arşivi)	211
Şekil D5.	F Yapısı giriş cephesi (Çırgan Ailesi Arşivi)	211
Şekil D6.	G yapısı giriş kapısı ve avlu zemini (Çırgan Ailesi Arşivi)	212
Şekil D7.	A Yapısı katlanır ahşap giriş kapısı ve kayrak taşı döşeme kaplaması (Çırgan Ailesi Arşivi).....	213
Şekil D8.	AZ03 mekanı pencereleri ve tuvalet kapısı (Çırgan Ailesi Arşivi).....	214
Şekil D9.	AZ03 mekanı pencereleri ve zemin kaplaması (Çırgan Ailesi Arşivi).....	214
Şekil D10.	Avlu kapısı ve döşeme kaplaması (Çırgan Ailesi Arşivi)	215
Şekil D11.	A Yapısı katlanır ahşap giriş kapısı ve döşeme (Çırgan Ailesi Arşivi).....	216
Şekil D12.	AZ01 mekanı ara kat altı (Çırgan Ailesi Arşivi)	216
Şekil D13.	Avlu giriş kapısı ön cephesi ve yol döşemesi (Çırgan Ailesi Arşivi).....	217
Şekil D14.	Eski belediye binası önünden Çırganlar Evi (Belediye arşivi).....	218
Şekil D15.	Çırganlar Evi çevresi ve Celal Bayar Evi restorasyon öncesi (Belediye arşivi)	218
Şekil D16.	Yeni belediye binası, Çırganlar Evi B Yapısı ve çevresi (Belediye arşivi)	219
Şekil D17.	Yeni belediye binası ve Çırganlar Evi B yapısı Kuzey Cephesi (Belediye arşivi)	219
Şekil D18.	Celal Bayar Evi ve çevresi, restorasyon sonrası (Belediye arşivi)	220
Şekil D19.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey Cephesi (Belediye arşivi)	220
Şekil E.	Çırganlar Evi'ne ait yeni fotoğraflar	
Şekil E1.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey cephesi ve avlu duvarı	221
Şekil E2.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey cephesi zemin katı	221
Şekil E3.	Çırganlar Evi B102 no'lu mekan kuzey cephesi.....	222

Şekil E4.	Çırganlar Evi B Yapısı kuzey cephesi.....	222
Şekil E5.	Çırganlar Evi B Yapısı doğu cephesi, saçak ve A yapısı avlu cephesi	223
Şekil E6.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey cephesi birinci kat.....	223
Şekil E7.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey cephesi B101 ve B103 no'lu mekanlar	224
Şekil E8.	Çırganlar Evi B Yapısı Kuzey cephesi doğu köşesi	224
Şekil E9.	Çırganlar Evi B Yapısı ve komşu parselde betonarme yapı.....	225
Şekil E10.	B yapısı çatı kaplaması, Cumhuriyet Caddesi ve Celal Bayar Evi Müzesi.....	226
Şekil E11.	B yapısı ve A yapısı çatısı, arkada Celal Bayar Evi Müzesi	226
Şekil E12.	A yapısı kuzeybatı (avlu) cephesi kuzeydoğu köşesi, A104 mekanı	227
Şekil E13.	A yapısı kuzeybatı (avlu) cephesi ve çatısı	227
Şekil E14.	A yapısı kuzeybatı (avlu) cephesi güneybatı köşesi, A102 Mekanı.....	228
Şekil E15.	A yapısı kuzeybatı (avlu) cephesi, A101 tepe pencereleri ve A102 yok olmuş alçı çerçeveler	229
Şekil E16.	A yapısı kuzeybatı (avlu) cephesi, çatıda kırık kiremitler ve toprak testi	229
Şekil E17.	A yapısı A101 ve A104 mekanlarının birleşim noktasında kuzeydoğu cephesinde saçak detayı	230
Şekil E18.	A yapısı kuzeybatı cephesi A104 mekanı kapatılmış tepe penceresi izi, çimento sıva onarımları	230
Şekil E19.	A yapısı kuzeybatı cephesi güneybatı köşesi ve yan parseldeki yapı duvar sistemi.....	231
Şekil E20.	G yapısı çatı örtüsü ve avlu duvarı	231
Şekil E21.	G yapısı kuzeydoğu duvarı sıva çatlağı, sıva dökülmesi ve çimento sıva onarım izi	232
Şekil E22.	Umurbey Caddesi yönünden Çırganlar Evi güneydoğu cephesi ...	233
Şekil E23.	A yapısı güneydoğu cephesi güneybatı köşesi, kapatılmış pencere izi, taş duvar örgüsü.....	234
Şekil E24.	A yapısı güneydoğu cephesi güneybatı köşesi, taş duvar örgüsü..	234
Şekil E25.	A yapısı güneydoğu cephesi, beton basamakların başlangıcı, kerpiç ve taş duvar örgüsü	235
Şekil E26.	A yapısı güneydoğu cephesi, sıva dökülmesi, kerpiç ve taş duvar örgüsü	236
Şekil E27.	A yapısı güneydoğu cephesi, A104 kapatılmış pencere	236
Şekil E28.	A104 no'lu mekan kuzeydoğu cephesi ve AZ03 no'lu mekan saçak birleşimi	237
Şekil E29.	AZ03 no'lu mekana ait tuğla baca ve çürümüş saçak girişleri	237
Şekil E30.	G yapısı ve AZ03 mekanı güneydoğu cephesi, beton basamaklar, tahta kapaklı pencere	238
Şekil E31.	G yapısı ve AZ03 mekanı güneydoğu cephesi	239
Şekil E32.	G yapısı güneydoğu cephesi, avlu girişi kapısı ve saçağı	240
Şekil E33.	Avlu giriş kapısı	240
Şekil E34.	A yapısı kuzeydoğu cephesi, A104 mekanı pencere izi, A101 mekanı tepe penceresi izi, sıva onarımı.....	241
Şekil E35.	Avlu kapısı saçağı, avlu duvarı, AZ03 mekanı yan duvarı	241
Şekil E36.	Avlu giriş kapısı, saçağı ve beton merdivenler	242

Şekil E37.	Avlu kapısı ve G yapısı giriş kapısı avludan görünüm.....	243
Şekil E38.	Avlu kapısı iç görünüşü ve saçak	243
Şekil E39.	Avlu kapısı saçak detayı.....	244
Şekil E40.	AZ03 mekanı ve A104 mekanı avlu cephesi, tuvalet eklenti kapısı.....	245
Şekil E41.	G yapısı avlu cephesi, sıva dökülmesi, AZ03 mekanı bacası.....	246
Şekil E42.	G yapısı giriş kapısı, kuzeydoğu duvarı ve avlu kapısı	246
Şekil E43.	G yapısı avlu cephesi, pencere ve saçak.....	247
Şekil E44.	G yapısı avlu cephesi sıva dökülmesi ve tuğla duvar örgüsü	247
Şekil E45.	AZ03 mekanı pencereleri, tuvalet eklenti kapısı	248
Şekil E46.	Tuvalet ve AZ01 mekanı giriş kapısı, beton avlu zemini.....	248
Şekil E47.	A yapısı giriş kapısı, taş çeşme, beton avlu zemini	249
Şekil E48.	A yapısı AZ01 mekanı giriş kapısı	249
Şekil E49.	AZ01 mekanı giriş kapısı kuzeydoğu köşesi, ara kat döşeme kirişi ahşap dikme	250
Şekil E50.	AZ01 mekanı giriş kapısı	250
Şekil E51.	AZ01 mekanı giriş kapısı güneybatı köşesi, A yapısı ve D mekanı birleşimi	251
Şekil E52.	D mekanı ve E mekanı avlu cepheleri, K06 ve K07 kapıları	252
Şekil E53.	D mekanı ve E mekanı giriş kapıları, P07 ve P08 pencereleri	252
Şekil E54.	E mekanı ve F mekanı saçak birleşimi, E mekanı saçak detayı	253
Şekil E55.	D mekanı saçak detayı, giriş, mertek ve kaplama tahtası.....	254
Şekil E56.	F mekanı çift kanatlı ahşap giriş kapısı (K08).....	255
Şekil E57.	B yapısına getirilen betonarme ek ve beton merdiven	256
Şekil E58.	B yapısına getirilen betonarme ek ve beton merdiven	256
Şekil E59.	B yapısı ve betonarme ek birleşimi	257
Şekil E60.	B yapısı doğu cephesi, avluya çıkış kapısı (K09) ve P12, P31 pencereleri	257
Şekil E61.	B yapısı doğu cephesi saçak korniş ve yağmur oluğu.....	258
Şekil E62.	AZ03 mekanı ve G yapısı saçak detayı	258
Şekil E63.	A yapısı kuzeybatı ve kuzeydoğu cepheleri, tepe penceresi izi, çimento sıvalı onarım izi	259
Şekil E64.	A101 mekanı kuzeybatı cephesi, ahşap kafes, sıva dökülmesi ve ara kat penceresi	259
Şekil E65.	A101 mekanı kuzeybatı cephesi saçağı ve tepe pencereleri.....	260
Şekil E66.	A101 mekanı kuzeybatı cephesi saçağı ve kapatılmış pencere izi	260
Şekil E67.	A102 mekanı kuzeybatı cephesi, P22, P23 ve P03 pencereleri.....	261
Şekil E68.	A yapısı güneybatı cephesi, kerpiç duvar ve ahşap hatıllar.....	262
Şekil E69.	A yapısı güneybatı cephesi kuzeybatı köşesi kerpiç duvar	262
Şekil E70.	D yapısına ait tuğla onarım gören kerpiç duvar	263
Şekil E71.	D yapısı ve E yapısı çatıları, mutfığa ait ocak bacası	264
Şekil E72.	E yapısı çatısı, ocak ve fırın bacaları.....	264
Şekil E73.	E yapısı ve F yapısı çatı örtüsü birleşimleri	265
Şekil E74.	F yapısı ve B yapısı çatıları birleşimi	265
Şekil E75.	G yapısı güneydoğu ve kuzeydoğu duvarları, yemlik	266
Şekil E76.	G yapısı güneydoğu ve güneybatı duvarları, yemlik.....	266
Şekil E77.	G yapısı giriş duvarı ve P06 penceresi, tuğla duvar örgüsü	267
Şekil E78.	D yapısı güneydoğu ve kuzeydoğu duvarı, P07 penceresi, zeytin havuzları	268

Şekil E79.	D yapısı güneydoğu ve güneybatı duvarı, ahşap zeytin salamura fiçisi	268
Şekil E80.	D yapısı güneybatı duvarı, zeytin havuzları	269
Şekil E81.	D yapısı güneybatı duvarı ve kuzeybatı duvarı	269
Şekil E82.	D yapısı çatı sistemi.....	270
Şekil E83.	D yapısı çatı sistemi.....	270
Şekil E84.	E yapısı giriş yönü, P08 penceresi iç görünüşü	271
Şekil E85.	E yapısı doğu köşesi, nemlenme, sıva dökülmesi	271
Şekil E86.	E yapısı güneybatı yönü ocak ve fırın	272
Şekil E87.	E yapısı güneybatı yönü ocak bacası ve briket duvar.....	272
Şekil E88.	E yapısı güneybatı yönü fırın bacası	273
Şekil E89.	F yapısı çatı sistemi ve briket duvar	274
Şekil E90.	F yapısı çatı sistemi ve zeytin havuzları.....	274
Şekil E91.	AZ01 mekanı güneydoğu duvarı, ahşap dikme, duvarda yosunlanma.....	275
Şekil E92.	AZ01 mekanından A101 mekanına çıkan ahşap merdiven ve güneydoğu duvarında yosunlanma	275
Şekil E93.	A101 döşeme kirişleri ve ahşap merdiven.....	276
Şekil E94.	AZ02 giriş kapısı (K02) ve ara kata çıkan merdiven	276
Şekil E95.	Ara kat ahşap korkuluk ve döşeme altı kaplaması	277
Şekil E96.	AZ01 mekanı giriş kapısı (K01) iç görünüşü	277
Şekil E97.	Ara kat, kuzeybatı duvarı ve pencere	278
Şekil E98.	Ara kat kuzeybatı duvarı sıva çatlağı, sıva dökülmesi ve A101 döşeme kirişleri	278
Şekil E99.	Ara kat kuzeydoğu duvarı, A101 döşeme kirişleri, sıva dökülmesi	279
Şekil E100.	Ara kat kuzeydoğu duvarı, A101 döşeme kirişleri ve ahşap dikme başlığı	279
Şekil E101.	Ara kat güneybatı duvarı, ahşap dolap	280
Şekil E102.	Ara kat güneybatı duvarı, A101 döşeme kirişleri ve kaplama tahtaları	280
Şekil E103.	AZ01 mekanı güneydoğu duvarı, ahşap merdiven.....	281
Şekil E104.	AZ01 kuzeydoğu (AZ03) duvarı, ahşap dikme.....	281
Şekil E105.	A104 mekanı döşeme kirişleri, AZ01 mekanı güneydoğu yönü... ..	282
Şekil E106.	A104 mekanı döşeme kirişleri, AZ01 mekanı doğu köşesi.....	282
Şekil E107.	A104 mekanı döşeme kirişleri, AZ01 mekanı batı köşesi.....	283
Şekil E108.	A101 döşeme kirişleri, merdiven altı kaplama tahtaları.....	284
Şekil E109.	A101 mekanı döşeme kirişleri, ahşap dikme ve AZ01 mekanı doğu köşesi taş duvarı	285
Şekil E110.	A101 mekanı döşeme kirişleri, ahşap dikme ve ahşap başlık	285
Şekil E111.	AZ02 mekanı güneybatı yönü, ahşap ambar	286
Şekil E112.	AZ02 mekanı güneybatı ve kuzeybatı duvarları, taş ve kerpiç duvar örgüsü	286
Şekil E113.	AZ02 mekanı kuzeydoğu kerpiç duvarı, ahşap payanda ve niş	287
Şekil E114.	AZ02 mekanı güneydoğu ve güneybatı taş duvarları, A103 döşeme kirişleri	287
Şekil E115.	AZ03 mekanı kuzeybatı duvarı çimento onarımı.....	288
Şekil E116.	AZ03 mekanı güneybatı duvarı, niş ve ahşap dolap, muşamba döşeme kaplaması.....	288
Şekil 117.	AZ03 mekanı güneydoğu duvarı, ocak, duvarda nem izi.....	289

Şekil E118.	AZ03 mekanı kuzeybatı duvarı, P04, P05 pencereleri iç görünüşü	289
Şekil E119.	AZ03 mekanı batı köşesi, çürümüş ahşap tavan	290
Şekil E120.	AZ03 mekanı çürümüş, ahşap tavan kaplaması, mantarlanma	291
Şekil E121.	AZ01 mekanı döşeme kaplaması.....	292
Şekil E122.	AZ01 mekanı döşeme kaplaması detay.....	292
Şekil E123.	A101 mekanı kuzeybatı yönü, tepe pencereleri ve pencereler	293
Şekil E124.	A102 ve A103 mekanları ahşap kapıları (K17, K18).....	293
Şekil E125.	A101 mekanı kuzeydoğu duvarı, sıva dökülmesi.....	294
Şekil E126.	A101 mekanı kuzeydoğu duvarı, A104 giriş kapısı (K19).....	294
Şekil E127.	A101 mekanı, K18 kapısı dış görünüşü	295
Şekil E128.	A101 mekanı, P19 penceresi dış görünüşü.....	295
Şekil E129.	A101 mekanı, güneydoğu yönüne bakış, çatı sistemi	296
Şekil E130.	A101 mekanı, batı köşesine bakış, çatı sistemi, tepe pencereleri ...	296
Şekil E131.	A101 mekanı kuzeybatı yönüne bakış, çatı sistemi.....	297
Şekil E132.	A101 mekanı kuzeybatı yönüne bakış, çatı sistemi.....	297
Şekil E133.	A101 mekanına çıkan merdiven	298
Şekil E134.	A101 mekanı merdiven üstü kapağı	298
Şekil E135.	A101 mekanı merdiven üstü kapağı	299
Şekil E136.	A101 mekanı merdiven çevresinde ahşap parmaklık	299
Şekil E137.	A101 mekanına çıkan merdiven korkuluğu	300
Şekil E138.	A102 mekanı, A101 (sofa)duvarı, P18 ve P19 pencereleri iç görünüşü	301
Şekil E139.	A102 mekanı, doğu köşesi	301
Şekil E140.	A102 mekanı kuzeybatı kerpiç duvarı, tepe penceresi ve P22	302
Şekil E141.	A102 mekanı kuzeybatı kerpiç duvarı, tepe penceresi ve P23	302
Şekil E142.	A103 mekanı A101 duvarı, P20, P21 pencereleri	303
Şekil E143.	A103 mekanı güneydoğu duvarı, kapatılmış pencere	303
Şekil E144.	A103 mekanı güneybatı yönü, dolaplar ve nişler	304
Şekil E145.	A103 mekanı güneybatı yönü, dolaplar ve nişler	304
Şekil E146.	A103 mekanı güneybatı yönü,yokolmuş tavan kaplaması	305
Şekil E147.	A103 mekanı güneybatı yönü kapatılmış pencere.....	305
Şekil E148.	A103 mekanı çatı sistemi ve çürümüş tavan kaplaması.....	306
Şekil E149.	A103 mekanı çatı kirişleri	306
Şekil E150.	A103 mekanı çatı kirişleri	307
Şekil E151.	A104 mekanı batı köşesi, pencere izi, P26 penceresi.....	308
Şekil E152.	A104 mekanı doğu köşesi, tepe penceresi ve niş	308
Şekil E153.	A104 mekanı, banyo bölümü, ahşap paravan.....	309
Şekil E154.	B yapısı BZ01 mekanı, giriş kapısı (K10).....	310
Şekil E155.	BZ01 mekanı doğu yönü	310
Şekil E156.	BZ01 mekanı doğu yönü, muşamba kaplı ahşap merdiven.....	311
Şekil E157.	BZ01 mekanı güney yönü, tuvalet ve merdiven altı dolabı.....	311
Şekil E158.	BZ01 mekanı doğu yönü, avluya çıkan beton merdiven.....	312
Şekil E159.	BZ01 mekanı güneydoğu köşesi, nemlenme.....	312
Şekil E160.	BZ01 mekanı, K09 kapısı ve P12 penceresi.....	313
Şekil E161.	BZ01 mekanı merdiven altı kaplaması ve giriş.....	313
Şekil E162.	BZ01 mekanı BZ05 mekanı giriş kapısı, lavabo	314
Şekil E163.	B101 mekanına çıkan muşamba kaplı ahşap merdiven ve Korkuluğu.....	314
Şekil E164.	BZ01 mekanı, ahşap merdiven korkuluğu.....	315

Şekil E165.	BZ01 mekanı, ahşap merdiven korkuluğu.....	315
Şekil E166.	B101'e çıkan muşamba kaplı ahşap merdiven.....	316
Şekil E167.	BZ02 mekanı güneydoğu yönü, kapatılmış ocak	317
Şekil E168.	BZ02 mekanı doğu yönü, BZ03 giriş kapısı	317
Şekil E169.	BZ02 mekanı kuzey duvarı	318
Şekil E170.	BZ02 mekanı doğu yönü tavan kaplaması	318
Şekil E171.	BZ03 mekanı güney yönü, mermer kaplama ve kurna.....	319
Şekil E172.	BZ03 mekanı kuzey yönü beşik tonoz örtü.....	320
Şekil E173.	BZ04 mekanı güneydoğu köşesi , beşik tonoz örtü.....	321
Şekil E174.	BZ04 mekanı güneybatı köşesi, eklenti klozet.....	321
Şekil E175.	Merdiven üstüne eklenen döşeme altı kaplaması	322
Şekil E176.	B101 mekanına çıkan muşamba kaplı ahşap merdiven.....	322
Şekil E177.	B101 mekanına çıkan muşamba kaplı ahşap merdiven.....	323
Şekil E178.	Merdiven duvarı kovaşı güney duvarına açılan pencere	323
Şekil E179.	B101 mekanı eklenti sürme kapı	324
Şekil E180.	B101 mekanı eklenti betonarme kısma geçiş,duvarda korkuluk izi	324
Şekil E181.	B101 mekanı batı yönü, K20 kapısı	325
Şekil E182.	B101 mekanı tavan kaplaması.....	325
Şekil E183.	B101 mekanı kuzey duvarı, eğrisel çıkma ve seki	326
Şekil E184.	B101 mekanı kuzey duvarı, değiştirilmiş P34 penceresi.....	327
Şekil E185.	B101 mekanı doğu yönü K21 kapısı	327
Şekil E186.	B102 mekanı kuzey duvarı, P27, P28, P29 pencereleri	328
Şekil E187.	B102 mekanı doğu duvarı, P31 penceresi, ahşap sandalyelik.....	328
Şekil E188.	B102 mekanı, P31 penceresi	329
Şekil E189.	B102 mekanı P30 penceresi	329
Şekil E190.	B102 mekanı P29 penceresi	330
Şekil E191.	B102 mekanı K21 kapısı	330
Şekil E192.	B102 mekanı P29 penceresi detay.....	331
Şekil E193.	B102 mekanı kuzey yönü tavan kaplaması	331
Şekil E194.	B102 mekanı kuzeydoğu yönü tavan kaplaması	332
Şekil E195.	B102 mekanı batı yönü tavan kaplaması.....	332
Şekil E196.	B103 mekanı güney duvarı gömme dolap.....	333
Şekil E197.	B103 mekanı güney duvarı gömme dolap.....	333
Şekil E198.	B103 mekanı batı duvarı, niş.....	334
Şekil E199.	B103 mekanı kuzey duvarı, P35, P36 değiştirilmiş pencereleri....	334
Şekil E200.	B103 mekanı kuzey duvarı, P36 değiştirilmiş penceresi.....	335
Şekil E201.	B103 mekanı doğu duvarı, K20 kapısı	335
Şekil E202.	B103 mekanı tavan kaplaması.....	336
Şekil E203.	B104 mekanı betonarme ek kısım, doğu yönü	337
Şekil E204.	B104 mekanı betonarme ek kısım, güneybatı yönü, tezgah.....	337
Şekil E205.	B105 mekanı, betonarme ek doğu yönü, tuvalet, lavabo	338
Şekil E206.	B yapısı kuzey cephesinde ahşap payanda detayı	339
Şekil E207.	A yapısı A101 mekanına çıkan ahşap merdiven	339

ÇİZİM LİSTESİ

Pafta No 1	Vaziyet planı
Pafta No 2	B Yapısı zemin kat planı rölövesi
Pafta No 3	B Yapısı zemin kat planı rölövesi (ölçülü)
Pafta No 4	B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı rölövesi
Pafta No 5	B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı rölövesi (ölçülü)
Pafta No 6	B Yapısı zemin kat ve A Yapısı zemin kat döşeme planı
Pafta No 7	B Yapısı zemin kat ve A Yapısı zemin kat tavan planı
Pafta No 8	B Yapısı birinci kat planı ve A Yapısı zemin kat planı rölövesi
Pafta No 9	B Yapısı birinci kat planı ve A Yapısı zemin kat planı rölövesi(ölçülü)
Pafta No 10	B Yapısı birinci kat ve A Yapısı zemin kat tavan planı
Pafta No 11	A Yapısı birinci kat planı rölövesi
Pafta No 12	A Yapısı birinci kat planı rölövesi (ölçülü)
Pafta No 13	A Yapısı birinci kat döşeme planı
Pafta No 14	A Yapısı birinci kat tavan planı
Pafta No 15	Çatı planı
Pafta No 16	A-A kesiti, B-B kesiti rölövesi
Pafta No 17	A-A kesiti, B-B kesiti rölövesi (ölçülü)
Pafta No 18	C-C kesiti, D-D kesiti rölövesi
Pafta No 19	C-C kesiti, D-D kesiti rölövesi (ölçülü)
Pafta No 20	E-E kesiti, F-F kesiti rölövesi
Pafta No 21	E-E kesiti, F-F kesiti rölövesi (ölçülü)
Pafta No 22	G-G kesiti, H-H kesiti rölövesi
Pafta No 23	G-G kesiti, H-H kesiti rölövesi (ölçülü)
Pafta No 24	K-K kesiti, Güneydoğu cephesi rölövesi
Pafta No 25	K-K kesiti, Güneydoğu cephesi rölövesi (ölçülü)
Pafta No 26	I-I kesiti, Kuzey cephesi rölövesi
Pafta No 27	I-I kesiti, Kuzey cephesi rölövesi (ölçülü)
Pafta No 28	B Yapısı zemin kat planı hasar tespiti
Pafta No 29	B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı hasar tespiti

- Pafta No 30** B Yapısı birinci kat planı ve A Yapısı zemin kat planı hasar tespiti
- Pafta No 31** A Yapısı birinci kat planı hasar tespiti
- Pafta No 32** A-A kesiti, B-B kesiti hasar tespiti
- Pafta No 33** C-C kesiti, D-D kesiti hasar tespiti
- Pafta No 34** E-E kesiti, F-F kesiti hasar tespiti
- Pafta No 35** G-G kesiti, H-H kesiti hasar tespiti
- Pafta No 36** K-K kesiti, Güneydoğu cephesi hasar tespiti
- Pafta No 37** I-I kesiti, Kuzey cephesi hasar tespiti
- Pafta No 38** Vaziyet planı restitüsyon önerisi
- Pafta No 39** B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restitüsyon önerisi 1
- Pafta No 40** A Yapısı birinci kat planı restitüsyon önerisi 1
- Pafta No 41** A-A kesiti, B-B kesiti restitüsyon önerisi 1
- Pafta No 42** C-C kesiti, K-K kesiti restitüsyon önerisi 1
- Pafta No 43** Kuzey cephesi, Güneydoğu cephesi restitüsyon önerisi 1
- Pafta No 44** B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restitüsyon önerisi 2
- Pafta No 45** A Yapısı birinci kat planı restitüsyon önerisi 2
- Pafta No 46** -K-K kesiti, Güneydoğu cephesi restitüsyon önerisi 2
- Pafta No 47** B Yapısı zemin kat planı restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 48** B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 49** B Yapısı birinci kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 50** A Yapısı birinci kat planı restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 51** Çatı planı restitüsyon önerisi
- Pafta No 52** E-E kesiti, F-F kesiti restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 53** G-G kesiti, H-H kesiti restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 54** Kuzey cephesi, Güneydoğu cephesi restitüsyon önerisi 3
- Pafta No 55** Vaziyet planı restorasyon projesi
- Pafta No 56** B Yapısı zemin kat planı restorasyon projesi
- Pafta No 57** B Yapısı zemin kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restorasyon projesi

- Pafta No 58** B Yapısı birinci kat planı ve A Yapısı zemin kat planı restorasyon projesi
- Pafta No 59** A Yapısı birinci kat planı restorasyon projesi
- Pafta No 60** Çatı planı restorasyon projesi
- Pafta No 61** A-A kesiti, B-B kesiti restorasyon projesi
- Pafta No 62** C-C kesiti, K-K kesiti restorasyon projesi
- Pafta No 63** E-E kesiti, F-F kesiti restorasyon projesi
- Pafta No 64** G-G kesiti, H-H kesiti restorasyon projesi
- Pafta No 65** Kuzey cephesi, Güneydoğu cephesi restorasyon projesi
- Pafta No 66** Kapılar plan, kesit ve görünüşü
- Pafta No 67** Kapılar plan kesit ve görünüşü
- Pafta No 68** P04-P13-P19 pencereleri plan, kesit ve görünüşü
- Pafta No 69** Sistem Detayı 1 (A yapısı)
- Pafta No 70** Sistem Detayı 2 (B yapısı)

BURSA İLİ, GEMLİK İLÇESİ, UMRUBEY BELDESİ, ÇIRGANLAR EVİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİSİ

ÖZET

Marmara Bölgesi'nin güneyinde, Gemlik Körfezi'nin doğusunda bulunan, Gemlik'in güneydoğusunda yaklaşık 200 m. yüksekte bir tepe üzerinde kurulan, Bursa İli Gemlik İlçesi'ne bağlı olan Umurbey Beldesi sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak bulunduğu bir yerleşmedir. Umurbey'de 1952 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur.

Umurbey ile ilgili fazla bir araştırma mevcut olmadığı için, bunun gerekliliği düşünülerek çalışmaya başlanmıştır. Tez konusu olarak, yapıların bir araya gelişi, farklı dönemlerin birbirine eklenmesi, nitelikli yapı elemanları, mimari detayları ve tarihi sürekliliği ile ön plana çıkan Çırganlar Evi seçilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, Umurbey Beldesi'nin bugünkü durumu, kentsel gelişimi ve geçmişi ile ilgili ulaşılabilen yayınlar, belgeler ve arşivler araştırılmış, çok kısıtlı olan kaynaklar derlenmiştir. Bunun yanında Türk evinin gelişim ve mimari özellikleri ile ilgili kaynaklar da taranmış, bulunan veriler düzenlenmiştir. Yerleşmedeki ve çevre yerleşmelerdeki sivil mimarlık örnekleri incelenmiş, görsel malzeme derlenmiştir. Ayrıca bölgenin geçmişteki geçim kaynağı olan ipekböcekçiliği ve günümüzdeki geçim kaynağı zeytincilik ile ilgili araştırma yapılmış, bu iki iş kolunun sivil mimariye ve yerleşme dokusuna olan etkileri saptanmıştır.

Umurbey, 15.yüzyılın başında, Gemlik'in fethi sırasında kurulan köylerin birleştirilmesi ile kurulmuştur. Yerleşme, bugün geçiminin çok büyük bir kısmını zeytincilikten sağlamaktadır. Genel olarak tarıma dayalı bir ekonomiye sahiptir.

Gemlik'ten Umurbey'e çıkan yol, köyün içine dağılan sokakların açıldığı bir meydan ulaşır. Köyde yapılar bitişik nizamdır. Zemin kat, ara kat ve normal kattan oluşan yapılar, ahşap karkas arası kerpiç, ya da tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmişlerdir.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, 1990 yılında tescil edilmiş olan Çırganlar Evi'nin Osmanlı dönemine ait olduğu bilinmekte, en eski kısmı (A Yapısı) 18. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Yerleşmede kalan tepe pencereli iki örnekten biridir. Ön kısımdaki iki katlı yapı (B Yapısı) ise yazıtından da anlaşıldığı gibi 1895 yılında bir Rum mimar tarafından inşa edilmiştir. Bu iki ana yapı arasındaki tek katlı birimler ise zaman içinde ihtiyaca göre inşa edilerek bir avlu etrafında toplanmışlardır. Yapılar arasındaki sirkülasyon ortada bulunan bu avlu aracılığı ile sağlanmaktadır.

A ve B Yapıları iki katlı, dış sofalı yapılardır. Zemin kat kagir, üst katlar ahşap karkas yapım tekniği ile, avludaki dört adet birim ise tek mekanlardan oluşup kagir sistem ile inşa edilmişlerdir.

B Yapısı dışındaki yapılar bakımsızlıktan ve kullanılmamaktan dolayı harap durumdadırlar. Yerleşme içinde Rum ve Türk mimarlara ait örneklerin aynı yapı grubu içinde bulunduğu, tepe penceresine sahip, benzer yapısal ve mekansal kurguyu sergileyen bir başka örnek daha yoktur. Bu nedenle incelenme ve belgelenmesinin gerektiği düşünülmüştür.

Restorasyon önerisi yapının ve çevrenin ihtiyaçlarına göre getirilmiştir. Bu bağlamda, gerek belediye yetkilileri gerekse de mal sahipleriyle görüşülmüştür. Sonuç olarak yapının, yerleşmede gelişmekte olan kültür turizmi içinde yer alabilmesini için, kısa süreli konaklamalara olanak sağlayacak bir misafirhaneye dönüştürülmesi düşünülmüştür.

Bu önemli Osmanlı dönemi yapısının kaybedilmemesi gereken bir değer olduğu görülmüş, belgelenecek gelecek nesillere aktarılması bu tez çalışmasının temel amacını oluşturmuştur.

Umurbey için bu çalışma, sahip olduğu kültür mirasının korunması, kültür turizmine katkıda bulunulması, mevcut bir potansiyelin en doğru şekilde kullanılması açısından önemli bir yer tutmaktadır.

RESTORATION PROJECT FOR ÇIRGANLAR HOUSE IN BURSA, GEMLİK, UMURBEY

SUMMARY

The town of Umurbey is located within the Marmara Region of Turkey and on the East Coast of Gemlik Gulf. Umurbey is a settlement in which the examples of traditional Turkish civil architecture are seen.

The lack of research about the history and cultural heritage of Umurbey has led the author to choose, the Çırganlar House, which is probably one of the most important examples of traditional Turkish civil architecture in Umurbey, as the subject of the her master's thesis.

In the first stage of research all available documents, publications and archive material on the historical and morphological development of the town were studied, and the data obtained was organized and analyzed. Also publications and documents about the development of Turkish house and its architectural properties are searched and the data was organized.

The examples of traditional Turkish civil architecture in Umurbey and nearby towns were studied and a photographic archive was formed. The work of producing silk and olive and olive oil was studied as a part of her master's thesis to discuss the effects of these two branches over the architecture and social life.

The town of Umurbey had been settled after the conquest of Gemlik by the Ottomans at the beginning of 15th century. Today, Umurbey's economical sources are based on agriculture and especially olive and olive.

The road from Gemlik to Umurbey is ended with a town square to where all the streets of the settlement are connected. The buildings in the town are adjacent to each other and they are stone masonry at the ground floor level and timber-frame at the upper floor levels. Usually they are two storied buildings that the ground level floor is used for daily processes and the upper floors are for special times and sleeping.

The second stage of research was directly concerned with the Çırganlar House. The building was registered as an example of the historic cultural property by the Turkish Ministry of Culture Commission on the Conservation of Cultural and Natural Property in Bursa in 1990. The Çırganlar House is an example from Ottoman period and the oldest part (Building A) of it was constructed at the end of 17th century. It has tepe pencereleri that are one of the two examples in Umurbey. The second part (Building B) of it was definitely constructed in 1895 which is indicated by the evidence of the inscription on the entrance door of house. These dates provide the chance to carry out a comparative study with other examples of civil architecture dating from the same period.

There are simple and one storied units between Building A and Building B and there is a courtyard which is surrounded by all of them. The connection between the simple units is provided by the courtyard.

Building A and Building B are two storied and they fit the traditional Turkish house plan type, where the rooms are arranged around a common space (sofa). The construction technique of them is stone and adobe masonry at the ground floor level and timber frame that is filled with adobe or brick, at the upper floor level. The other four units are one storied and made of stone and adobe masonry walls.

The Çırganlar House is structurally in bad condition instead of Building B. This house is unique with its planning system in the town. According to this it is thought that it should be studied and taken to the next generations.

In addition to the research phase, this thesis will also include a detailed analytical survey of the house at 1:50 scale, aimed at the production of a restoration project in the end. Architectural details will be documented at 1:10 and 1:20 scale and will be supported by photography and written descriptions. This will be followed by a chronological analysis and a documentation of structural deformations and material deterioration; the evaluation of the data obtained from which will lead first to a restitution and then a restoration and re-use project also at 1:50 scale, aimed at the conservation of this unique example of traditional Turkish civil architecture. The aim of this thesis is to produce an architecturally, statically and technically applicable project without disturbing the integrity of the building; thus presenting an example for the conservation and functional continuity of cultural heritage.

1. GİRİŞ

Bursa ili, Gemlik İlçesi, Umurbey Beldesi, sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak bir arada bulunduğu bir yerleşmedir. 1952 tarihine kadar köy statüsünde bulunan yerleşme, 26 Eylül 1952 tarihli, 8217 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, 17.09.1952 tarihli karar ile belediye olmuştur (Ek C). Ancak kırsal özelliklerini büyük ölçüde taşımaya devam etmiştir. Bilinçsiz kentleşmenin tahripleri yer yer görülse de, belde genelinde doku bütünlüğü korunmuştur (Şekil D16, D17). Bu durumun sağlanmasında belediyenin duyarlı yaklaşımı ve çalışmaları önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Birçok sivil mimarlık örneği ve anıtsal yapı özgünlüğünü kaybetmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bursa Kültür ve tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından Umurbey Camii (Şekil B12), 4 adet doğal anıt ağaç ve Beyler Mezarlığı 1983'te¹; Kara Ali Paşa Mezarı, Aytepe mesire yeri (şekil B7), 53 adet sivil mimarlık örneği konut, 265 adet bahçeli tek tip ev (Şekil C2) ise 1990 yılında² 1.derece doğal ve kentsel tarihi sit alanı kapsamına alınmıştır (Şekil B14, B24). Ancak yapılan çalışmalardan, sivil mimarlık örneği olarak tescillenen yapı adedinin çok daha fazla olması gerektiği görülmüştür (Şekil B8, B9, B15).

Tescil edilen 53 adet sivil mimarlık örneğinden biri olan Celal Bayar'ın doğduğu ev, restore edilerek "müze ev" haline getirilmiştir (Şekil B22, D15, D18).

Yerleşmedeki sivil mimarlık örneklerinden biri, Cumhuriyet Caddesi ve Umurbey Caddelerinin köşesinde yer alan, 6-8 kapı numaralı Çırganlar Evi adıyla anılan yapı grubudur. Çırganlar Evi, yapıların bir araya gelişi, farklı dönemlerin birbirine eklenmesi, nitelikli yapı elemanları, mimari detayları ve tarihi sürekliliği ile,beldenin diğer tarihi konutları arasında ön plana çıkmaktadır.

Bu önemli Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneğinin kaybedilmemesi gereken bir değer olduğu görülmüş, belgelenerek gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

¹ GEEAYK'nun 11.06.1983 gün ve 15145 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

² K.T.V.K.K'nun 11.02.1990 gün ve 953 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Umurbey Beldesi'nin bugünkü durumu, kentsel gelişimi ve geçmişi araştırılmış, çok kısıtlı olan kaynaklar derlenmiştir. Yerleşmedeki anıtsal yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve doğal sit alanları araştırılmış ve belgelenmiştir.

İkinci bölümde ise; Umurbey Beldesi ve yakın çevresindeki kırsal yerleşmeler incelenmiş, bu yerleşmelerden geleneksel konut özellikleri ve sosyal yaşamla ilgili bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Yapılan gözlem ve araştırmalar sonucunda, bölgenin geçmişteki geçim kaynağı olan ipekböcekçiliği ve günümüzdeki geçim kaynağı zeytinciliğin sivil mimariye etkisi saptanmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında, Çırganlar Evi yapı grubunun belgeleme ve rölöve çalışmaları tamamlanmıştır. Yapı ayrıntılı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Yapı grubunun 1/50 ölçekli, detaylı rölövesi çıkarılmış, mevcut durumunun ayrıntılı bir şekilde belgelenmesi için gerekli detaylar, 1/5, 1/10 gibi ölçeklerde çizilmiş ve bu çizimler yazı ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

Dördüncü kısımda, yapı grubundaki değişimler, bozulmalar ve nedenleri ayrıntılı olarak saptanmış, yapıdaki farklı dönemler analiz edilmiştir.

Çalışmanın beşinci aşamasında, daha önce incelenen yerleşmelerdeki sivil mimarlık örnekleri ile, tez konusu olarak seçilen Çırganlar Evi yapı grubunun plan, cephe, bezeme özellikleri ve yapı elemanları açısından benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmuştur.

Altıncı aşamada, yapı grubunun kendi içinde elde edilen veriler ve benzer örnekler göz önünde bulundurularak, 1/50 ölçekli restitüsyon projeleri hazırlanmıştır. Yapının, son hali dışında, 4 adet müdahale dönemi olduğu saptanmıştır. Yapının ilk dönemine ait çok fazla bilgi ve ipucu olmadığından ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemler için ayrı ayrı restitüsyon projeleri hazırlanmıştır. Restitüsyona ait bu kararlar ve dönemler, evin ulaşılabilen en eski sakinleriyle görüşülerek belirlenmiştir.

Son aşamada ise, bütün bu çalışmalar sonucunda elde edilen veriler değerlendirilip, 1/50 ölçekli uygulamaya yönelik restorasyon ve yeniden kullanım projeleri hazırlanmıştır. Yapıya uygun koruma teknik ve yöntemleri araştırılmış, uygun malzemelerin seçilebilmesi için gerekli malzeme analizleri yapılmıştır.

2. UMURBEY BELDESİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE GEÇMİŞİ

2.1. Umurbey'in İçinde Bulunduğu Bölgenin Coğrafi Konumu ve Yapısı

Umurbey, Marmara Bölgesi'nin güneyinde, Gemlik Körfezi'nin doğusunda, Bursa ili, Gemlik İlçesi'ne bağlı bir yerleşim merkezidir.

Umurbey'in bağlı bulunduğu Bursa İli, Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara Bölümü'nde, Uludağ'ın kuzeybatı yamaçlarında yer alır (Anonim, tarihsiz b:2026). Genellikle doğu-batı doğrultusunda uzanan Uludağ'dan başlayarak, kuzeybatı ve güneydoğu yönünü alan dağ sıralarıyla, bunların arasındaki çukur alanların birbirini izlemesi, Bursa İli'nde engebелiliğin göze çarpan özelliğini oluşturur. Güney ve güneybatı kesimlerinde platolar daha geniş yer tutar. Başlıca dağ sıraları kuzeyden güneye doğru Samanlı Dağları, Mudanya Dağları ve bunların İznik Gölü güneyindeki uzantısı olan Avdam Dağı, Uludağ ve Domaniç Dağlarıdır. Bunların arasında yine sırasıyla, İznik Gölü ve onun uzantısı olan Gemlik Körfezi'yle Yenişehir, İnegöl, Bursa ovaları ve doğu kenarında Ulubat Gölü'nün yer aldığı geniş Karacabey Ovası vardır (Anonim, tarihsiz b:2027).

Bursa'nın Gemlik İlçesi'nin, merkez ve Armutlu bucakları ve 26 köyü vardır. Merkezi, Gemlik Körfezi'nin kıyısında Yalova-Bursa yolu üzerinde, Yalova'ya 38 km, Bursa'ya 35 km uzaklıktadır (Anonim, tarihsiz e: 4486). Gemlik, körfez kıyısındaki düz kesimde yayıldığı gibi, bu körfeze dökülen Garsak Deresi'nin yamaçlarına doğru da yükselir (Anonim, tarihsiz d: 482).

Gemlik Körfezi, Marmara Denizi'nin güneydoğu kıyılarında bulunur. Kuzeyde Samanlı, güneyde Mudanya Dağları arasına sokulmuştur. Daha doğuda Kuzey Anadolu fay sisteminin belirlediği İznik Gölü çöküntü alanının şelf üzerindeki uzantısıdır (Anonim, tarihsiz e: 4486). Doğubatı doğrultusunda 31 km boyunca uzanır. Bozburun-Tirilye arasında 14 km genişlikte Marmara'ya açılır.

Bursa İli, bütünüyle Kuzey Anadolu fay sistemi ile kesildiğinden 1. derecede deprem bölgesidir (Anonim, tarihsiz b).

Tez konusu olarak seçilen Çırganlar Evi yapı grubunun içinde bulunduğu Umurbey Beldesi ise, Gemlik İlçesi'nin güneydoğusunda, ilçeye 4 km mesafede, yaklaşık 200 m yüksekte bir tepe üzerinde kurulmuştur. Doğusunda 500 m rakımlı Yumurta Tepe vardır (Umurbey Belediyesi, 2000) (Şekil B6).

Umurbey, Bursa-Yalova karayoluna 3 km'lik bir asfalt yol ile bağlıdır. Gemlik'e uzaklığı 4 km, Bursa'ya 34 km, Yalova'ya 41 km ve İstanbul'a 198 km'dir.

Umurbey Beldesi'nin sınırları (Şekil A1) 19 Mart 1929 tarihinde belirlenmiştir³ (Uğur, 1956).

Bölgede Akdeniz ikliminin bir alt tipi olan Marmara ikliminin etkisinde olmakla birlikte, kuzeydeki kıyı kesimleriyle güneydeki karasal yöreler arasında, özellikle kışın belirgin ayrılıklar vardır.

Bursa'da yaz ve kış sıcaklıkları İstanbul ile hemen hemen aynıdır. Güneydeki engebeli iç kesim çok daha soğuk ve karlıdır. Yağış yükseltiye bağlı olarak değişir; dağlarda ve kuzey yamaçlarda daha boldur. Ova tabanlarında ise, belirgin ölçüde azalır. Marmara kıyılarında Akdeniz ikliminin simgesi zeytin ağaçları ve maki toplulukları, kuzeye bakan dağ yamaçlarında meşe, gürgen, kestane, daha yükseklerde kayın ve köknar ormanları yaygındır (Anonim, tarihsiz b).

³ İlçe sınırları doğuda Karsak karakolunun batısındaki karakoldan Gemlik'e doğru birinci kapılı kayanın çınarlı dere ile şosenin birleştiği noktadan başlayarak kuzeye doğru çınarlı dereyi takiben, oradan yine kuzeye doğru Ayvalı dere tarlasının alt Re'isinden yine bu derenin doğu yamacındaki hafif çizgilerin birleştiği yerlerden yukarı ve haritacılar tarafından işaret edilip, rakımı tespit edilemeyen yüksek tepenin yaylalara doğru oradan Köçükler sırtından güvenli pınara; kuzeyde Çınarlı derenin şose ile birleştiği noktadan batıya doğru giderek Laz Mehmet Çavuş yeri hizasında, Akhisarlı Mehmet Ağa tarlasının ortasındaki yoldan Nuri Paşa zeytinliği altındaki patıkaya, patıkayı takiben batıya giderek Pavlinin havuzlu zeytinliğinin alt kenarından Yorgaki zeytinliğinin altından yeni Umurbey şosesine; batıda Bu şoseyi takiben eski tersane yolu üzerindeki kuru havuza, buradan düz bir hatla Pınar dibine ve sırtça yer keşiğindeki Gemlik patikasıyla yazır koşu yolunun birleştiği noktaya, buradan düz bir çizgi ile karanlık derenin içine ve oradan Mantar düzünü ikiye bölerek tütüncü derenin baş noktasına, dereyi takiben Parmak bağ ovasını bölerek tuzlaya; güneyde Bayat çiftliğinin güney hududunu aynen takip ederek düz bir hatla Yusuf Ağa zeytinliğinin 200m. güneyindeki Sazlı boğaza geçer, doğu orman yüksek hattını doğuya doğru takip ederek yine bir doğru hatla Çataloğlu boğazının üst noktasına buradan Hatip Ahmet Efendi kestaneleri dibindeki pınara, pınardan ceza reisi Abdüllatif Efendi suyu Akköy çeşmesine ve oradan gövemli pınara vasil olmaktadır.

Gemlik-Umurbey çevrelerinde, kuzeydeki dağlar sebebi ile Karadeniz ikliminin özelliklerinin etkisi azalır. dolayısıyla da Akdeniz ikliminin etkisi artar. Kış ve ilkbahar ılık ve yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçer. Hakim rüzgar, doğu ve kuzeydoğudan eser (Anonim, 1998).

2.2. Umurbey'in İçinde Bulunduğu Bölgenin Tarihsel Gelişimi

Bursa ve çevresi, çok eski yıllardan bu yana büyük kültürlerin beşiği olmuştur. Hitit, Lidya, Frigya, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı kültürleri bölgede izlerini bırakmıştır (Kaplanoğlu, 1996).

2.2.1. Bölgede Türk Öncesi Dönem

Bölgede eski yerleşim alanlarının yarattığı uygarlıkların, İ.Ö. 5500 yıllarına kadar gittiği, Ilıpınar Höyüğü kazılarında ortaya çıkmıştır. Bursa bölgesi 6 bin yıl öncesinden beri yoğunlukla yerleşime uğramıştır (Roodenberg, 1990). Bu bölge, İ.Ö. 5. yüzyılda Bithynia Devleti kurulana kadar çeşitli kolonilerin ve ülkelerin egemenliğinde yaşamıştır.

Bölge ile ilgili en eski bilgi, İ.Ö. 5. yüzyılda yazılan Herodot Tarihi'nde yer alır. Ancak Herodot'ta, Bursa ve civarında o tarihte var olan tek kent Kios (Gemlik)'tur.

Kentin kuruluşu İ.Ö. XII. yüzyıla kadar çıkar. Kios (Ghio/Cius), Propontis'in (Marmara Denizi) güneydoğusunda, bugünkü liman kenti Gemlik'in yerinde bulunmaktadır. Antik dönemde körfezin adı, Kios'a dayanarak, onun adıyla tanınırken, bugün de bu körfezin adı Gemlik'tir (Müller, 1997: 856). Kios, Katırlı Dağı'nın doğu yönündeki bir tepenin yamacında ve deniz kenarındadır.

Kios kenti (Ghio/Cius)⁴, Argonot asıllı ve aynı adı taşıyan birisi tarafından kurulmuştur. Askanius Gölü ve ırmağını izleyen güzel bir körfezin kıyısında bulunan bu kent, kısa süre içinde önemli bir ambar olarak birçok Rum göçmeni kendine çekmiştir. Rumlar Kios'a Ghio diye yeni bir isim koymuşlar, Haçlılar da Asya'ya asker taşımak için burasını önemli bir iskele olarak kullandıklarında, farklı bir isim vermişlerdir. Çok eskiden beri çeşitli adlar alan bu kente Türkler, burada bulunan iskele ve tersanedeki gemiler nedeniyle Gemilik'ten gelen Gemlik demişlerdir. 1087 yılında, Ebulkasım, Gemlik'i ele geçirip, burada bir donanma yaptırır Bu nedenle bu adı aldığı söylenir (Kaplanoğlu, 1997: 157)..

Krezus (Kroisos, İ.Ö. 561-546) tarafından Lidyalılar'ın egemenliği altına alınan Bursa bölgesi, bir süre Pers (İran) egemenliği altına girmiştir. Yunan göçmenleri bölgeye gelerek Marmara Denizi kıyılarında yerleşmişlerdir (Kaplanoğlu, 1996)..

İ.Ö. IV. yüzyılda bölgede Bithynia Devleti kurulmuştur (Bosch, 1946). Bursa (Prusa), olasılıkla Bithynia Kralı Prusias I (İ.Ö. 230-182) tarafından kurulmuş ve son Bithynia Kralı Nikomedes IV'ün vasiyeti üzerine Roma egemenliğine girmiştir (İ.Ö. 749). Bu tarihten sonra merkezi Nikomedeia (İzmit) olan Bithynia eyaletine bağlandı. Bursa kenti ile ilgili en eski bilgi, İ.Ö. 1. yüzyılda yaşamış Strabon'un ünlü "Coğrafya"sında şu şekilde yer alır:

“Prusia, Mysia Olimposu eteklerinde kurulmuş ve iyi yönetilen bir kenttir. Fhrygialılar ve Mysialılar ile sınır komşusu olan bu kent, Kroisos2a karşı savaşı Prusias tarafından kurulmuştur.” (Kaplanoğlu, 1997).

5. yüzyılda yaşamış Yunan coğrafyacısı olan Bizantionlu Etien'e göre de Bursa, Cyrus ile çağdaşı olan Prusias adlı kral döneminde kurulmuştur (Texier, 1924). Bursa'nın kent statüsüne yükselip, çevresinin surlarla çevrilmesi, Bithynia kralı I. Prusias döneminde gerçekleşmiştir. Buna göre Bursa'nın İ.Ö. 1.-2. yüzyılda kurulduğu kabul edilebilir (Özendes, 1995).

Bithynia'nın Prusa (Bursa)'dan başka, Apameia (Mudanya), Aniocheia (Yalova), Nicaea (İznik), Nikomedia (İzmit), Kios (Gemlik), Kalkhedonian (Kadıköy) adlarında önemli kentleri vardır (Kaplanoğlu, 1996).

Mustafakemalpaşa yakınlarındaki Melde Tepesi'nde antik Miletopolis kenti, İ.Ö. 2. yüzyılda, Orhangazi'de Basilinopolis kenti 356 yılında kurulmuştur. Tüm bu antik kentlerin dışında, bölgede ikinci önemde olan yerleşimler de vardır. İznik Gölü'nün güneyinde, bugünkü Sölöz Köyü'nde Pythopolis; Yenişehir'de Otroia; Orhaneli'nde Adriani; Karacabey'de Kremastis; Eşkel'de Daskylum; Çekirge'de Plai; Kurşunlu'da Brillos (Kaplanoğlu, 1997).

İznik Gölü ve Gemlik yöresinden çıkan yazıtlarda yerleşim alanlarının yanı sıra bölgede yoğun olarak çiftliklerin varlığından da bahsedilmektedir. Özellikle Romalı senatörlerin bu bölgede geniş arazileri olduğu anlaşılmaktadır (Kaplanoğlu, 1996).

⁴ Kios veya Cius adıyla da anılan bu kente Cionete veya Si(o)t denilmektedir (Bak. Dictionnaire National, Paris 1861, c.1, 1012) (Kaplanoğlu, 1997: 154).

Son Bithynia kralı, IV. Nikomedes, İ.Ö. 74 yılında, kendi isteği ile krallığı Roma'ya bağladı. Daha sonra ilk önce Romalılar, sonra da Bizanslıların bir ili olan bu bölge, Türklerin Bursa civarına geldikleri tarihe kadar aynı adı korumuştur. Hatta Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra kurulan beylikler de, Anadolu'da yüzyıllardır. Varlığını sürdüren devletçiklerin sınırlarını korumuştur. Osmanlı Beyliği'de bölgemizde kurulduğu için, yabancı kaynaklarca Bithynia Beyi veya Krallığı olarak anılmıştır (Texier, 1924).

Bithynia Devleti, daha sonra bir Roma ve Bizans ili olarak Osmanlı'ya kadar varlığını sürdürmüştür (Şekil A4-A9).

2.2.2. Bölgede Türk Dönemi

Bursa Malazgirt Savaşı'nın (1071) ardından İznik'le birlikte Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın eline geçti (1080) (Anonim, tarihsiz b). Anadolu'yu fethetmeye başlayan Selçuklular, bölgeye Asya'dan getirdikleri Türk boylarını yerleştirme çabalarına girdiler. Selçuklu İmparatorluğu'nun zayıflayıp, dağılmaya başlaması üzerine kurulan Anadolu beyliklerinden Osmanlı Beyliği, kısa zamanda gelişip çevresindeki Tekfurların arazilerini de alarak güçlenip, büyüdü (Özendes, 1995). Osman Gazi'nin 10 yıl süreyle kuşattığı Bursa, Orhan Gazi'ye teslim oldu (1326). Osmanlıların başkenti olan Bursa bir ticaret ve kültür merkezi olarak gelişti. İstanbul'un fethinden sonra siyasi önemini yitirdi ve kültür merkezi olarak geriledi (Anonim, tarihsiz b). Ama bir ipek üretim merkezi ve ticaret merkezi olarak önemini korudu. Yangınlardan (1801, 1863) ve depremlerden (1855, 1869, 1886) zarar görmesine karşın 19. yüzyılda Anadolu'nun en gelişmiş kentlerinden biriydi. Anadolu eyaletine bağlı bir sancakken (Hüdavendigâr Sancağı) 1832'de eyalet, 1867'de de vilayet merkezi oldu. Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlılar tarafından işgal edildi (8 Temmuz 1920). 10 Eylül 1922'de Yunan işgalinden kurtuldu (Anonim, tarihsiz b).

Umurbey Beldesi'nin, sınırları içinde bulunduğu Gemlik, 1333 yılında, 9 yıl süren bir kuşatma sonunda, Bizans egemenliğinden Osmanlı egemenliğine geçmiştir. Kuşatmayı yapan ordunun başında, Balaban Bey, Yazır Bey, Akçakoca, Örencik Bey ve Kozalan Bey bulunuyordu. Kara Ali Bey de kuşatmaya destek oluyordu (Uğur, 1956).

Kuşatmanın beklenenden uzun sürmesi nedeniyle, bugünkü Umurbey ve civarında, stratejik mevkilerde karargahlar kurulmuştur. Gemlik fethedildikten sonra karargahlara geçici süre için gelen Türkler, sürekli olarak yerleşip, bu noktalarda köyler inşa etmişlerdir (Uğur, 1956).

Gemlik'te Türkler'in ilk tersanesi kurulmuştur. İnegöl'den gelen keresteler bu limandan İstanbul'a taşınmıştır (Kaplanoğlu, 1996).

1888 yılında Gemlik'te 32 cami ve mescid ile 18 kilise, ayrıca 2 tekke, 9 han, 565 dükkan, 48 okul, 33 hamam, 1 kaplıca ile 65 oda vardı. Cuinet 1894 yılında yayınladığı kitapta, kent merkezindeki 242 Müslümana karşılık, 4620 Rum, 107 Ermeni ve 178 yabancı olmak üzere toplam 5147 kişinin yaşadığını yazar.

Gemlik, Bursa'daki Yıldırım Camii ve Medresesine vakfedilmiştir. Kasabanın geliri bu vakfa yollanırdı.

Gemlik-Bursa karayolu 1856 yılında yapılmıştır. Bu yolun yapılması ile Gemlik canlanmıştır (Şekil B1-B5). Yapıldığı yıllarda şöyle tarif ediliyordu (Kaplanoğlu, 1997).

“Gemlik'ten Bursa'ya giden yol güneye doğru gider. Çayı geçer geçmez yokuş çıkılmaya başlar ve dağlık yerler terk olunur. Yol, düzenli ve çok işlektir. Çünkü Gemlik tersanesine kereste taşıyan araçların yoludur. Bunlara 14-16 öküz koşulur. Manda olursa yalnız altı hayvan yeterlidir. Türkiye'deki mandalar, İtalya'dakilerden çok büyük ve güçlü oluyor.

Bu yolun her bölümünde ilginç doğa görüntüleri vardır. Yeşillik ve taşlık tepeler aşılar. Kentten 3km uzaklıktan sonra, pelejik tarzda yapılmış çok ilginç bir duvarın bulunduğu bir vadiye inilir. Bu duvarın ortası, yol geçirmek için yıkılmıştır. Duvarın asıl şekli, sağdan ve soldan karşılıklı olarak tepelerin içlerine kadar sürer. Yapılış tarzı açısından büyük taşların düzensiz bir şekilde dizilmesi, yapının çok eski devirlerde yapıldığını gösteriyor. Kentten böyle uzakta olmasına göre yapılış nedeni, belki de delion ve mizi kumlarını birbirinden ayırmak içindir. Böyle duvardan sınırlar, o zamanların yaygın bir geleneği idi. İkinci bir boğaz daha geçildikten sonra Nilüfer vadisine inilir ve tahta bir köprüden geçilir. Olimpos tepeleri, tüm görkemiyle görünür. Bursa'nın en güzel görünümü kuzey yönünden görülenidir.”

Bursa yıllıklarına göre, Gemlik'te belediye örgütü kurulduktan sonra, Müslüman belediye başkanlarının yanında zaman zaman Rum belediye başkanları da görev almışlardır (Kaplanoğlu, 1996).

Kurtuluş Savaşı sırasında Gemlik önce İngilizler ardından Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir (Aksoy, tarihsiz a: 259). İngilizler 1920 yılı Temmuz ayında önce Mudanya, ardından da Gemlik'e girmişlerdir. Bir hafta sonra ise İngilizler yerlerini

Yunanlılara bırakırlar (Anonim, tarihsiz f: 238). Yunan askerleri bütün köylere ve Orhangazi'ye kadar dağılırlar. Bursa'nın 1922'de işgalden kurtulmasıyla, Yunanlı askerler Gemlik ve çevresinden çekilirler (Akkılıç, 1997).

Umurbey'in kuruluş şekli, kurucusu ve kuruluş tarihi ile ilgili bazı çelişkili bilgiler vardır. Bu tezde yazılı ve sözlü kaynaklar incelenerek karşılaştırılmış, tutarsızlıklar tespit edilmiş ve en doğru sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Gemlik'in 1333 yılında Osmanlılar tarafından fethi sırasında, Umurbey ve çevresinde kurulan karargahlar, fetihten sonra kalıcı yerleşim yerleri olarak kullanılmaya devam ettiler (Uğur, 1956). Kumandanların adını alan köyler, fetihten yaklaşık 100 yıl kadar sonra tek bir köy haline gelir. I. Bayezit (Yıldırım; 1360-1403, p.1389-1402)'ın kızı Erhundi Hatun (Ek D) ve Şehreküstü Camii ve zaviyesinin banisi Mahmud Bedreddin Pars'ın oğlu Yakup Bey'in çocuklarından Umur Bey bir araya gelmelerinde öncü olmuştur. Köy Yakup Bey zaviyesinin vakfidır Kaplanoğlu, 1996). Vakfin gelirinin bir kısmı Yakup Bey'in babasının yaptırdığı cami ve zaviyenin bakımı, yaşatılması ve zaviyede yatıp kalkan yolcuların karınlarının doyurulması için vakfedilmiştir (Anonim, 1975). Vakfin kuruluş tarihine göre Umurbey'in 1445 tarihinden önce kurulduğu söylenebilir.

Başbakanlık Arşivindeki belgelerde, Umurbey Köyü ve bu köydeki Bedreddin Pars Bey'in inşa ettiği cami ve bu camiye ait vakıf işleri ve Umurbey Köyü'nün bitişiğinde Bursa'daki Osman Gazi Türbesi vakfından Akköy isminde bir mezra bulunduğu ile ilgili bilgiler vardır (Uğur, 1956).

Köyün kurucusu ile ilgili iki ayrı görüş daha vardır. İlk görüşe göre Umur Bey, bu köyde Evail-i Cemaziy'ül Evvel 857 (1453 Mayıs ortaları) tarihli vakfiye ile zaviye kurmuştur. Zaviye bugün mevcut değildir. Umur Bey köyde bir hamam yaptırmıştır. Bunların sonunda köy Umurbey adını almıştır. Beyler Mezarlığı denen yerde mezarı vardır. Bu mezar kitabelidir. Umur Bey'in mezarının başucu taşının iç tarafında:

“Umur Bey bin Musa Bey bin Hacı Lala el-muhtaç ila rahmetullahi teala”

yazmaktadır. Türkçe karşılığı ise şöyledir:

“Allahu tealanın rahmetine muhtaç Hacı Lala oğlu Musa Bey oğlu Umur Bey”

Ayakucu taşının dış tarafındaki yazıt şöyledir:

“Ve hüvellezi elmevti ya griku el cemaat; Tahriren fi evaili min şehri şaban fi tarihi sene erbea ve sebin ve semane minete”

Bu yazıtın Türkçe karşılığı şöyledir:

“Ey garip cemaat! O, yaklaşık olarak Şaban ayının başında 874 senesinde vefat etmiştir.”

Beyler Mezarlığı'ndaki ikinci mezarın modern Türkçe kitabesinde Umur Bey oğlu Mehmed bey yazılıdır. Bir vakıf kaydında Hoca Mehmed Çelebi bin Umur Bey'in 906 H./1500-01 M. tarihli vakfiyesi yer alır (Ötüken, 1986).

Diğer görüşte ise köyün kurucusu Umur Bey'in I. Murat'ın kızı Erhundi Hatun'dan olan torunu Hundi Hatun ile evli olduğundan bahsedilmektedir. I. Murat, kızı Erhundi Hatun'u Mehmed Bedreddin Pars Bey'in oğlu Yakup Çelebi ile evlendirmiş ve adı geçen köyler ve civarındaki araziye kızına mülk olarak vermiştir. Eşinin ölümünden sonra mülk, Yakup Çelebi'ye geçer. Mülkün gelirinin bir kısmını 1445 tarihinde kurulan Pars Bey vakfına bırakmıştır. Yakup Çelebi öldükten sonra vakfın mütevellisi Umur Bey olmuştur (Anonim, 1975).

Beyler Mezarlığı'ndaki mezarlardan birinin Umur Bey'e, diğerinin ise oğluna ait olduğu düşünülmektedir. Umur Bey 1469'da ölmüştür. Ölümünden sonra oğulları Hoca Mehmed Çelebi ile Yakup Çelebi vakfın mütevellisi olmuşlardır. Ancak bu görüşte akrabalık ilişkileri ve tarihlerde yanlışlık ve çelişkiler vardır. I. Murat'ın kızı olarak geçen Erhundi Hatun Osmanlı Hanedanlığı'nda I. Beyazıt'ın kızı olarak görülmektedir. Ayrıca Umur Bey Erhundi Hatun'un oğlu olarak geçmektedir (Anonim, tarihsiz h) (Ek D).

Bu üç görüşte de ortak noktalar mevcuttur. Bu noktalardan yola çıkarak 4. bir görüş oluşturulabilir. Köyün kurucusu ve adını veren kişi Umur Bey'dir. Köyün adının geçtiği en eski yazılı belge, köyde bir cami yaptıran Bedrettin Pars Bey'in H. 849 tarihli vakıfnamesidir. Köyün bu tarihten önce kurulduğu kesin olmalıdır

Umur Bey, I. Beyazıt'ın torunu ya da kızı Erhundi Hatun'un damadıdır. Osmanlı Hanedanlığı incelendiğinde, I. Beyazıt'ın kızı Erhundi Hatun'dan olan Umur Bey adında bir torunu olduğu görülmektedir (Ek D).

Köyün kurucusu Umur Bey'in Beyler mezarlığında yatan Umur Bey olduğu kabul edilirse, Hacı Lala oğlu Musa Bey'in oğlu olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda da Erhundi Hatun'un kızı ile evlenebilecektir. Bu konuda kesin bir sonuca varmak

çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle kurucu konusunu bu şekilde bırakmak ve kesin bir yargıya varmamak daha doğru olacaktır.

Umur Bey Beldesi için kesinlikle söylenebilecek olan, 15. yüzyılın başında mevcut yerleşmelerin birleştirildiği ve adının Umurbey olarak belirlendiğidir.

Umurbey kurulduğu günden itibaren her zaman önemini korumuş, eğitim, ekonomi, beşeri durum ve bulunduğu yer bakımından diğer köylerden ayrılmıştır.

İlki Bursa il merkezinde açılan Rüştiye Mektebinin ikincisi (Şekil B28), Şeyh Said Efendi ve Hacı Ethem Ağa'nın çabalarıyla, Umurbey Köyü'nde 1865 tarihinde açılmıştır (Pehlivan, tarihsiz). 1879'dan itibaren Celal Bayar'ın babası Abdullah Fehmi Efendi burada öğretmenlik ve müdürlük yapmış ve 1907 yılına kadar bu görevde kalmıştır. 1910 yılında Rüştiye lağvedilmiş, Umurbey Merkezi İbtidai Mektebi adını taşıyan 6 sınıflı okul kurulmuştur. Daha sonra adı Umurbey Selimiye Mektebi olmuştur. Bir süre bu isimde eğitim verdikten sonra, Umurbey Zükur Mektebi adını almış, daha sonra da Umurbey Muhtelit İlk Mektebi olarak adlandırılmıştır (Uğur, 1956).

Kurtuluş Savaşı sırasında Gemlik işgal altındayken Yunanlılar Umurbey'e de çıkmışlardır. Yunan işgali sırasında Umurbey'in büyük bir kısmı yakılmıştır. Yanan bölgelerin kuzey ve kuzeybatı yamaçlarından Çarşı Meydanı'na kadar uzanan alan olduğu söylenmektedir.

Umurbey Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı yetiştirmiştir. Celal Bayar 1883 yılında Umurbey'de dünyaya gelmiştir. Köye içme suyu getirmiş, Gemlik şosesini yaptırmış, Umurbey'i örnek köy projesine dahil etmiş, bahçeli evlerin yapımına önyak olmuştur. 22 Ağustos 1986 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Umurbey'dedir.

2.3. Sosyo-Ekonomik Durum

Nüfus açısından altıncı büyük il olan Bursa'da, kentleşme oranı oldukça yüksektir. Halkın yaklaşık %64'ü kentsel yerleşmelerde yaşar. İlçe merkezlerinden 5'i nüfusları 30.000'in üzerinde, önemli sanayi ve ticaret merkezleridir (İnegöl, Gemlik, Mustafakemalpaşa, Karacabey ve Orhangazi).

Tarım, kırsal kesimde başlıca gelir kaynağıdır. İlin yaklaşık 1/3'ünü kaplayan topraklardan, özellikle verimli ovalarda yoğunlaşan tarımsal etkinliğin başlıca

özelliği çok çeşitli ürünlerden oluşmasıdır. Ürünler arasında tahıllar (buğday, arpa, mısır ve pirinç), sanayi bitkileri (tütün, şeker pancarı, pamuk, anason), yağlı tohumlar (özellikle ayçiçeği), yumrulu bitkiler (soğan ve patates), çeşitli meyveler (şeftali, çilek, ceviz) ve sebzelerle, Marmara kıyılarında toplanmış olan zeytin başlıca yeri tutar. Türkiye sanayisinde çok önemli bir yeri olan ilde başlıca sanayi kolları, dokuma (yünlü, ipekli, pamuklu), suni ipek, suni gübre, otomotiv, metalürji ve besin (bitkisel yağ ve konserve üretimi) alanlarındandır (Anonim, tarihsiz b).

Bursa'nın il merkezine en yakın ilçesi Gemlik'tir. Gemlik ilçesinin büyük çoğunluğu kent merkezinde oturmaktadır. Toplam nüfusun %64.25'i şehirde, %35.75'i köylerde ikamet etmektedir. Gemlik ilçesine bağlı 27 adet köy bulunmaktadır (Anonim, 1998).

Bursa'ya tarihi süreç içinde çok çeşitli göç akınları olmuştur. Bu göçler sırasında farklı yerlerden Bursa'ya değişik ulus ve topluluklar yerleşmiştir (Kaplanoğlu, 1996).

19. yüzyılın başından itibaren, Doğu'da yaşayan Ermenilerin Bursa'ya yoğun göçü yaşanır. Öyle ki, 15. yüzyılda %6'larda dolaşan gayrimüslimler, 1876 yılında %36'lara yükselir. Oranın yükselmesine Ermeni göçü de etkili olmuştur. İşte tam bu sırada Bursa, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, işgal altında kalan Rumeli ve Kafkasya'daki Müslüman göçmenlerinin akınına uğradı. Halk arasında “93 Göçmenleri” olarak adlandırılan bu göçmenlerin en büyük bölümü, Hüdavendigar Eyaleti'ne yerleşmiştir. Bu yerleştirme siyaseti, Hüdavendigar Eyalet'inde son yıllarda yükselen gayrimüslim unsurlar karşısında bir önlem olmak üzere bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 1887 tarihli Hüdavendigar Gazetesinde, Bursa'ya Sultan tarafından bir kurul gönderildiği, 93 Göçmenleri'nin yerleşime uygun alanların araştırılmasının istendiği yazılıdır (Kaplanoğlu, 1996). Göçmenler için arazi araştırmasında, Pazarköy (Orhangazi)'de 250 bin dönüm, Orhaneli'nde 9 bin dönüm, Kirmasti (Mustafakemalpaşa)-Sincan'da 15 bin hanelik, tren hattında da 278 bin dönümlük boş yer belirlenmiştir (İpek, 1994: 163).

93 Göçmenleri'nin büyük bölümünün oluşturduğu köyler, Rum (Şekil A11) ve Ermeni (Şekil A10) köylerini kuşatacak bir biçimde dağlarda kurulmuştur. 93 Göçmeni köylerinin hemen tümü dağlarda da kurulmuştur. 93 Göçmenleri'nin yerleşiminde dikkat çeken bir diğer konu da, Kafkas ve Rumeli göçmenlerinin birbirlerine yakın yerleşmemeleridir. Nitekim Yenişehir'de sadece bir Çerkez köyü varken, diğer tüm köyler Rumeli göçmenidir. İznik ve Gemlik'te Gürcüler yerleşmiştir. Mustafakemalpaşa ve İnegöl'de ise Abhaz ve Gürcü köyleri

çoğunluktadır (Kaplanoğlu, 1996). 1886 tarihine kadar Bursa'ya gelen tüm göçmenlerin ayrıntılı dökümü verilmektedir. Buna göre İnegöl'e 1343'ü merkeze olmak üzere 3712, Karacabey'e 3218'i merkeze olmak üzere 13310, Mustafakemalpaşa'ya 3144'ü merkeze olmak üzere 16197, İznik'e 2088, Yenişehir'e 1691 ve Gemlik'e 3873 göçmen yerleşmiştir. 1307 (1890) tarihli salnameye göre de 82100 göçmenin Bursa'ya göç ettiği yazılmaktadır (Anonim, 1886).

Kurtuluş Savaşı sonunda, Bursa'yı terk eden Ermeni ve Rumların yerine, Yunanistan'dan getirilen ve halk arasında "Mübadele" (Değişim) göçmeni olarak anılan göçmenler yerleştirilmiştir (1924). Orhangazi'ye 5130, Gemlik'e 4340, Karacabey'e 4054 ve Mustafakemalpaşa'ya 1491 Selanik ve Girit göçmeni yerleştirilmiştir (Anonim, 1934).

1950'li yıllardan sonra da, Türk hükümeti ile Bulgaristan arasında yapılan anlaşma sonucu çok sayıda Bulgaristan göçmeni Bursa'ya yerleşmiştir. 1950 göçmenleri başta Orhangazi olmak üzere çeşitli kasaba ve köylere de yerleştirilmiştir.

Kurulan sanayi tesisleri nedeniyle, 1970'li yıllardan başlayarak, özellikle Bursa merkez başta olmak üzere İnegöl, Gemlik, Orhangazi, Mustafakemalpaşa, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz yöresinden gelen göçmen akınına uğramıştır. Bu yörelerden gelen göçmenler son yıllarda köylerde bile yerleşme ve yeni köyler kurmaya başlamışlardır (Kaplanoğlu, 1996).

Tez konusu olan Çırganlar Evi'nin içinde bulunduğu Umurbey, 2000 yılı nüfus sayımına göre 3367 nüfuslu bir beldedir. Bugün nüfusunun tamamını Türkler oluşturur. 1893 Harbi'nden sonra 25 kadar aileden oluşan bir grup Kafkasya Türkü buraya yerleşmiştir (Uğur, 1956).

Umurbey'in içinde bulunduğu bölgede özellikle Gemlik'te, Kurtuluş Savaşı'ndan sonrasına kadar çok yoğun bir Rum nüfus bulunmaktaydı (Akkılıç, 1997). Bu Rum azınlığın etkileri Umurbey'in fiziksel yapısı üzerinde etkisini göstermektedir. Rum mimarların inşa ettikleri kırsaldan çok şehir mimarisine yakın evler Umurbey'de hala ayaktaadır (Şekil B29, C7, C8).

Umurbey, 1999 yılına kadar göç almayan ancak göç veren bir yerleşmeydi. 1999 yılında olan Marmara-Gölcük depreminden sonra yoğun bir geri dönüş gerçekleşmiştir. Bunda Umurbey'in dayanıklı arazisi ve az katlı kırsal mimarisi etkili

olmuştur. Özellikle Gemlik'e göç eden nüfus, deprem tehlikesi nedeniyle Umurbey'e dönmektedir. Bunun yanında, bölgenin dışından gelip ev ya da arazi olarak beldeye yerleşenler de vardır. Bunlar daha çok Umurbey'in girişinde yeni yaptıkları villalar ve Celal Bayar Evleri'nden kiralanarak yapıları tercih etmektedirler.

Umurbey, Doğu Marmara alt bölgesi için yapılan kentsel kademelenmede II.kademede yer almaktadır. Umurbey, çevresindeki köylerden farklı olarak kentsel işlevlerin görülmeye başlandığı, aktif nüfusu tarım sektörüne dayalı, göç alan bir yerleşme birimidir (Anonim, 1998).

Umurbey Beldesi'nin ekonomik yapısı temelde tarıma, tarım da zeytinciliğe dayalıdır. Gemlik zeytini olarak ün yapan ve Gemlik'te üretilen zeytinin %20'si Umurbey'de yetiştirilir. Dünyaca ünlü bu zeytin ince kabuklu, yağlı (yağ oranı %30) ve çekirdeği küçük (et oranı %86) olan siyah sofralık zeytindir. Üretilen yıllık 5000 ton zeytinin çok büyük bir bölümü sofralık siyah zeytin olarak işlenir. Kalan zeytin ise yağ üretiminde kullanılır. Umurbey çiftçisi ürettiği zeytini tüketiciye ulaştırabilmek amacıyla Umurbey Tarımsal Kooperatifi'ni kurmuştur. Şu an bu kooperatif tamamen Umurbey'de üretilen Gemlik zeytinini pazarlamaktadır (Umurbey Belediyesi, 2000). Ailelerin %76'sının toprağı vardır. Aile başına düşen ortalama toprak büyüklüğü 3.04 dekadır. Tarım sektöründe çalışanlar toplam nüfusun %46'sını, çalışan nüfusun ise %72.5'ini oluşturmaktadır (Anonim, 1998).

Zeytin dışında yerleşmenin güneyindeki düzlüklerde kuru tarım yapılmaktadır. Buradan elde edilen tahılın ticari önemi yoktur. Buğday, arpa, yulaf, börülce, fasulye ve mercimek üretilmektedir. Vadide karayolunun kuzeyinde sebze ve meyve üretilmekte, bunların çoğu Gemlik'te tüketilmektedir. Zeytin ürününün pazarlanması Gemlik ya da Bursa 'da yapılmaktadır. Ürün genelde Gemlik Zeytin Tarım Satış Kooperatifi aracılığı ile satılmaktadır (Anonim, 1998).

Umurbey'deki arazinin dar ve zeytine ayrılmış olmasından dolayı hayvan yetiştirilmemektedir. Hayvancılık kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar yapılmaktadır. Umurbey halkı, ava çok meraklıdır. Bunun için özel olarak av köpekleri besliyorlar. Avladıkları hayvanlar keklik, tavşan, sansar ve çeşitli kuşlardır.

Umurbey Beldesi'nde, planlı sanayi alanı büyüklüğü 90 ha'dır. Bu alanın bir kısmı doludur. Umurbey Belediye sınırları (Şekil A1) içindeki sanayi kuruluşlarının tümü, Gemlik-Yalova karayolunun iki yanında yer almaktadır. Beldenin yerleştiği

yamaçlarda ise hiçbir sanayi kuruluşu yoktur. Organik kimya ve ayçiçeği fabrikası dışında bütün fabrikalar ham ya da yarı mamül ürünlerini yakın çevreden sağlamaktadır. Umurbey'de küçük sanatlar birimleri ticaretin içinde dağılmış durumdadır. Demirci, marangoz, zeytinyağı imalatçısı vb. kollarda faaliyet göstermektedir (Anonim, 1998).

2.4. Umurbey'in Kentsel Yapısı

Gemlik'ten Umurbey'e 4 km'lik asfalt bir yolla zeytin ağaçlarının içinden geçerek ulaşılır. Yerleşmenin girişinde yolun sonunda yer alan Umurbey'in Çarşı Meydanı gelir. Çarşı Meydanı, kahvehaneler, cami, marketler, fırın ile çevrelenmiştir. Yerleşmenin içine dağılan sokaklar bu meydana açılmaktadır (Şekil B13). Meydanda Atatürk ve Celal Bayar'ı birlikte gösteren bir heykel ve tescilli bir anıt ağaç bulunmaktadır.

1956 yılında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde S. Uğur tarafından hazırlanan “Umurbey Köyü Coğrafi Etüdü” başlıklı bitirme tezinde de hemen hemen bu tarife uyan bir Umurbey anlatılmaktadır (Şekil B8, B11, B12, B24):

“Gemlik'ten ayrılan Umurbey şosesi iki tarafı zeytin ağaçları ile gölgelenmiş dik bir yokuşla nihayetlenmekte ve şosenin sonunda büyük bir meydan yer almaktadır. Cumhuriyet alanı adını taşıyan bu meydanın ortasında Atatürk'ün küçük bir büstü vardır.

Köyün en mühim binaları bu alanın etrafında yer almıştır. Köy camii, belediye binası, gençlik kulübü, banka, biraz yukarı da halı atölyesi, sağ tarafta köyün en yeni binası olan okul görülmektedir.

Köyün çarşısı bu meydanın etrafında toplu bir şekilde planlanmıştır. Meydandan sağa ve sola ayrılan mahalle ve sokaklar köyün teferruatını tamamlar.

Köye girildikten sonra geniş bir meydan ve bu meydanın etrafında muntazam bir köy çarşısı göze çarpar. Çarşı, modern tesislerle inşa edilmiş bir fırın (elektrikle çalışmakta), iki kasap (kesim hayvanları civar köylerden temin edilmektedir), bir mezbaha, bir manifatura mağazası, üç terzi, bir kavaf, üç elektrik malzemesi satış yeri, yedi bakkal (ayrıca mahalle aralarında da mahalle bakkalları mevcuttur), iki marangoz, bir demirci altı kiraathane, bir otel (yedi yataklıdır) ve bir hamamdan teşekkül etmiştir.”

Meydanın kuzeybatısında Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. cumhurbaşkanı Celal Bayar adına devlet tarafından yaptırılmış bir anıt mezar vardır. Mezarın yanında, Celal Bayar'ın kendi imkanlarıyla, 26 Ağustos 1970 yılında hizmete açtığı müze ve kütüphane bulunur (Anonim, tarihsiz c). Modern bir yapı içinde bulunan müzede, Atatürk'ün hatırasını yaşatan bir köşe ayrılmıştır. Celal Bayar'ın Kuvayi Milliye

yıllarına ait fotoğraf ve anılarının bulunduğu bir köşe, İktisat Vekilliği, İmar ve İskan Bakanlığı, İş Bankası'ndaki çalışma yılları, Atatürk'ün başvekilliğini yaptığı (1937-1938) yıllarına ait fotoğraflar, anı eşyaları, tablolar yer almaktadır. Ayrıca, Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı olduğu dönemde, çeşitli ülkelere ve kuruluşlara yaptığı ziyaretlerde, kendisine verilen nişanlar, madalyalar, yazmalar, silahlar, giysiler, şilt ve plaketler, mobilyalar, aile yadigarları ve imzalı resimleri sergilenmektedir (Umurbey Belediyesi, 2000).

20.000 üzerinde kitap, yazma, gazete, süreli yayından ve fotoğraf koleksiyonlarından oluşan kütüphane 20. yüzyıl Türk tarihini ve siyasetini ilgilendiren Türkiye'deki en zengin kütüphanelerden birisidir.

Celal Bayar Müzesi ve Kütüphanesi, Pazartesi günü öğleden sonra ve Salı günü tam gün kapalıdır. Haftanın diğer günlerinde ve hafta sonlarında mesai saatlerinde ziyarete açıktır (Umurbey Belediyesi, 2000).

Umurbey'deki yapılar bitişik nizamdır (Şekil C7, B8-B10). Geleneksel konutlarda, ahır, ambar ve samanlık gibi bölümler birbirine bitişiktir. Umurbey genelinde orta avlulu yapı çok sık görülmez. Bahçeler ise yapının arkasında, arsada kalan boşlukların düzenlenmesinden oluşur.

Yerleşme bir tepe üzerinde (Şekil B6), eğimli bir arazide kurulduğu için topografyaya uygun olarak yokuşlar oluşmuştur (Şekil B14, B16, B17, B23). Yer yer çıkmaz sokaklara rastlanır (Şekil B18). Sokakların geleneksel kaplaması doğal taştır (Şekil B27). Bugün ise suni kilit taşı ile kaplanmıştır (Şekil C16).

Umurbey'in çok dağınık olmayan, toplu bir yerleşme dokusu vardır (Şekil A2). Eğimin fazla olmasından dolayı inşaat yapılacak araziler sınırlıdır ve en iyi şekilde kullanılabilmesi için yapılar bitişik ya da birbirlerine çok yakın olarak yapılmışlardır.

Yapılar genelde bir zemin kat, bir ara kat ve bir normal kattan oluşur. Alt ve üst katlar yapım tekniği ve malzeme bakımından birbirlerinden farklıdır. Zemin katlar kagirdir. Taş ya da kerpiç bloklardan oluşan ahşap hatıllı, kalın ve sağlam duvarları vardır. Üst katlar ise, ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir. Yapıların iç ve dış cepheleri kireçli ya da topraklı sıva ile sıvanmıştır (Şekil C9-C11). Cumhuriyetten sonra tamamen kagir bir iki katlı evler yapılmaya başlanmıştır.

Zemin kat toprak döşemeli, ahşap bir merdivenle çıkılan birinci kat ve ara kat ahşap döşeme kaplaması ile kaplanmıştır. Zemin katta tavan kaplaması yoktur. Birinci

katın döşeme kirişleri görülür (Şekil E93). Birinci katlarda ise ahşap tavan kaplaması vardır. Ancak yapıların bir kısmında, sadece sofada tavan kaplaması yoktur (Şekil C22, C23).

Zemin katlar eskiden genelde hayvanlara, onların yemlerine ve zeytin fiçilerine ayrılmıştı. Bugün hayvancılık yapılmadığı için zemin katlar günlük işler ve zeytin zamanı, onların boyutlarına göre ayrılma işleri ve depolama için kullanılmaktadır.

Birinci kattaki sofa bazen evin ana duvarından dışarı çıkar (Şekil B16, B17, C3, C4). Bu çıkıntıda ahşap seki vardır. Sofada çamaşır ve kışlık erzak kurutması yapılır.

İpekböceği yetiştirildiği zamanların etkisi yapılar üzerinde görülmektedir. Odalar büyük, çok pencereli, geniş ve havadar olur.

Umurbey'deki geleneksel konutların plan tipleri aynı, ya da birbirine benzerdir. Dış kapıdan bir taşlığa girilir. Bu kısımda zeytinlerin ve zeytinden elde edilen ürünlerin saklanabileceği bir yer vardır. Ayrıca bir oda ve bazen bir mutfak bulunur. Ahşap bir merdivenle birinci kattaki sofaya ulaşılır. Ara kat varsa, başka bir ahşap merdivenle de bu kata çıkılır. Üst kattaki sofaya açılan iki-üç oda vardır (Şekil C21). Büyük pencereleri mekanın aydınlık olmasını sağlar. Bazen yapılarda pencerelerin önünde ahşap kafesler bulunur (Şekil B19-B21).

Celal Bayar, cumhurbaşkanlığı döneminde Umurbey'i örnek köy projesine dahil ettirmiş ve Umurbey'in Gemlik'e bakan yamacında Celal Bayar Evleri adı verilen aynı mimari yapıda 265 adet bahçeli evin yapılmasına ön ayak olmuştur. Bu evler, boyutlarına ve plan şemasına göre üç tip proje üzerinden yapılmış ve Umurbey'in kuzey yamacında inşa edilmişlerdir (Şekil B25, C2).

Köyün genelinde geleneksel doku korunmuş olmakla beraber, yer yer yapılmış olan yeni betonarme binalar bu dokuyu bozmaktadır.

Bursa İli, Gemlik İlçesi, Umurbey Beldesi'nde, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 09.10.1991/2032 tarih ve sayılı kararı ile onayladığı koruma amaçlı imar planı yürürlüktedir (Ek A).

Celal Bayar İktisat Vekili iken, Umurbey'e içme suyu getirmiş ve Gemlik şosesini yaptırmıştır. Su ihtiyacı, doğuda Yumurta Tepe'deki bostanlık mevkiinden sağlanmaktadır. 1956 yılında 78 tane kullanılabilir durumda olan çeşmelerin sayısı bugün oldukça azalmıştır (Uğur, 1956).

3. UMURBEY ÇEVRESİNDEKİ YERLEŞMELER VE ÖZELLİKLERİ

3.1. İnceleme Yapılan Köyler ve Tanımlamaları

Yerleşme ve yapı özelliklerini karşılaştırmak amacıyla, çevre köylere yapılan geziler iki bölüm olarak gerçekleştirilmiştir. İlk gezi, 14 Mart 2002 tarihinde, Orhangazi Belediyesi'nin katkılarıyla yapılmıştır. Bu gezide, İznik Gölü'nün güneyindeki Orhangazi ilçesine bağlı olan 8 köye gidilmiştir. Bu köyler sırası ile Dutluca, Sölöz, Narlıca, Paşapınarı, Yeni Sölöz, Yeni Gürle, Gürle ve Karsak'tır (Şekil A12).

Gezinin ikinci bölümü 21 Eylül 2002 tarihinde, yine Umurbey Belediyesi'nin katkılarıyla, gerçekleştirilmiştir. Bu gezide, Umurbey'in güneyinde ve güneydoğusunda yer alan, Gemlik ilçesine bağlı 7 köye gidilmiştir. Gidilen köyler sırası ile Adliye, Güvenli, Muratoba, Katırlı, Hamidiye, Fevziye, Şükriye'dir (Şekil A12).

3.1.1. Dutluca Köyü

Eski adı "Dontluca" olan, Dutluca Köyü Orhangazi'nin güneydoğusunda, Umurbey'in doğusunda, İznik Gölü'nün kenarında, gölün güneyinde yer alır. Orhangazi merkeze 14 km uzaklıktadır(Şekil A12).

Dutluca yaklaşık 100-150 yıllık bir Türk köyüdür. Doku bütünlüğü korunmuştur. Ancak yapı bazında yer yer bozulmalara rastlanmaktadır.

Dutluca Köyü'nde, ahşap karkas arası kerpiç ve tuğla dolgulu mimari görülmektedir. Zemin katlar taş ya da tuğla, kagir olarak inşa edilmektedir. Üst katın ahşap taşıyıcıları bu duvarlara oturur (Şekil C28).

Köyün genel mimarisi içinde tek katlı, kagir yağhane binaları önemli bir yer tutmaktadır. Köy geçimini genelde tarım ve zeytincilikten sağlar.

3.1.2. Sölöz Köyü

Sölöz Köyü, Orhangazi'nin güneydoğusunda, Umurbey'in doğusunda, İznik Gölü'nün güney kıyısında yer alır. Orhangazi merkeze yaklaşık 17 km uzaklıktadır(Şekil A12).

Sölöz'e, İznik Gölü'nün kıyısını takip eden ağaçlıklı bir yoldan ulaşılır. Oldukça yenilenmiş olan köy, yer yer geleneksel dokusunu korumuştur.

Sölöz Köyü geçimini ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıktan elde etmektedir. Yaklaşık 30-40 sene öncesine kadar en önemli geçim kaynağı ipekböcekçiliği iken, bugün yerini zeytincilik almıştır.

İpekböcekçiliğinin etkilerini mimaride görmek mümkündür. Bu amaçla kullanılan büyük ve çok katlı ahşap karkas arası tuğla ya da kerpiç dolgulu yapı örnekleri vardır (şekil C29). Yerleşmedeki yapıların taşıyıcı sistem kurgusu şöyle gelişmiştir: Zemin ve varsa bodrum katlar "sandık duvar tekniği" ile örülmüş, kalın, sağır, taş ya da kerpiç duvarlara sahiptir. Bu duvarlar taş olduğunda, genelde kaba yonu ya da moloz taş kullanılmaktadır (Şekil C34-C36). Birinci katların ahşap taşıyıcı dikmeleri bu kalın duvarlar üzerine oturmaktadır. Dış duvarlardaki ahşap dikmelerin arası çapraz payandalar ile desteklenmiştir. Taşıyıcı sistemi oluşturan ahşap iskeletin arası tuğla ya da kerpiç bloklar ile doldurulmuştur (Şekil C33).

Tek katlı, tuğla ve taş malzemeli kagir yağhane binaları Sölöz Köyü'nde de görülmektedir (Şekil C30). Zeytinciliğin daha ön plana çıkması sonucunda, evlerin zemin katları zeytinin salamura edildiği mağazalara dönüştürülmüştür. Bu ekler yapıların mekansal kurgusunu önemli ölçüde değiştirmektedir.

3.1.3. Narlıca Beldesi

Narlıca, yaklaşık 2000 nüfuslu, belediye teşkilatı olan bir beldedir. Yerleşme, Orhangazi'nin güneydoğusunda, İznik Gölü'nün güney kıyısındadır. Orhangazi merkezden Narlıca'ya, İznik Gölü kenarından devam eden 24 km'lik bir asfalt yol ile ulaşılır (Şekil A12).

Geleneksel doku bütünlüğü bozulmuş olan yerleşmede, yer yer korunmuş yapılara rastlanmaktadır (şekil C37). Kalan yapılardan ahşap karkas sistemin kullanıldığı anlaşılmaktadır (Şekil C38-C40). Bu örnekler genellikle bir zemin kat, bir ara kat ve bir normal kattan oluşan yapılardır. Bazı yapılarda birinci katlar yaklaşık 1 m'lik bir çıkma yapmaktadırlar.

Narlıca'da tarımın yanı sıra ticaret de yapılmaktadır. Dışarıya göç veren yerleşmeden Suriye'ye gidenler de vardır.

3.1.4. Paşapınarı Köyü

Eski adı "Mamca" olan Paşapınarı Köyü, Orhangazi'nin güneydoğusunda, Umurbey'in doğusunda, İznik Gölü'nün güney kıyısındaki yamaçlarda yerleşmiştir (Şekil A12). Eğimli bir arazi üzerinde bulunan köy içinde yer yer yokuşlara dönüşen ve gelenekselliğini koruyan bir sokak dokusu vardır (Şekil C41).

Paşapınarı Köyü geleneksel doku bütünlüğünü büyük ölçüde koruyabilmiştir. Bölgedeki yapım sistemi burada da tekrarlanmaktadır. Zemin katlarda kalın sağır taş ya da kerpiç tuğla duvarlar, üst katlarda ise ahşap karkas arası kerpiç ya da tuğla dolgu sisteminde inşa edilen duvarlar kullanılmıştır (Şekil C42-C44, C71). Yapılarda kullanılan ahşap malzeme, köyün güneyindeki ormanlardan elde edilmektedir.

Yerleşmede ipekböcekçiliği ve zeytinciliğin etkisi mimari de görülmektedir. İpekböcekçiliği yapılırken kullanılan ve fabrika niteliği taşıyan çok büyük evler, şimdi çoğunlukla kardeşler arasında bölünerek değerlendirilmektedir. Zeytincilik, ipekböcekçiliğinin önüne geçince, evlerin zemin katlarına mağazalar eklenmiştir. Daha önce zeytin salamurası için kullanılan ahşap fiçılar işlevini yitirmiştir.

Paşapınarı Köyü, geçimini hayvancılık ve tarımdan sağlamaktadır. Hayvancılık daha yoğun olarak yapılmaktadır.

3.1.5. Yeni Sölöz Köyü

Yeni Sölöz, bölgedeki Ermeni köylerinden biridir. Orhangazi'nin güneydoğusunda, Umurbey'in doğusunda, İznik Gölü'nün güneyindeki yamaçlarda kurulmuştur (Şekil A12). Köyün yerlileri doğudan gelen muhacir Ermenilerdir. Ermeniler bölgedeki başka köylere de yerleşmişlerdir. Günümüzde hala bölgede Pomakça konuşulan köyler vardır. Daha sonra mübadele sırasında, 1924'ten sonra, Selanik'teki Tebeleş Köyü'nden gelenler de bu köye yerleşmişlerdir.

Yaklaşık 1500 hane olan köyde şimdi ağırlıklı geçim kaynağı olarak zeytinciliğin yapıldığı görülmektedir. Ancak daha önce ipekböcekçiliği ve çok yoğun olarak hayvancılıkla geçim sağlanmaktaydı. Zamanında bölgenin en varlıklı köylerinden biri olan Yeni Sölöz Köyü'nde, Ermeni nüfus yoğunluğu fazlayken 7 tane ipek fabrikası olduğu bilinmektedir.

Yeni Sölöz Köyü'nün mimarisi çevre köylere göre farklılık göstermektedir. Yeni Sölöz'deki Ermeni nüfus nedeniyle mimari doku daha kentli bir görünüm

sergilemektedir (Şekil C45-C47). Kırsal özellikler mübadeleden sonra artmaya başlamıştır (Şekil C46). Ancak yine de kent mimarisine yakınlığını yerleşme genelinde devam ettirmektedir. Köyde bir içme suyu şebekesi vardır. Bu şebeke Ermeniler tarafından kurulmuştur.

Mimari dokunun yenilenmesi yakın zamanda hızlanmıştır. Dışardan, özellikle büyük şehirlerden, (İstanbul-Bursa gibi) göç almaktadır. Yeni gelenler, köyün girişinde arsa satın alarak, yeni evler yapmaktadırlar. Geleneksel doku ile uyumsuz olan bu yapılar, genelde mevsimlik olarak kullanılmaktadır. Köye sürekli yerleşenler de vardır.

3.1.6. Yeni Gürle Köyü

Yeni Gürle Köyü, Orhangazi'nin güneyinde, Umurbey'in doğusunda yer alır. Yeni Sölöz gibi eski bir Ermeni köyüdür (Şekil A12).

Geleneksel doku bütünlüğü büyük ölçüde bozulmuştur (Şekil C48). Yer yer yapı bazında korunmuş örneklerle rastlanmaktadır. Yerleşme içindeki üç nefli, bazilikal planlı kilise, son derece harap durumdadır. Sadece apsid ve yan duvarlarının bir kısmı ayakta kalabilmiştir. Yan duvarlarına bitişik gecekondular inşa edilmiştir (Şekil C49).

Kalan örnekler ışığında yapım sisteminin bölgedeki sistemi sürdürdüğü görülmektedir. Ancak Yeni Sölöz'deki özellikli kent mimarisi, burada yerini niteliksiz modern yapılara bırakmıştır.

3.1.7 Gürle Köyü

Gürle Köyü, Orhangazi'nin güneyinde, Umurbey'in doğusunda, tepe yamacında kurulmuş bir Türk köyüdür (Şekil A12).

Köyün güney sınırında Osmanlı döneminden kaldığı söylenen bir cami ve hamam kalıntısı vardır (Şekil C50). Doku bütünlüğü korunmuştur. Yerleştiği araziden dolayı eğimli olan sokaklar gelenekselliğini korumaktadır (şekil C53, C54). Yapılarda, bölgedeki mimari anlayış ve yapım teknikleri sürdürülmektedir (şekil C51, C52, C71).

Daha çok hayvancılıkla geçimini sağlayan köyde zeytincilik de yapılmaktadır.

3.1.8. Karsak Köyü

Karsak Orhangazi'nin doğusunda, Umurbey'in güneyindedir (Şekil A12). Köyün girişinde hala kullanılmakta olan bir su değirmeni vardır (şekil C55). Ancak şimdi elektrikle çalışmaktadır.

Karsak'ta geniş cepheli ve bol pencereli büyük evler vardır. Bu yapılar, genelde bir zemin kat, iki normal kattan oluşmaktadır. Bunların köy mimarisinden daha gelişmiş ve nitelikli yapılar olduğu söylenebilir (Şekil C56-C59).

İpekböcekçiliği yerini zeytinciliğe bırakmıştır. Evlerin zemin katlarına mağazalar eklenmiştir. Zeytinciliğin yanı sıra, tarım ve hayvancılık da yapılmaktadır.

3.1.9. Adliye Köyü

Gemlik İlçesi'ne bağlı olan Adliye Köyü, Umurbey'in güneyinde bir yamaç üzerinde kurulmuştur (Şekil A12). Güneye doğru yükselen bir arazi üzerindedir. Bu nedenle de yerleşmenin dokusunu etkileyen özel bir topoğrafyaya sahiptir. Eski adı "Kavakdibi"dir.

Artvin kökenli Gürcü köyüdür. Yaklaşık 120 senelik olan köy, büyük ölçüde yenilenmiştir. Doku bütünlüğü bozulmuş, ancak yapı bazında geleneksel örneklerle rastlanmaktadır. Kalan örneklerde ahşap karkas arası tuğla dolgulu yapım sistemi kullanılmıştır. Yapılar, zemin kat, bir ara kat ve bir normal kattan oluşur (şekil C60).

Adliye Köyü, geçimini zeytincilikten sağlamaktadır. Köy, suyunu güneyindeki dağdan almaktadır.

3.1.10. Güvenli Köyü

Güvenli Köyü, Umurbey'in güneyinde yüksek ve eğimli bir arazi üzerinde kurulmuştur (Şekil A12). Eski adı "Asayış"tır. Yaklaşık 100 senelik bir köydür. Köyün yerlileri Kurtuluş Savaşı'ndan önce Bulgaristan'dan gelen göçmenlerdir.

Mimari doku genelde yenilenmiştir. Kalan yapılarda, ahşap karkas arası kerpiç ya da tuğla dolgulu sistem kullanılmaktadır (şekil C61). Yapıların iç duvarlarında ve ikincil işlevli ek yapılarda dal örgü sistemi uygulanmaktadır. Her evin bahçesinde, kendine özel ocak ve fırın vardır. Ocaklar yerden yaklaşık 40-45 cm yüksekliğinde, tuğladan yapılmış, üzeri toprak sıvalı olmaktadır. Bunlarda tencere ve kazan kullanılır (Şekil C74). Fırınlar ise, dairesel planlı yerden yaklaşık 80-90 cm yükseklikte ağzı olan,

tuğladan yapılmış üzeri toprak sıvalı birimlerdir (Şekil C73). Genelde üzerlerinde onları dış etkenlerden koruma amaçlı olarak yerleştirilmiş çardaklar vardır. Bunların yanında, her evin içinde de ocak ve fırın bulunmaktadır.

Güvenli Köyü geçimini zeytincilik, meyve ve sebzeçilikten sağlamaktadır. Hayvancılık ise, kendi günlük ihtiyaçları için yapılmaktadır. 15-20 yıl öncesine kadar yoğun olarak ipekböcekçiliği yapılmıyorken, ekonomik olarak yetersizleşince zeytinciliğe ağırlık verilmiştir. Zeytinlikler köyün 1-2 km uzağındadır.

Her evde zeytinin salamura edilmesi için zemin katlara mağazalar eklenmiştir. Yağ ve sabun da ev içinde üretilmektedir. Bunlar ev ihtiyacı içindir. Satış için üretilenler ise Umurbey'deki kontini zeytinyağı fabrikasında işlenmektedir. Bunların yanında, geçim için arıcılık da yapılmaktadır.

Köyün suyu dağdan gelmektedir. Suyu getirmek için bir şebeke kurulmuştur. Su tesisatı her eve ulaşmaktadır.

Köyün en eski yapısı, yerleşmenin kuruluşuyla yaşıt köy camisi, çeşitli tarihlerde onarımlar geçirmiştir.

3.1.11. Muratoba Köyü

Muratoba Köyü, Umurbey'in güneyinde bir yamaç üzerinde kurulmuştur (Şekil A12, C62). Bir yörük köyüdür. Gemlik ilçesine bağlıdır.

Geleneksel mimari dokusu yenilenmiştir. Ancak yer yer korunmuş yapı ve sokaklara rastlanmaktadır (Şekil C64). Yapım sistemi ve kullanılan malzeme bölgedeki diğer köylerle benzerdir. Nitelikli taş duvar örgüsü göze çarpmaktadır. Yapıların zemin katlarında ahşap hatıllı kalın taş duvarlar kullanılmıştır. Yerleşmedeki eğim nedeniyle zemin kat duvarları çok yüksektir. Yer yer iki kat yüksekliğine ulaşır (Şekil C63).

Yapı malzemesi olarak kullanılan taş ve ahşap köyün içinden sağlanmaktadır. Yakın çevredeki ormanların yerine, zeytincilik arttığında zeytin ağaçları dikilmiştir. Köyün toprağı özeldir. Nemini dışarıya vermez. Bu nedenle yapıların üst katlarında dolgu malzemesi olarak kullanılan kerpiç bloklar ve sıva bu toprak kullanılarak yapılmaktadır.

Köy halkı geçimini zeytincilik ve meyvecilikten sağlar. Tarım yapacak arazileri çok sınırlıdır. Hayvancılık ise, sadece günlük ihtiyaçları karşılayacak kadar yapılmaktadır.

3.1.12.Katırlı Köyü

Gemlik İlçesi'ne bağlı Katırlı köyü Umurbey'in güneyinde, çok eğimli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Yerli köydür. 93 Harbi'nde Artvin'den gelen Gürcülerden sadece birkaç hane kalmıştır. Eski adı "Kahırlı"dır. Geleneksel mimari dokusu devam etmektedir. Sokaklar ve yapılar malzeme, yapım sistemi olarak korunmuştur. Yapım sistemi ve malzemeler bölgedeki köylerle aynıdır. Zemin katlar kagir taş duvarlar, üst katlar ahşap karkas, arası kerpiç ya da tuğla dolgulu duvarlarla oluşturulmuştur (Şekil C65). Bazı yapılarda, köşe dönüşleri pahlı olarak yapılmıştır. Tepe pencereleri olan özel, nitelikli yapılara da rastlanmaktadır.

Yerleşme içinde ahşap ambarlar dikkat çekmektedir. Bu ambarlar, taş duvarlarla veya ahşap dikmelerle yükseltilmiştir. Ahşap yığma olarak, çantı tekniği ile yapılmışlardır (Şekil C66). Bu ambarlar, 93 Harbi'nde gelen Gürcülerin getirdiği bir mimari elemandır.

Katırlı Köyü geçimini, zeytincilik ve meyvecilik ile sağlamaktadır. Özellikle kiraz ve incir üretilmektedir. Zeytin evlerde zemin katlardaki mağazalarda salamura edilmektedir. Ancak yağ üretimi için toplanan zeytinler, Umurbey'e yağ fabrikasına götürülmektedir. Hayvancılık, zeytin ağaçlarının meralara ekilmesiyle bitmiştir. İpekböcekçiliği ise, ekonomik çekiciliğini yitirdiği için yaklaşık 35-40 yıldır yapılmamaktadır.

3.1.13. Hamidiye Köyü

Gemlik İlçesi'ne bağlı Hamidiye Köyü, Umurbey'in güneyindeki dağlık arazideki düzlük bir alanda gelişmiştir. Gürcü köyüdür. Yerleşme güneyindeki dağlara doğru yayılmıştır.

Geleneksel mimari doku yer yer hissedilmektedir. Köyün Gürcü nüfusunun getirdiği mimari elemanlar olarak ahşap ambarlar vardır. Yapım sistemi, zemin katlarda düzgün kagir taş duvarlar, üst katlarda ahşap karkas arası kerpiç ya da tuğla dolgulu duvarlardır (Şekil C67).

Özel ve genel yeşilin yoğun olarak görüldüğü bir köydür. Zeytincilikle geçimini sağlamaktadır. Kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar da hayvancılık yapılmaktadır.

3.1.14. Fevziye Köyü

Fevziye Köyü, Umurbey'in güneydoğusunda dağlık bir arazide, bir yamaç üzerinde kurulmuştur (Şekil A12). Gemlik'e bağlı olan Fevziye köyü bir laz köyüdür. Ormanlık arazi içinde olduğu için orman köyü statüsündedir.

Geleneksel dokusu korunmuş, dağınık olarak gelişmiş büyük bir köydür. Yapım sistemi ve malzeme bölgedeki diğer köylerle benzerlik göstermektedir. Zemin katlar yüksek ve kalın taş duvarlı, üst katlar ahşap karkas arası kerpiç dolgu duvarlıdır (Şekil C68). Ancak yalnızca bu köyde rastlanan bir özellik olarak, kullanılan dolgu malzemesinde, boşluğa uygun şekilde blok halinde kesilmiş küfeki taşı kullanımı görülmektedir. Bu malzemenin kullanılması, farklı bir cephe dokusunun gelişmesine neden olmuştur (Şekil C69).

Yerleşme içindeki mimari dokuyu, yapılarının yanı sıra çitlerle çevrili bahçeler de şekillendirmektedir. Bu çitler özel bir dal örgü sistemi kullanılarak oluşturulmuştur.

Çantı tekniği ile inşa edilmiş ahşap ambarlar vardır. Her evin kendine ait bir ahşap ambarı bulunmaktadır.

Fevziye Köyü geçimini orman köyü olmasından dolayı odunculuktan sağlamaktadır. Çok sınırlı tarım alanlarında ise sebze yetiştirilmektedir.

3.1.15. Şükriye Köyü

Gemlik ilçesine bağlı Şükriye Köyü, Umurbey'in güneydoğusunda dağlık bir arazide gelişmiştir. Fevziye köyü gibi laz köyüdür.

Yerleşmeye dışardan bakıldığında oldukça bozulmuş olduğu görülmektedir. Ancak içlerine girildiğinde yer yer korunmuş, nitelikli yapı topluluklarına rastlamak mümkündür.

Genel özellik olarak göze çarpan, çantı tekniği ile inşa edilmiş ahşap ambarlar ve bahçe çitleridir. Ahşap kullanımı çok yoğundur. Yapı inşa teknikleri, bölgedeki diğer köylerle aynı özellikleri taşımaktadır.

Odunculukla geçimini sağlayan köyde, bahçe tarımı da yapılmaktadır. Ancak tarım alanı sınırlıdır.

3.2. Zeytincilik İpekböcekçiliği ve Mimariye Etkileri

Zeytincilik ve ipekböcekçiliği, Umurbey Beldesi ve içinde bulunduğu bölgeyi ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak etkileyen ve şekillendiren iki önemli iş koludur. Zamanla çeşitli nedenlere bağlı olarak, zeytincilik daha ön plana çıkmış olsa da, bu bölgenin tanınması ve tanımlanması için her ikisinin de incelenmesi gerekmektedir.

3.2.1. Zeytincilik

Zeytin, genellikle 4-5 cm boyunda, kökleri derinlere inen, gövdesi koyu renkli, karşılıklı dizilmiş olan yapraklarının üst yüzü yeşil, altı gümüşü renkli, her yıl yeni yaprak oluşturan devamlı yeşil bir bitkidir. Çiçekler bir yıllık sürgünler halinde oluşur. Çiçekler salkım halinde yeşil-beyaz dört parçalı ve çam şeklindedir (Barlas, 1948).

Anayurdu Anadolu olan bu ağaç zamanla Yunanistan, İtalya, Afrika, İspanya ve Fransa'ya yayılmıştır. Zeytin ağaçları, zeytin bölgesi denilen ve kışın en düşük sıcaklık -8C'nin üstünde olan yerlerde yetişir. 400m yükseltiden yukarılarda nadiren görülür. Boyu 12-15 m'yi bulan bu ağaç, budanmadığı zaman piramit biçimini alır. Kaplamacılıkta kullanılan odunu sarı renkte, esmer damarlı ve serttir (Anonim, tarihsiz 1).

Zeytin ağacı Mart ayında uyanarak filiz ve yaprak vermeye başlar. Çiçeklenmesi Mayıs ve Haziran aylarında olur. Meyvenin olgunlaşması 5-6 ay kadar sürer. Meyveler önce yeşil, sonra siyah renk alırlar. Zeytin ağacı, verimsiz toprak ve az yağış koşullarına dayanıklı olmasına rağmen iki yılda bir ürün verir. Ağaç, bol ürün verdiği yıl tüm enerji depolarını tüketir, ertesi yıl meyve verme yerine birkiel büyümeye yönelir. Zeytin meyvesi genellikle 2-5.5 cm boyunda, 1-2.5 cm eninde, oval veya yuvarlaktır. Ağırlığı 1.5-3 gr.'dır. Yüksek oranda yağ ve protein içeren bir meyvedir. %75-80 etli kısım, %20-25 çekirdekten oluşur. Salamura (yeşil-siyah) yapılarak "sofralık" olarak ya da 1/3, 1/5 oranında içerdiği yağ çıkarılarak "yemeklik" olarak kullanılır (Lim, 1997).

Türkiye'de zeytin kuzeyde Artvin'den başlayarak, güneydoğuda Mardin'e kadar bütün kıyı boylarında yetişir. Zeytinlikler kıydan 150-200 km içerilere ve deniz düzeyinden 700 m yüksekliğe kadar uzanır. Zeytin genellikle eğimli, kireçli ve zayıf topraklarda, sulanmayan yerlerde yetiştiği için Türkiye büyük bir zeytin üretim potansiyeline sahiptir (Anonim, tarihsiz 1).

Zeytin ağaçları Türkiye'nin iklim şartlarında 7-8 yaşından sonra meyve vermeye başlar. Verim 35 yaşına kadar artmaya devam eder. 35 yaşından sonra 100-120 yaşına kadar verim azalma gösterir.

Türkiye tarımsal üretiminde zeytin önemli bir yer tutar. Bu yüzden, yabani ağaçların aşılınmasıyla ilgili 1528 sayılı kanunda yabani zeytinliklerin ıslahı konusunda hükümlere yer verilmiş, 1939'da çıkarılan 3573 sayılı kanunla da zeytinciliğin ıslahı, yabani zeytinlerin aşılınması özel olarak düzenlenmiştir. Bu kanunda, devlete ait topraklardaki yabani zeytinlerin %50'den fazlasını aşılana 200 dönüme kadar bedelsiz toprak verilmesi öngörülmüştür. Zeytinciliğin ıslahı ve geliştirilmesi amacıyla alınan tedbirler kısa süre içinde olumlu sonuçlar verdi ve 1945-1970 arasında meyveli ve toplam ağaç sayısı 2.5 kat arttı (Anonim, tarihsiz j).

Zeytin Kasım ayında toplanır. Zeytin taneleri yeşil salamura yapılmak istenirse Eylülde toplanır. Toplanan zeytin taneleri boyutlarına göre sınıflandırılır. İçine hafif soda katılmış suya bastırılarak, birkaç saat bekletilir. Sonra yıkanır. Litre başına 80 gr. tuz katılan bir salamura hazırlanarak bununla birlikte fiçılara (Şekil E79) doldurulur. Belirli aralıklarla su ve tuz oranı ölçülerek, zeytin taneleri kararıp, yumuşayınca kadar bu ahşap fiçılarda bekletilir (Lim, 1997).

Günümüzde zeytinin salamura edildiği ahşap fiçıların yerini, "mağaza" denilen mekanlardaki beton "zeytin havuz"ları almıştır (Şekil E80). Aynı salamura tekniği bu havuzlarda devam ettirilir. Su-tuz oranı ve sıcaklığın ölçülmesi için plastik borularla su belirli aralıklarla havuzlardan dışarı çekilir. Gerekli kadar su ilave edilir ya da boşaltılır. Zeytinlerin havuzun dibinde kalması ve yüzeye çıkmaması için havuzlar iri taşlarla doldurulur. Bu şekilde salamura edilen zeytinler "sofralık zeytin" olarak adlandırılır.

Zeytinyağı Üretimi

Zeytinyağı üretimi geleneksel sistem ve kontinü sistem olmak üzere iki şekilde yapılır.

Geleneksel sistemde gelen zeytinler, taş değirmenlerde ezilerek, zeytin hamuru haline getirilir. Zeytinlerin taş değirmenlerde ezilmesi, çok eski tarihlerden kalma bir öğütme metodudur. Bugün kullanılanlar genelde granit taşından yapılmıştır. Bu değirmenler elektrik motoru ile çalıştırılmaktadır (Lim, 1997).

Zeytin hamuru (elde ovalandığında) kalın kum hissi verdiği zaman, ezme işleminin tamamlandığına karar verilir.

Yoğurma işlemi kontinüye göre daha az önemlidir. Çoğunlukla yapılmaz. Hamur haline gelen zeytin, torbalara konur ve preslenir. Geleneksel sistemle üretim bu aşamadan sonra hidrolik veya süper presle devam eder.

En yaygın kullanılan sistem hidrolik preslerdir. Hamur haline gelen zeytin "tesir torbası" adı verilen (zarf şeklindeki torbalar) torbalara konur. Bu torbalar koka ipliğinden yapılmıştır. Zeytin hamuru konan torbalar üst üste dizilerek prese yerleştirilir. Bu torbalar prese yerleştirilmeden önce preslerin durduğu yükseltilmiş zeminde "piyata" adı verilen yerde üst üste dizilir. Sızma yağ da burada toplanır. Prese yerleştirilen torbalara basınç uygulanır. Hidrolik presler 2 tonluk basınç uygulayabilirler. Zeytin torbaları 3 kez prese girer. Torbalar yağın süzülmesini sağlamak için 15-20 dakika 2 tonluk basınç altında bekletilir (Lim, 1997).

3.2.2. İpekböcekçiliği

İpekböcekçiliği, ipek ipliği ve ipekböceği tohumu ya da cerrah ipeği elde etmek amacıyla yapılan, ipekböceği yetiştirme ve koza üretme işidir.

Dut kelebeğinin tırtılını (ipekböceği) ilk defa yetiştiren ve ondan yararlanmayı başaran toplum Çinlilerdir. Daha sonra bu işe özenerek ipek üreten Hintliler, ürettikleri ipeği Küçük Asya'ya gönderiyorlardı. Saint Basile Kilisesi keşişlerinin ipekböceği yumurtalarını Bizans'a getirmelerinden sonra İmparator İustinianos 16. yüzyılda, dut kelebeğinin tırtılının yetiştirilmesine girişti ve başarı sağladı. İpekböcekçiliği İstanbul'dan Yunanistan'a, sonra Sicilya'ya ve İtalya'ya, daha sonra oradan da Batı Avrupa'ya geçti (Anonim, tarihsiz g).

İpekböcekçiliği asla dışarda açık yerde yapılmaz. "Böcekthane" denen kapalı bir yerde yapılır (Şekil C29). Böcekhanenin düzeni ve yapısı ülkeden ülkeye değişir. İçine ipekböceklerinin konacağı kat kat kerevetler yerleştirilir.

İpekböceği kelebeğinin Temmuz başlarında döktüğü yumurtalar, ertesi yılın ilkbaharına kadar özel dolap ya da odalarda +2-4C arasında saklanır. Tohumlar küçük tülbentler içinde delikli mukavvadan kutulara konur. Her birinde 25 gr. tohum bulunan bu kutulara "paket" denir. Bir pakette ortalama 20.000 tohum bulunur (Anonim, tarihsiz g).

İlkbahar başlarında, ipekböceğinin tek besini olan dut yaprakları gelişmeye başlayınca yumurtalar, sıcaklığı kademeli olarak yavaş yavaş 6C'tan en çok 25C'a çıkartılan böcekhanelerde kuluçkalanır. 12 ila 15 gün sonra, her yumurtadan 3 mm boyunda bir tırtıl çıkar. Tırtıllar her gün dut yapraklarıyla beslenir.

İpekböceği artarda dört kez deri değiştirir. Halk arasında buna "böceğin uyuması ve uyanması" denir. Haftada bir kere uyur ve deri değiştirir. Dördüncü ve sonuncu deri değişiminden sonra 8cm uzunluğa ulaşır. Derisi hafifçe griye çalan beyaz renkte olur. Bu dönem, ipekböceğinin en obur olduğu dönemdir. Ayrıca her deri değişimi arasında, ipekböceği bir çeşit açlık nöbetine tutulur, durmadan yaprak yer (Anonim, tarihsiz g).

İpekböceği, ipek salgılamaya hazır olduğunda iştahı kesilir. Buna "askıya çıkma" zamanı denir. Bu sırada kerevetlere sapı aşağıya, dalcıkları yukarıya gelecek şekilde meşe, katırtırnağı, funda vb. dalları yerleştirilir. Bu askıların iyice kuru olması gerekir. İpekböcekleri bunların üzerine tırmanır, salgıladığı ilk ipek ile kendini askıya alır. Çevresinde koza örmeye koyulur. Kozayı dıştan içe doğru ördüğünden sonunda kendisi içerde kalır. Koza örme ortalama 3 gün sürer. İpliğin uzunluğu 1500 m'yi bulur. Kozasına kapanan ipekböceği krizalit dönemini geçirdikten sonra kelebeğe dönüşür. Kelebek gelecek dönem için yumurta yumurtlar. Ama bu iş için kozaların çok az bir kısmı ayrılır. Geride kalan büyük kısmı, kelebek gelişimini tamamlayarak kozayı delip, çıkmadan önce, sağlam ipek elde etmek amacıyla fırınlanır. Canlı kozalar 80C sıcaklıkta tutulduktan sonra krizalit ölür, koza kurur. Sonra sıcak suya daldırılan kozalardan ipek çekilir. Bu ipeğe "ham ipek" denir (Anonim, tarihsiz g).

Ülkemizde ipeğe dayalı dokuma üretiminin başlangıcı Bizans dönemine kadar uzanır. Osmanlılar döneminde, dokuma sanayisinin bu alt kolu İstanbul, Edirne, Denizli, İzmir, Konya gibi illere de kurulmuş olmakla birlikte, özellikle Bursa'da gelişme göstermiştir. Bursa 16.yüzyılda ipek ticareti yapılan büyük bir Pazar olduğu gibi ipekli dokumacılığın da merkezi olmuştur. 1850 ve onu izleyen yıllarda Fransa'da çıkan hastalıkların, Anadolu'daki ipekböceklerine bulaşması ipekböcekçiliğini geriletmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası ilk yıllarında, Bursa'da kozacılığın yanı sıra ipekli dokumacılık da büyük ölçüde durdu. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ilk kez üretimin her aşamasında makine ile çalışan ipekli dokuma fabrikaları ve Bursa İpekçilik Enstitüsü kurulmuştur (1930). Ancak, ipekli dokuma tezgahlarının dünya standartlarından geride olması işletmelerin düşük

verimle çalışmasına ve üretim maliyetlerinin yükselmesine yol açmış ve çok pahalı olan ipekli kumaş pazarı giderek daralmıştır. Bu teknolojik yetersizliklerin yanı sıra, yapay ipek ve sentetik elyaf üretimi de bu sanayi kolunun gelişmesini engelleyen önemli bir etken olmuştur (Anonim, tarihsiz g).

Yapay ipeğe dayalı üretime Türkiye'de ilk kez Gemlik Suni İpek Fabrikasında başlanmıştır (1938) (Anonim, tarihsiz g).

3.2.3. Fiziksel Çevre ve Mekansal Kurguya Etkileri

Umurbey'in içinde bulunduğu bölgeyi tanımak, benzerlik ve farklılıkları araştırmak için yapılan geziler sırasında gidilen köylerde ve Umurbey'de 40-50 yıl öncesine kadar ipekböcekçiliğinin yapıldığı, ancak şimdi bu ağırlıklı iş kolunun yerini zeytinciliğin aldığı saptanmıştır.

İpekböcekçiliğinin bitmesi, ekonomik olarak yetersiz kalmasının yanı sıra, böceğin tek besini olan dut yaprağını sağlayan dut ağaçlarının yerini zeytin ağaçlarının almasıyla gerçekleşmiştir. Bu değişim "bölüm 3.2.2. Zeytincilik" maddesinde sözü edilen bedelsiz devlet toprağı vermeyi vaad ederek zeytinciliğı teşvik eden 1939 tarih ve 3573 sayılı kanun ile hız kazanmıştır. Böyle bir teşviğın varlığı ve 1938'de Gemlik'te suni ipek fabrikasının açılması ipekböcekçiliğini tamamen geri plana itmiştir. Zeytinliklerden geriye kalan dut ağaçları da, Mart ayında yapılan zeytin ağacı ilaçlamaları nedeniyle, yaprakları Mayıs ayında toplanmadan zehirlenmekte ve kullanışsız hale gelmektedir.

Kısacası geri planda kalan zeytincilik hızla yükselirken, ipekböcekçiliğı yok olmuştur. Ekonomideki ve halkın üretimindeki bu temel değişim mimariyi ve fiziksel çevreyi etkilemiştir.

İpekhaneler işlevini yitirmiştir. İpekhane gibi kullanılan büyük boyutlu ve çok katlı yapılarda da (Şekil C29, C47) mekansal kurgu farklılaşmış, zemin katlara beton zeytin havuzları yerleştirilmiştir. Zeytin üretiminin artması daha önceleri kullanılan ahşap fiçilerin yetersiz kalmasına neden olduğundan, mağaza denilen mekanlarda bu havuzlar yapılmıştır.

İpekböcekçiliğı yapılırken evlerde özellikle ara kat ya da birinci katlar tercih edilmekteydi. Böceğin ihtiyaç duyduğu ısıyı ve sakinliğı sağlayabilmek ancak bu şekilde mümkün oluyordu. Gerekli sıcaklık alt katta soba yakılarak sağlanıyordu.

Zeytincilik de ise, giriş katları kullanılmaktadır. Mağazalar genelde zemin katın içinde bir mekan olabildiği gibi, uygun olduğu zamanlarda avlu ya da bahçe içinde ayrı bir yapı olarak da inşa edilebilmektedir.

Geleneksel sistemde zeytinyağı üretimi, zeytinin yetiştirildiği yerleşmedeki tek katlı ve tek bir mekandan oluşan yağhanelerde devam etmektedir. Bu binalar beşik çatılı, tuğla ya da taş malzeme ile yığma olarak inşa edilmiş, dikdörtgen planlı, kendilerine özgü bir mimarileri olan yapılardır (Şekil C30).

Umurbey'de beş adet yağhane bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, hala işlevini sürdürmektedir. Diğerleri depo olarak kullanılmaktadır. Bu işlev değişikliğinin nedeni Umurbey'in güneydoğu çıkışında sürekli sistemle yağ üreten modern bir yağ fabrikasının kurulmasıdır. Sürekli sistemle bu fabrikada daha iyi kalitede, daha çabuk ve daha çok ürün elde edilebilmektedir. Umurbey'in çevresindeki köylerin tamamı da, topladıkları zeytini Umurbey'deki bu yağ fabrikasına getirmektedir.

Köy içindeki yağhanelerde üretim yaptıklarında, evin ihtiyacını karşılamak için ayrılan zeytinyağı, zemin katlarda bulunan toprak zeminli kilerlerdeki toprak küplerde saklanmaktaydı. Bu küpler en geniş yerinde 1-1.5m'lik çapa sahip olan amforalardı. Bu nedenle toprağa gömülerek kullanılmaktadırlar. Kilerin zeminin toprak olması da bu nedene bağlıdır.

3.3. Umurbey ve İçinde Bulunduğu Bölgedeki Geleneksel Konutların Özellikleri

İnceleme yapılan yerleşmelerdeki geleneksel konutlarda bazı ayrılıklar dışında yapım tekniği, plan şeması ve ayrıntılarda aynı özelliklerin tekrarlandığı saptanmıştır. Bunun sonucu olarak belirli bir genelleme yapılabileceği görülmüştür.

3.3.1. Yapım Teknikleri

Bölgedeki yapılar, yapım tekniği ve malzeme bağlamında bakıldığında iki gruba ayrılmaktadırlar. Birincisi kagir zemin kat ve ahşap karkaslı üst katlardan oluşan yapılar, ikincisi tamamen kagir olarak inşa edilen yapılardır.

Öncelikle, Umurbey'de ve bölgede inceleme yapılan diğer yerleşmelerde, en çok rastlanılan tip olan kagir ve ahşap karkasın bir arada kullanıldığı yapı gruplarını tanımlamak gerekir. Bu yapılar bir zemin kat, bir ara kat ve bir normal kattan oluşmaktadır. Zemin kat, kalın, sağır, taş ya da tuğla duvarlardan oluşturulmuştur. Bu duvarlar aynı zamanda üst katları taşıyan, yapının ana taşıyıcı duvarlarıdır.

Kalınlıkları 60-80 cm arasında değişmektedir. Duvar boyunca uzanan ahşap hatıllar ve hatıllara oturan, duvar kalınlığındaki ahşap kirişler duvarın taşıyıcılığını arttırmaktadır (Şekil C34-C36).

Duvarın ana malzemesi taş ve tuğla olabildiği gibi, kerpiç bloklar da kullanılmaktadır. Bazı yapılarda sandık duvar sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde ahşap hatıl ve kirişlerle ve iç ve dışta kaba yonu taşlarla oluşturulmuş duvarların aradaki boş kısımları moloz taşlarla doldurulmaktadır.

Üst katın taşıyıcı ahşap dikmeleri, alttaki bu beden duvarlarına ve zemin kat döşemesine oturur. Döşeme kirişleri, dar olan açıklık boyunca yaklaşık 15-20 cm aralıklarla yerleştirilirler (Şekil C32, E108-E110).

Ara kat ve üst katın iç ve dış duvarları hıms tekniği kullanılarak inşa edilir. Genelde ahşap karkas arası kerpiç dolgulu duvarlar (Şekil C38, C44) içten ve dıştan topraklı sıva ile sıvalıdır. Yer yer kerpiç dolgu malzemesi yerine tuğla (şekil C57, C61, C63, C68), çok özel ve tek örnek olarak küfeki taşının kullanıldığı Fevziye Köyü'nde görülmüştür (Şekil C69).

Zemin kat döşemeleri toprak olarak bırakılmıştır. Bazı yerlerde beton kaplama yapıldığı görülmüşse de, gelenekselin toprak döşeme olduğu saptanmıştır.

Zemin katlarda tavan kaplaması yoktur. Üst katın döşeme kirişleri görülmektedir. Zemin kat sadece taşlıktan oluşmuyorsa ve başka mekanları içinde barındırıyorsa, bu mekanların döşemeleri işlevlerine göre farklılık göstermektedir. Gündelik yaşama mekanı olarak kullanılan odalarda ahşap döşeme kaplaması kullanılmaktadır. Ancak genelde zemin katlarda bulunan kilerler "Bölüm 3.2.3"te sözü edilen nedenlerle toprak döşemeli olarak bırakılmaktadır.

Ara kat ve birinci katta döşeme kirişlerinin (Şekil C32) üzerinde ahşap döşeme kaplamaları vardır. Bunların boyutları, kullanılan malzeme ve kaplanacak mekana göre değişmektedir.

Genel olarak birinci kattaki sofalarda tavan kaplaması kullanılmamaktadır (Şekil C22, C23, C31). Bu bölümde çatı konstrüksiyonu görülmektedir. Sofanın mekansal etkisini arttıran bir uygulamadır. Kapatılmış bazı örnekler de olmakla birlikte, bu örneklerin sonradan kapatıldığı tespit edilmiştir. Üst kattaki diğer odaların ahşap tavan kaplamaları vardır. Bazı özel yapılar dışında bezemeli tavanlara rastlanmamıştır. Bu yapılar, sahiplerinden edinilen bilgilere göre, azınlık mimarlar

tarafından yapılmıştır. "Bölüm 3.1"de belirtildiği gibi bu yapılar, kırsal mimariden cephe düzenleri, plan tipolojisi ve bezemeleri ile ayrılmakta, daha kentli bir etki bırakmaktadırlar (Şekil C57, C58).

Yapılarda genel olarak kırma, ahşap konstrüksiyonlu ve alaturka kiremit kaplı çatı kullanılmıştır. Çatı konstrüksiyonunun birinci katlardan algılanması, çatının kuruluşu hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Yapının orta aksına gelen taşıyıcı duvar üzerine oturtma olarak inşa edilen çatılarda, mertekler yapıdan yaklaşık 60-70 cm dışarı uzanarak saçağı oluşturur. Ayrıca iki duvarın birleştiği köşeye inen aşıklar, iki duvarı birbirine bağlayan ahşap kiriş parçasına oturtularak (Şekil C22) duvarlara gelen yükün eşit dağılımı sağlanmakta ve zayıf olan köşe bağlantılarının sağlamlığı arttırılmaktadır. Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde olan bölge, birinci derece deprem bölgesi olduğu için yapılar bu şekilde daha dayanıklı hale getirilmektedir. Yapının dayanımını arttırıcı bir başka uygulama da dış duvarlarda görülen çaprazlamalardır (Şekil C9, C11, C33, C39, C42). Bu, iki ahşap dikme arasına yerleştirilen ahşap payandalarla oluşturulan bir sistemdir. Bölgede buna özel bir özen gösterilmiştir.

İkinci tip yapı grubu kagir yapılardır. Bu yapılarda taş ve tuğla kullanılmaktadır. Ahşap hatıllı duvarlardır. Tek katlı olan bu yapılar yağhane olarak kullanılmaktadır. Beşik çatı örtülü tek bir mekandan oluşmaktadırlar. Çatı kaplaması alaturka kiremittir.

3.3.2. Mimari Detaylar

Yapılarda tüm kapı ve pencereler ahşaptır. Giriş kapıları çift kanatlı, ahşap ve masiftir. Kapı üstünde girişi aydınlatan pencereler vardır. Eğer bir avludan geçilerek yapıya ulaşılıyorsa, avlu giriş kapısı da çift kanatlı ve ahşaptır. Üzerinde bir saçak bulunur (Şekil C12-C15, E33).

Oda kapıları, tek kanatlı ahşap çakma kapılardır (Şekil E127). Aynalı kapı kullanılmamaktadır. Her kapının çevresinde ahşap bir söve vardır. Ahşap bir eşikten sonra odaya geçilir (Şekil C21, E124).

Pencereler üç tiptir. Giyotin, çift kanatlı ve hem giyotin hem de çift kanatlı olan pencereler kullanılmıştır. En eski örneklerde, pencere yerine ahşap kapaklar kullanılmıştır.

Zemin katlar genelde sağır olarak tasarlanmıştır. Ama yapının girişi bir avluya açılıyorsa, pencereli olan örnekler de vardır.

Üst kat pencereleri genelde çift kanatlıdır. Üç bölüme ayrılmış olan bu pencerelerde 2 ve 1 oranındaki iki kısım ayrı ayrı çalışmaktadır (Şekil E142). Giyotin pencere ve çift kanatlı pencere olduğunda, alttaki 1/3'lük kısım, hem kanatlı hem de giyotin pencerenin hareketli bölümüdür (Şekil E190).

Tepe penceresi ise, Umurbey dışında, birer örnek olmak üzere Katırlı ve Hamidiye köylerinde saptanmıştır (Şekil C66). Umurbey Beldesinde de, biri Çırganlar Evi olmak üzere iki yapıda vardır (Şekil C20, E123, E140).

İncelenen yerleşmelerde dış cephelerde bezeme yoktur. İçine girilebilen yapıların iç mekanlarında da bezeme görülmemiştir. Ancak yabancı mimarların yaptığı yapıların iç mekanlarında bezeme, duvar resmi olduğu, yapılan görüşmelerden edinilen bir bilgidir. Bu yapıların dış cephelerinde sıva üzerine boya ile yapılmış desenler vardır.

Ocak ve fırınlar, genelde ana yapıdan bağımsız olarak yapılmıştır. Açıkta bahçede ya da avluda olabildiği gibi mutfak olarak yapılmış bir mekan içinde de olabilirler. Tuğladan inşa edilir ve topraklı sıva ile sıvanırlar. Açıkta olduklarında üzerlerinde dış etkenlerden koruyucu bir çardak olur. Ocaklar yemek için, fırın ekmek yapımında kullanılır. Evlerin içine modern yaşamın ihtiyacı mutfaklar girmiş olsa da, bu ocak ve fırınlar hala işlevlerini sürdürmektedirler (Şekil C70-C74).

4. ÇIRGANLAR EVİ'NİN TANIMLANMASI

4.1. Konumu ve Tarihsel Gelişimi

"Çırganlar Evi" olarak adlandırılan yapı grubu, Umurbey Beldesi'nin Çarşı Meydanı'na hakim bir noktada, köşe parselde konumlandırılmıştır (Pafta No.1) (Şekil D16, D17). Ön kısımda bulunan yakın tarihli yapının ön cephesi kuzeye bakmaktadır. Arkada kalan daha eski yapının giriş cephesi ise, kuzeybatı yönündedir. Bu yapı grubunun zaman içerisinde birbirine eklemlenerek oluştuğu görülmektedir (Pafta No: 3, 5, 7, 9).

Çırganlar Evi'nin doğusunda, Cumhuriyet Caddesi ile Umurbey Caddesi'nin kesiştikleri noktanın diğer köşesinde, restore edilerek müze ev haline getirilmiş olan "Celal Bayar Evi" vardır (Şekil B22, D15, D18, E21). Umurbey'de yaşayanlardan edinilen sözlü bilgiler ve mevcut eski fotoğrafların ışığında, bugün belediye binasının olduğu, Çırganlar Evi'nin karşısındaki parselde (Şekil C6), yanarak yok olan Rüştüye Mektebi'nin bulunduğu (Şekil B28).

Çırganlar Evi, bitişik nizam bir parsellasyon içinde yer almaktadır. Bugün güneyinde terkedilmiş ve harap durumda, ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiş bir yapı (Şekil C16, E22), batısında ise dört katlı betonarme bir apartman ile komşudur (Şekil E9).

Yapı grubunun en eski bölümünün (A Yapısı) (Şekil E34) inşa tarihi tam olarak bilinmemekte ve sahipleri ile yapılan görüşmeler sonunda, yaklaşık olarak 18.yüzyılın sonuna tarihlenebilmektedir.

Ön kısımda bulunan ve arkadaki yapıya göre daha yeni olan yapının (B Yapısı) (Şekil E4) giriş kapısı üzerindeki kitabeden, 1895 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki ana yapı arasında tek katlı, ikincil işlevli, birbirine eklemlenerek zamanla gelişmiş yapılar bulunmaktadır (Şekil E41, E52, E55).

Kronolojik olarak bakıldığında, A Yapısının, yapı grubunun ilk elemanı olduğu, yanında mutfak (E) ve eski ahır şimdi mağaza olan bölümün(D) bulunduğu anlaşılmaktadır. İlk yapım tarihinden B Yapısının inşa edildiği 1895 tarihine kadar

geçen zaman dilimi içinde, A Yapısının kuzey duvarına bitişik olarak "ahır-samanlık" (G) eklenmiştir.

1895 yılında B Yapısı bir Rum mimar tarafından, dönemin mimari özelliklerine uygun olarak inşa edilmiştir. Bu tarihten sonra, içinde beton zeytin havuzlarının olduğu ikinci bir mağaza (F), yapı grubuna eklenmiştir. Bu mağazanın yapım tarihi yaklaşık olarak 1950'li yıllardır (Pafta No: 3, 5, 7, 9).

A Yapısının zemin katı, taş malzeme ile kagir olarak yapılmış ve burada sandık duvar tekniği uygulanmıştır. Duvar kalınlığı 55cm ile 65 cm arasında değişmektedir. Birinci katta ahşap karkas arası kerpiç dolgulu duvarlar kullanılmıştır. B yapısı da aynı sistemde inşa edilmiş, dolgu malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır. İkincil işlevli, tek katlı ara yapılar taş ve tuğla malzemeli kagir olarak yapılmıştır.

A Yapısının hiç bozulmadan korunmuş tepe pencereleri, yerleşme içindeki bir-iki örnekten biridir (Şekil E15, E123).

Çırganlar Evi mimari olarak özel olmasının yanı sıra, köy içinde bir prestij göstergesi olarak da varlığını sürdürmektedir. Sürekli olarak kullanıldığı yıllarda, köye gelen önemli misafirler burada ağırlanırdı. Öğretmen atandığında, kalacağı yer belli olana kadar bu evde misafir edilirdi. Ayrıca kış akşamlarında köyün ileri gelenlerinin toplanma adresi Çırganlar Evi'ydı. Ailenin eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile olan yakın ilişkisi de, evi ve içinde yaşayanları özel yapmaktadır.

Çırganlar Evi'nin güney komşusu da, kendisi ile hemen hemen aynı yapısal özellikleri taşımaktadır. Ancak daha küçüktür. Bu benzer yapının iki ev ötesinde, 1862'de Umurbey'e gelen Abdülmecit'in konakladığı "Pars Bey Evi" vardır. Bu yapıların tümünün aynı aileye ait olduğu söylenmektedir.

Çırganlar Evi Yapı grubunun Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11.02.1990 gün ve 953 sayılı kararı ile anıt envanteri çıkarılmış bulunmaktadır (Ek B).

4.2. Genel Tanımı

İnceleme konusu olarak seçilen Gemlik'in Umurbey Beldesi'nde, Cumhuriyet Caddesi ile Umurbey Caddesi'nin kesiştiği köşedeki 6-8 kapı no'lu Çırganlar Evi, farklı tarihlerde inşa edilmiş iki ayrı yapı ve birbirlerine eklenerek gelişmiş dört ayrı mekandan oluşan bir yapı grubudur. Yapıların tümü bir avlu etrafında

toplanmıştır. Yapılar arasındaki sirkülasyon, ortalarında bulunan bu avlu aracılığıyla sağlanmaktadır (Şekil E34, E46, E52).

Yapı grubunun yerleştiği parselin kuzey kenarında bulunan ve Cumhuriyet Caddesi'ne bakan yapı 1895'e tarihlenmekte ve bu tez kapsamında B Yapısı olarak adlandırılmaktadır (Şekil E6). Parselin güneydoğu kenarındaki yapının ise, 18. yüzyıl sonlarında yapıldığı tahmin edilmekte ve bu tez kapsamında bu yapı A Yapısı olarak adlandırılmaktadır (şekil E35). Bu iki yapı, yapı grubunun iki ana elemanını oluşturmaktadır.

Avlu etrafındaki diğer yapılar, tek katlı ve ikincil işlevli mekanlardır. Doğu kenarında bir ahır (G Mekanı) (Şekil E41), güneybatı kenarında bir mağaza (D Mekanı) (Şekil E52), onun yanında bir mutfak (E Mekanı) (Şekil E53) ve batı kenarında ise ikinci bir mağaza (F mekanı) (Şekil E56) bulunur.

A ve B yapıları, zemin katı kagir, üst katı ahşap iskelet arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir. Her iki yapıda da, bir sofa (Şekil E123, E183) ve ona açılan odalar bulunur.

Avluda bulunan diğer dört yapı ise, tamamen kagir olarak inşa edilmişlerdir. Avluya bakan duvarlarında tuğla kullanılmıştır (Şekil E77, E78). Arka duvarlarında kerpiç ve taş kullanıldığı görülmektedir (şekil E30, E31, E70).

Avluya giriş kuzeydoğu yönündeki çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanır. Kapının üzerinde alaturka kiremitli bir saçak vardır (Şekil E33, E36-39).

Umurbey'in geleneksel sivil mimarlık örnekleri incelendiğinde, Çırganlar Evi'nin plan şeması, biçimlenişi ve özgün nitelikleriyle varlığını sürdürebilmiş olması, onu diğerlerinden ayırmaktadır.

İki ana yapıdan günümüzde daha harap durumda olanı A yapısıdır ve bugün boştur. Sadece zemin katı, mal sahiplerinin köyde kalan akrabaları tarafından zeytin toplama ve ayırma zamanında kullanılmaktadır.

A yapısı, yapılan bazı değişikliklere rağmen mekanların kendi içlerindeki düzenleri ve birbirlerine göre konumları ile, yapının ilk yapım dönemine ait özgünlüğünü korumaktadır. B yapısında, bezeme özellikleri ve plan şeması açısından daha fazla değişim görülmektedir. Avlu içindeki diğer mekanlar ise zaman içinde birbirlerine eklenmişlerdir.

4.2.1. A Yapısı

A yapısı, S. Hakkı Eldem'in iç orta sofalı plan tipi ile benzerlik göstermektedir. Bu yapının girişi avludan olup, kuzeybatı yönüne bakmaktadır. Çift kanatlı ve camlı bir kapısı vardır. Kapının iki yanında parapet yüksekliği 70 cm. olan pencereler bulunmaktadır. Giriş kotu avlu kotundan bir basamak yukarıdadır (0.00) (Şekil E47, E48, E50).

Zemin katta, taşlık, kiler ve bir oda yerleştirilmiştir. Taşlık, iki kademedden oluşur. Kilerin kapısının önünde karo seramik ile kaplı olan ve giriş kotundan 20 cm. yukarıda olan kısım başlar. Taşlığın doğu köşesinde bir çeşme ve güneydoğu duvarı boyunca duvar dibinden giden bir duvar parçası vardır. Ortada, taş bir altlığa oturan ahşap bir dikme bulunur. Güneydoğu duvarı taş, diğer duvarlar kerpiçtir (Şekil E91-93, E96).

Taşlığa açılan iki mekan vardır. Kuzeydoğudaki oda, güneybatıdaki ise kilerdir. Odada bir ocak vardır (Şekil E117). Döşemesi ahşap kaplamadır. Kiler ise toprak döşemelidir ve içinde bu döşemeye gömülerek saklanan zeytinyağı küpleri vardır (Şekil E111). Her iki mekana da, ahşap ve tek kanatlı birer kapı ile ulaşılır (Şekil E94).

Zemin kattaki ahşap bir merdivenle ulaşılan ara kat, yapının kuzeybatı kenarında ve girişin hemen üstündedir. Ara kat genelde kışın kullanılmaktadır ve döşemesi ahşap kaplamadır (şekil E95, E97).

A yapısının birinci katına, taşlıkta, güneybatı ve güneydoğu duvarlarına bitişik olarak çıkan, L planlı çift kollu ahşap bir merdiven ile ulaşılmaktadır (Şekil E92). Bu basamakların bitiminde yer alan tek kanatlı ahşap bir kapak, gerektiğinde merdivenin üzerine kapanmakta ve birinci kattaki sofa zeminini bütünlemektedir (Şekil E134, E135).

Bu kat, Türk evi plan şemasını oluşturan iki temel öge olan odalar ve sofanın biçimlenişi orta sofalı plan tipine uygun olarak tasarlanmıştır (Eldem, 1955). Ortada büyük bir sofa ve bu sofaya açılan üç oda görülmektedir (Şekil E123, E124, E126). Sofa, bir geçit olmakla birlikte, aynı zamanda ev halkının toplandığı bir mekan olma özelliği de göstermektedir.

Sofanın kuzeybatı cephesinde avluya açılan pencereler bulunmaktadır. Pencerelerin altında bir seki vardır (şekil E123). Odalara ve avluya açılan pencerelerin her birinin

üzerinde birer tepe penceresi bulunur. Bu pencereler alçı ya da demir çerçevesidir (şekil E125, E128). Sofanın tavan kaplaması yoktur ve ahşap çatı konstrüksiyonu açıktadır (Şekil E129, E130).

Sofanın güney batı duvarında yer alan odaların her birinin, sofaya açılan birer kapısı ve ikişer penceresi bulunmaktadır (Şekil E124, E138, E142). Pencerelerde parmaklık izi vardır ancak bugün parmaklıklar yok olmuştur. Kapılar tek kanatlı ve ahşaptır. Odaların sofaya açılan pencereleri dışında ikişer pencereleri daha vardır (şekil E140, E141, E143). Her ikisinde de dairesel planlı birer niş ve dolap vardır (Şekil E145). Ancak dolaplar, yüklük görevi göremeyecek kadar küçüktür. Tavanlar ahşap kaplamalı ve çıtalıdır.

4.2.2. B Yapısı

B yapısının ana giriş kapısı, Cumhuriyet Caddesi'ne açılır (Şekil E2). Giriş kotu yol kotundan dört basamak yukarıdadır (-2.50). Yapıya çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilir (Şekil E154). Kapının üzerinde kemerli bir pencere ve pencerenin önünde ferforje parmaklık ve tarihini içeren kitabe vardır (Şekil E4).

Taşlık dikdörtgen bir mekandır. Batısında, ahşap tek kanatlı bir kapı (Şekil E155, E156) ile geçilen bir oda bulunmaktadır. Odanın güney duvarında beşik tonozlu bir banyo yer alır. Taşlık, doğu duvarındaki ahşap kapı ile avluya bağlanır (Şekil E160). Avlu kotu beş basamak yukarıdadır (-1.58). Güney duvarında iki adet tonozlu mekan bulunur. Bunlardan batıdaki tuvalet (Şekil E174), doğudaki ise depodur.

Ahşap ve yuvarlak bir merdivenle birinci kata ulaşılır. Merdivenin ahşap bir korkuluğu vardır, Basamaklar muşamba ile kaplanmıştır (Şekil E166, E176). Sonradan eklenmiş, camlı sürme bir kapı ile sofaya geçilir (Şekil E179). Sofanın kuzey duvarı dışarıya doğru oval bir çıkma yapar (Şekil E183). Bu duvarda üç adet pencere bulunur (Şekil E184). Pencerelerin altına bir seki yerleştirilmiştir. Sofanın doğu ve batısında birer oda vardır. Her ikisine de, çift kanatlı ahşap birer kapı ile girilir (Şekil E181, E185). Doğudaki odada kuzey duvarında üç (Şekil E186), doğu duvarında iki (Şekil E187) olmak üzere beş pencere vardır. Ancak dolap yoktur. Batıdaki odada ise, kuzey duvarında iki pencere (Şekil E199) ve güney duvarında da bir gömme dolap (Şekil E196, E197) bulunur. Her iki odanın ve sofanın tavanları ahşap kaplama ve çıtalıdır (Şekil E195, E202).

B yapısının güney duvarına birinci kattan ulaşılabilen, betonarme olarak inşa edilmiş mutfak ve tuvalet eklenmiştir (Şekil E57-59, E204, E205). Bu nedenle de güney duvarına bir kapı açılmıştır. Bu ek kısımdan beton bir merdiven ile avluya inilmektedir.

4.2.3. Avlu Yapıları

Avluya, Cumhuriyet Caddesi ile Umurbey Caddesi'nin kesiştiği köşeye bakan, kuzeydoğu yönündeki çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilir (Şekil E33). Kapının üzerinde bir saçak vardır. Önünde beton bir sahanlık bulunur. Bu sahanlık yol kotundan üç basamak yukarıdadır (-1.60) (Şekil E36, E37).

Avlu zemini kuzeydoğu güneybatı yönünde yükselir. Ahırın köşesinden bir basamakla kademelenir (-1.10) (Şekil E44). Zemini betondur ve söz konusu beton, avlu kotunu biraz yükseltmiştir (Şekil E42, E46, E52).

Avlunun güneybatı yönünde, girişin hemen karşısında yan yana iki mekan bulunur. Güneydoğudaki mağaza (D mekanı), kuzeybatıdaki ise mutfaktır (E mekanı) (Şekil E52, E53). Mağaza (D mekanı), A yapısının kuzeybatı zemin kat duvarına bitişiktir (Şekil E47). Tek bir mekandan oluşur. Buraya tek kanatlı ahşap bir kapı ile beton bir eşikten geçilerek ulaşılır. Mekanın kuzey duvarında bir penceresi vardır (Şekil E78). İçinde üç adet beton zeytin salamura havuzu bulunur (Şekil E80). Yanındaki mutfak (E mekanı) da, tek bir mekandan oluşmaktadır. Mekanın en arka duvarında bir ocak ve bir fırın bulunur (Şekil E84, E86). Her iki yapının da çatı kaplaması alaturka kiremittir (Şekil E71, E72).

Mutfağın yanında, avlunun batı kenarında, öndeki B yapısına kadar uzanıp, onunla birleşen ikinci bir mağaza (F mekanı) vardır (Şekil E74). Tek bir mekandan oluşan yapıya, çift kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir (Şekil E56). İçine üç adet beton zeytin salamura havuzu yapılmıştır.

Avlunun doğu kenarında, A yapısının kuzeydoğu duvarına bitişik iki katlı bir ahır vardır (Şekil E41). Alt kat hayvanlar için (Şekil E76), üst kat ise samanlık olarak kullanılmaktadır. Üst kata, zemin katın tavanında bulunan bir delikten çıkılır. Umurbey Caddesi'ne bakan duvarı taş (Şekil E32), diğer duvarları tuğladır.

5. ÇIRGANLAR EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

5.1. Plan Özellikleri

Çırganlar Evi, A ve B yapısı olarak adlandırılan iki ana yapı ve avlu etrafında toplanmış dört mekandan oluşur. Avlu hariç 280 m²'lik bir alanı kaplamaktadır.

5.1.1. A Yapısına Ait Zemin Kat Mekanları

Çırganlar Evi adlı yapı grubunun, avlu içinde kalan ve zemin kat, ara kat ve bir normal kattan oluşan, ahşap konstrüksiyonlu ve kerpiç dolgulu ana yapısı çalışma süresince "A Yapısı" olarak tanımlanacaktır (Şekil E34, E63).

A Yapısının zemin katı dört mekandan oluşmaktadır. Tek bir mekandan oluşan ara kat da, zemin kat içerisinde ele alınacaktır.

Zemin katın toplamı 153 m², ara katınki ise 15 m²' dir. Yapının gündelik yaşam için kullanılan mekanları zemin kat içerisinde kurgulanmıştır.

5.1.1.1. Taşlık (AZ01)

Taşlık, 60.00 kotunda ve avludan 20 cm yukarıdadır (Şekil E47). Çift kanatlı ahşap ve camlı bir kapıdan (Şekil E48) geçilerek bu giriş mekanına ulaşılır. Kapı kanatlarının her biri 59 cm. genişliğinde ve 201 cm. yüksekliğindedir. Kapının iki yanında, 59 cm. genişliğinde ve 127 cm. yüksekliğinde ikişer pencere bulunmaktadır. Pencerelelerin parapet yüksekliği 74 cm.'dir (Şekil E96). Yapının kuzeybatı cephesinde bulunan kapı ve pencereler, zemin katta bu cephenin tamamını oluşturmaktadır.

AZ01 mekanının, kapıdan girildiğinde ulaşılan ilk döşemesi betondur. Kapının kuzeydoğusundaki duvarla, döşemenin birleştiği noktada 10 cm. yüksekliğinde, yaklaşık 5 cm. kalınlığında karo seramiklerden oluşan bir süpürgelik bulunur. Bu süpürgelik mekanın güneybatı duvarı hariç, diğer tüm duvarlarda görülmektedir.

518 cm. devam eden beton döşeme, ara kata çıkan tahta merdivenin başladığı noktada karo seramik döşemeye dönüşmekte (Şekil E121) ve 20 cm. yükselerek +0.20 kotuna ulaşmaktadır (Şekil E91).

AZ01 mekanının plan şeması L biçimindedir. Ancak yapının güneydoğu dış duvarını da oluşturan taş duvar, orta noktasındaki kırılmadan dolayı yön değiştirmektedir.

Ara kata ve birinci kata çıkan merdivenler (Şekil E92, E94), AZ01 mekanının güneybatısındaki kilerin duvarına bitişik ve kiler giriş kapısının kuzeybatı ve güneydoğusunda yer almaktadır.

Güneydoğu yönündeki taş duvarın önünde, 70 cm. yüksekliğinde ve 25 cm. genişliğinde bir kademe vardır ve taş malzeme ile yapılmıştır. Bu duvarın doğu köşesinde taş bir çeşme bulunmaktadır (Şekil E91).

Güneydoğu duvarından 310 cm., güneybatı duvarından ise 463 cm. uzaklıkta, 23cm.x21 cm.x23 cm.x22.5 cm. boyutlarında bir ahşap dikme yer alır. Bu dikme 37 cm.x53.5 cm.x 46 cm.x 54 cm. boyutlarında ve 10 cm. yüksekliğinde taş bir altlığa oturmuştur (Şekil E92, E109, E110).

Birinci kata çıkan merdivenin altında kalan döşeme topraktır. Mekanın belirli bir biçimi olmadığından, giriş yönünden başlayarak duvarların ölçüleri sırasıyla şöyledir:

Kuzeybatı duvarı 384cm., kuzeydoğu duvarı 337 cm., kuzeybatı duvarı 202 cm., kuzey duvarı 396 cm., güneydoğu duvarı kırılma noktasına kadar 417 cm. ve kırılma noktasından sonrası 463 cm.'dir.

5.1.1.2. Kiler (AZ02 Mekanı)

AZ02 mekanı, AZ01 mekanının güneybatısında yer alır. Duvar uzunlukları, güneybatı duvarı 982 cm., kuzeybatı duvarı 411 cm., güneydoğu duvarı 388 cm., kuzeydoğu duvarı 971 cm. olan dikdörtgen bir mekandır. Kiler olarak kullanılmaktadır.

Ahşap olan giriş kapısına, girişin karo seramik kaplı kısmından 20 cm. yükselerek mermer bir sahanlık ile ulaşılır. Kapının genişliği 94 cm. yüksekliği ise 204 cm.'dir (şekil E94).

Kilerin döşemesi topraktır (Şekil E111). Değişken bir kotu vardır. Ancak ortalama olarak döşeme +0.44 kotundadır. Toprak olan döşemenin kuzeybatı kenarında üç adet, kuzeydoğu kenarında ise iki adet zeytin yağı küpü bulunur (Şekil E115). Yarısından fazla kısmı toprağa gömülü olan bu toprak küpler, zeytinyağı saklamak

için kullanılmaktadır. Aynı küplerden bir adet de, mekanın güneydoğu köşesinde vardır.

Mekanın tam orta noktasında 13cm.x 15cm.x 18cm.x 13cm. boyutlarında bir ahşap dikme yer alır. Bu dikme, 42cm.x 40cm.x 36cm.x 46cm. boyutlarında taş bir altlığa oturur.

Duvarların bir kısmı taş, bir kısmı kerpiç olarak inşa edilmiştir. Duvarı enine ve boyuna destekleyen ahşap hatıllar bulunur. Duvar kalınlıkları ölçülebilen noktalarda 80cm. 'dir (şekil E112-115).

Kuzeydoğu duvarında giriş kapısının 43 cm. kuzeybatısında, 113 cm. genişliğinde, 64 cm. yüksekliğinde ve 60 cm. derinliğinde bir niş vardır. Nişin yerden yüksekliği 160 cm.dir (Şekil E113).

Kuzeybatı duvarında, A yapısına bitişik gelişmiş olan mağazanın çatısına bakan bir pencere bulunmaktadır (Şekil E16). Bu pencerenin iç denizliği vardır, ancak dış denizliği bulunmamaktadır. İç denizlik seviyesi, birinci katın döşeme kirişi altından 110 cm. aşağıdadır.

Mekanın güneybatı duvarı önünde ahşap bir ambar ve sandık görülmektedir (Şekil E111). Bu ambar ve sandık kışlık erzak, kurutulmuş meyve, sebze saklamak için kullanılmaktadır. Güneydoğu duvarının önünde 50 cm. yüksekliğinde, 35 cm. genişliğinde bir kademe vardır. Bu alçak duvarın üzeri 35cm.x 35cm.x 3cm.x boyutlarındaki tuğla malzeme ile kaplanmıştır. Konstrüksiyonu taştır.

Güneydoğu duvarı ve güneybatı duvarı, dış duvarları da oluşturmaktadır. Ancak bu duvarlar, kot farkı nedeniyle toprak altında kalmakta ve istinat duvarı niteliği taşımaktadır. Güneydoğu ve güneybatı duvarı tamamen taştır (Şekil E114).

5.1.1.3. Küçük Oda (AZ03 Mekanı)

AZ03 mekanına kuzey yönünden bir açı yaparak birleşir. 87 cm. genişliğinde ve 170 cm. yüksekliğinde ahşap bir kapı ile mekana ulaşılır. Giriş kotu, AZ01 mekanının kotundan 10 cm. aşağıda olup, +0.10 m.'dir. Bu küçük kısım 35cm.x35cm. boyutlarında tuğla ile kaplıdır ve duvar kalınlığı boyunca devam eder. Duvarın bittiği noktada ahşap döşeme başlar. Ancak bu kısım 22cm. yukarıdadır.

Oda yaklaşık olarak dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Ancak tüm duvarların ölçüleri birbirinden farklıdır.

Avluya bakan pencereli duvar, kuzeybatı duvarıdır (Şekil E118). 302 cm. uzunluğunda ve 16 cm. kalınlığında olup, üzerinde iki adet ahşap pencere bulunur. Pencereler çift kanatlı ve üç bölümlüdür. Alttaki tek bölüm ayrı, üstteki çift bölmeli kısım ayrı çalışmaktadır. Döşemeden yükseklikleri 50 cm.'dir. Genişlikleri ise 85 cm., yüksekliği 152 cm.'dir.

Odanın güneydoğu duvarı aynı zamanda dış duvardır ve taş olarak yapılmıştır (Şekil E27). Üzerinde 100 cm. genişliğinde bir ocak vardır(Şekil E117) . Ocağın plan şeması dikdörtgendir. Ancak yapı içindeki baca kısmı daireseldir. Derinliği 40 cm., yüksekliği bacaya kadar 139 cm.'dir.

Güney duvarında bir adet niş ve bir adet ahşap kapaklı dolap bulunur. Nişin derinliği 52 cm., genişliği 166cm ve yüksekliği 100 cm.'dir. Dolabın derinliği 55 cm., genişliği 46 cm. ve yüksekliği 103 cm.'dir. Her ikisi de, döşemeden 62 cm. yukarıdadır(Şekil E116) .

Kuzey duvarında cam kapaklı küçük bir dolap bulunur. Dolap 42 cm. genişliğinde, 25 cm. derinliğinde ve 69 cm. yüksekliğindedir. Yerden yüksekliği 130 cm.'dir. Bu duvarın önünde bir seki vardır ve yerden 30 cm. yüksekliğinde ve 65 cm. genişliğindedir (Şekil E118).

Mekanın tavanı ahşap kaplamadır. Tavan kaplaması yaklaşık 25 cm. genişliğindedir. Ahşap kaplama tahtalarının birleşim noktalarında sade profilli ahşap çitılar kullanılmıştır. Duvarların tavanla birleştiği noktada, dört yönde de ahşap bir profil dönmektedir. Ocağın bulunduğu duvardan yaklaşık 480 cm. uzaklıkta, kaplama yönü 90° değişmektedir, ancak ölçüleri aynıdır (Şekil E119, E120).

5.1.1.4. Ara Kat (AZ04 Mekanı)

Ara kat, zemin kat mekanları içinde tanımlanmıştır. Girişin üstünde bulunur. +2.40 m. kotundadır (Şekil E97). Kilerin kapısının kuzeybatısında ve kuzeydoğu duvarının dışına bitişik olarak çıkan rıht yüksekliği 19-22 cm. arasında değişen sekiz basamaktan oluşan, 61 cm. genişliğinde ahşap bir merdiven ile ulaşılmaktadır (Şekil E95). Bu kat tek bir dikdörtgen mekandan oluşur.

Kuzeybatı duvarının üzerinde batı köşesinden 189 cm. uzakta, 55 cm. genişliğinde bir pencere ve güneybatı duvarı üzerinde de ahşap kapaklı bir dolap bulunur. 44cm. genişliğindeki dolap, batı köşesinden 112 cm uzakta ve döşeme seviyesinden 80 cm.

yukarıdadır. Ara katın döşemesi ahşap kaplıdır. Kaplama tahtalarının genişliği 25cm-27cm. arasında değişir ve uzun kenara dik olarak yerleştirilmiştir.

Tavan kirişleri ise, kaplama olmadığı için açıktadır. Kiriş aralıkları yaklaşık olarak 32cm ile 40 cm. arasında değişir. Birinci katın döşeme kirişi altı kotu +4.20m., kiriş üstü kotu ise +4.35 m. 'dir (Şekil E99, E100, E102).

AZ01 mekanına bakan kısımda 90 cm. yüksekliğinde ahşap bir korkuluk vardır. Parmaklıklar 3 cm.x5 cm. boyutlarındadır. Mekanın kuzeydoğu yönünde, döşeme oturduğu duvarın 15 cm. dışına taşmaktadır(Şekil E95).

5.1.2.A Yapısına Ait Birinci Kat Mekanları

Zemin kattan birinci kata rıht yüksekliği 15-22 cm. arasında değişen 16 ahşap basamakla çıkılmaktadır (Şekil E92). Bu basamaklar yer yer önemli ölçüde yıpranmış durumdadır (Şekil E207). Birinci kat, bir sofa ve üç odadan oluşmaktadır (Şekil E123, E124, E126). Bu kat özel günlerde (düğünlerde veya yatılı misafir geldiğinde) kullanılan bir mekandır. Ayrıca ipekböcekçiliğinin yapıldığı dönemde, ipekböceklerinin bu katta yetiştirildiği bilinmektedir.

5.1.2.1. Sofa (A101 Mekanı)

Çırganlar Evi, sofalı plan tipinde bir yapıdır. Yapı, plan itibariyle, bir sofa ve ona açılan üç odadan oluşmaktadır. Sofaya güneydoğu ucunda yer alan, 133cmx208 cm. boyutlarındaki rıht yüksekliği 16-22 cm. arasında değişen 8 ahşap basamaktan oluşan bir merdivenle çıkılmaktadır (Şekil E133). Sofa, bu merdivenin üzerini kapatan ve güneydoğu duvarındaki kirişe bir menteşe ile bağlanan ahşap bir kapak ile zemin kattan ayrılır (Şekil E134, E135). Merdivenin etrafında üç tanesi eksik olan ahşap bir parmaklık vardır. Yüksekliği 123 cm. 'dir (Şekil E136).

44 m²'lik bir alana sahip olan sofanın merdivenin bulunduğu güneydoğu duvarı 436 cm., banyolu odanın (A104 mekanı) bulunduğu kuzeydoğu duvarı 933 cm., seki ve pencerelerin bulunduğu kuzeybatı duvarı 431 cm ve diğer iki odanın bulunduğu güneybatı duvarı 969 cm. uzunluğundadır.

Tek bir seki olan mekan hem sirkülasyon alanı, hem de oturma mekanı olarak kullanılmaya uygun biçimde tasarlanmıştır. Sofada 35-40 sene öncesine kadar ipekböceği yetiştirilmekteydi. Bunun yanında zaman zaman çamaşır kurutma, meyve, sebze kurutma gibi ikincil işlevlerle de kullanılmıştır. Kışlık kattır.

Sofanın güneybatı duvarında yan yana dizilmiş ve hemen hemen aynı büyüklükte iki sıra oda, (A102 ve A103) bulunmaktadır (Şekil E124). Her iki odanın da sofaya açılan ikişer adet penceresi vardır (Şekil E128, E138, E142). Pencereilerin sofa yönündeki denizlikleri üzerinde parmaklıkların yerleştii yuvalar görölmektedir. Kuzeydoğu duvarında ise, banyolu oda (A104) bulunmaktadır (Şekil E126). Bu odada bir banyo vardır. Bu odalara giriş, sofa üzerinden tek kanatlı kapılardan sağlanmaktadır. Kapılar özgün özelliklerini korumaktadırlar. Baş oda (A102) ve karanlık odanın (A103) giriş kapıları yan yanadır (Şekil E124).

Sofanın avluya açılan kuzeybatı duvarında, üç adet çift kanatlı pencere bulunmaktadır (Şekil E123). Bu pencereler kuzeydoğudan güneybatıya doğru sırasıyla, 73 cm., 74 cm., 73 cm. genişliklerinde olup, kuzeydoğu ve güneybatısında aynı sırayla 10 cm., 9 cm., 9 cm. genişliklerinde ahşap pervazlar bulunmaktadır. Parapet yükseklikleri, önlerinde bulunan sekiye kadar 40 cm, sofanın döşemesine kadar 65 cm.'dir.

Pencerelerden, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru ilk pencerenin kanatları yok olmuştur. Pencere, sofayı dış etkenlerden korumak için tahtalarla kapatılmıştır. Diğer iki pencereden kuzeydoğuda olanı, 2/1'lik oranında iki ayrı bölümden oluşur. Alt ve üstteki iki kısım birbirinden bağımsız çalışmaktadırlar. Alttaki küçük kısmın doğraması kırılmıştır. Ortada bulunan pencere ise, tek bir parçadan oluşan çift kanatlı bir penceredir.

Sofanın kuzeydoğu duvarında, yine avluya bakan iki pencere daha vardır. Bu pencereler, kuzeybatıdan güneydoğuya doğru, sırasıyla 80 cm., 79 cm. genişliklerindedir. Ancak her iki pencerenin de bugün sadece kasaları kalmıştır ve ahşap birer kapak ilave edilerek kapatılmışlardır (Şekil E125).

Sofada bulunan iç ve dış pencerelerin tümünün üstünde birer tepe penceresi vardır. Bunlar üç ayrı tipte olup, bademe benzeyen şekillerinden dolayı Osmanlıca "badami" denilen tiptedir. İçte ve dışta yerleştirilmiş iki ayrı çerçeveden oluşurlar. Kuzeydoğu duvarında da kuzeybatıdaki kapatılmış olan üç adet tepe penceresi vardır (Şekil E125). Kuzeybatı duvarında üç adet (Şekil E123) ve güneybatı duvarında da dört adet pencere(Şekil E128) bulunur. Pencereler ortalama 59cm. genişliğinde ve 70 cm yüksekliğindedir.

Kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarında, pencerelerin üzerlerinde ahşap sergenler vardır (Şekil E123, E124, E126).

Sekilik avluya bakan kuzeybatı duvarının altında olup, 30 cm yüksekliğindedir. Seki yüzeyi yatayda üç parçaya bölünmüştür. Sofada tavan kaplaması yoktur ve çatı konstrüksiyonu açıktadır (Şekil E129-E132).

5.1.2.2. Baş Oda (A102 Mekanı)

A101 nolu sofanın kuzeybatı ucunda, güneybatı duvarında yer olan bu mekan avluya bakmaktadır.

Kuzeydoğu duvarı 496 cm., kuzeybatı duvarı 463 cm. güney batı duvarı 505 cm. ve güneydoğu duvarı ise 460 cm. uzunluğundadır.

Mekana A101 nolu sofa ile ortak duvar olan kuzeydoğu duvarının güneydoğu ucunda bulunan, 81 cm. genişliğinde ve 200 cm. yüksekliğindeki ahşap kapıdan (Şekil E124) girilmektedir. Girişte 10 cm. yüksekliğinde, 14.5 cm. genişliğinde ahşap bir eşik vardır. Duvar kalınlığı 15 cm. 'dir.

Oldukça aydınlık olan bu mekanın, 65 cm. kalınlığındaki kuzeybatı duvarında, avluya bakan iki adet pencere vardır. Pencerelerden güneybatıdaki yarıya kadar kerpiç dolgu ile kapatılmış, geri kalan kısmına da tahta çakılmıştır (Şekil E141). Kuzeydoğudaki diğer pencere ise, çift kanatlıdır (Şekil E140). Pencereler 77 cm. genişliğinde ve güneybatıdan kuzeydoğuya doğru sırayla 131cm. ve 135 cm. yüksekliğindedir. İki pencerenin arasında yarım daire şeklinde 92 cm. genişliğinde, 50 cm. derinliğinde ve 128 cm yüksekliğinde bir niş vardır. Nişin altında, nişle aynı genişlik ve derinlikte, 86 cm. yüksekliğinde ahşap kapaklı bir dolap bulunur. Pencerelerin iç denizlikleri hemen hemen duvar kalınlığında olup, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru 58 cm ve 60 cm. 'dir. Parapet yükseklikleri ise 40 cm. 'dir.

Mekanın güneybatı ve kuzeybatı duvarları ahşap hatıllı, kerpiç bloklardan örülmüş, yığma duvarlardır (Şekil E139). Diğer iki duvar, ahşap karkasın arasının kerpiç bloklarla doldurulmasıyla oluşturulmuştur.

Sofaya bakan kuzeydoğu duvarı üzerinde iki adet çift kanatlı ahşap pencere yer almaktadır. Parapet yükseklikleri kuzeybatıdan güneydoğuya doğru 38 cm. ve 36 cm. 'dir (Şekil E138). Kuzeydoğu duvarındaki bu pencerelerin üzerinde, kuzeybatı duvarında her iki köşeden nişe kadar olan kısımda ve güneybatı duvarında zeminden 181 cm. yüksekte, ahşap birer raf bulunur. Bu rafın genişliği 12 cm. 'dir.

Mekanın tüm duvarları ile döşemenin birleştiği yerde ahşap bir süpürgelik vardır. Söz konusu süpürgelik kuzeybatı ve güneybatı duvarlarında 8 cm., kuzeydoğu duvarında 10 cm. ve güneydoğu duvarında 9 cm. 'dir. Bu duvarda bir onarım izi gözlenmektedir. Tavan köşede ve ortada ahşap payandalar ile desteklenmiştir (Şekil E139).

İç ve dış pencerelerin üzerinde tepe pencereleri yer almaktadır. Kuzeydoğu yönündekiler ve kuzeybatıdakilerden kuzeydoğudaki birbirleriyle aynı biçim ve bezemeye sahiptir (Şekil E140). Yükseklikleri 70 cm., genişlikleri 54 cm. 'dir. Farklı olan pencere ise, 74 cm. yüksekliğinde ve 52 cm. genişliğindedir (Şekil E141). Kuzeybatı duvarında tepe pencerelerinin iç çerçeveleri kalmış, ancak dışarıdaki çerçeveler yok olmuştur.

5.1.2.2. Karanlık Oda (A103 Mekanı)

A101 no'lu sofa mekanının güneydoğu ucunda yer alan odanın Umurbey Caddesi'ne bakan bir cephesi vardır (Şekil E23). Burası birinci katta en harap ve kötü durumda olan mekandır. Pencerelerin küçüklüğü nedeniyle yapının dışardan ışık alamayan ve daha çok sofadan aydınlanabilen en karanlık odasıdır. 21.15 m²'lik bir alana sahip olan oda, kareye yakın planlıdır. Kuzeydoğu duvarı 458.5 cm., kuzeybatı duvarı 462 cm., güneybatı duvarı 457 cm. ve güneydoğu duvarı ise 460 cm uzunluğundadır.

Odaya, A101 no'lu mekan olan sofadan 4x83x196 cm. boyutlarındaki tek kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir (Şekil E123).

Odanın sokağa bakan güneydoğu duvarı yığma olup, bu duvarda iki adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler diğer mekanlardaki hiçbir pencere ile bir uyum göstermemektedirler. Boyutları ve biçimlenişi ile tamamen farklıdır. Duvar kalınlığının 60 cm. olması, pencerelere geniş iç denizlikleri sağlamıştır. Kuzeydoğu yönündeki pencerenin denizlik derinliği 55 cm. ' dir. Pencerenin genişliği 84.5 cm., yüksekliği ise 90 cm. olarak ölçülmüştür. Güneybatıdaki ikinci pencere ise, tuğla ve tahta ile kapatılmıştır. Denizliğin derinliği 38 cm. ' e düşmüştür. Pencerenin genişliği 84 cm., yüksekliği ise 91 cm. 'dir. Her iki pencere de, yerden 195 cm. yukarıdadır ve pervazları yoktur. Pencerelerin 8-10 cm. altında duvar boyunca devam eden, 19 cm. genişliğinde, yerden 187 cm. yükseklikte ahşap bir raf vardır. Bu raf, güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarında da devam eder (Şekil E143, E146).

Odanın güneybatı duvarı da dış duvar niteliğinde olup, 60 cm. genişliğindedir. Kerpiç bloklar ve ahşap hatıllarla yığma olarak inşa edilmiştir (Şekil E68-E70). Duvar üzerinde iki dolap ve bir niş vardır. Dolaplar çift kapaklı ve ahşaptır. Duvarın güneydoğu ve kuzeybatı uçlarında bulunurlar. İkisinin ortasına yerleştirilmiş olan niş, yarım daire şeklindedir. Derinliği 46 cm., genişliği 93 cm., yüksekliği ise 121 cm.' dir. Dolapların dışardan genişlikleri 57 cm., içerden ise 65 cm.' dir. Güneydoğudaki dolabın yüksekliği 140 cm., kuzeybatıdaki dolabın yüksekliği ise 143.5 cm.' dir. Dolap kapakları ahşap bir mandalla sabitlenmektedir. İçlerinde ikişer tane raf vardır. Her iki dolabın da üzerinde, aralarındaki nişe kadar uzanan ahşap raf bulunur. Kuzeybatıdaki dolap ile niş arasında tavandan döşemeye doğru inen bir çatlak görülmektedir (Şekil E144, E145).

Tamamen sağır olan kuzeybatı duvarı, bir ara duvardır. A102 no'lu mekan ile A103 no'lu mekanı birbirinden ayırır.

Kuzeydoğu duvarı, sofadan A103 mekanına giriş duvarıdır. Ahşap, tek kanatlı, çakma giriş kapısı, duvarın kuzeybatı ucundadır. 14.5 cm. genişliğinde bir eşikten sonra, birbirine eş iki adet çift kanatlı ahşap pencere yer almaktadır. Bu pencerelerin de, A102 mekanındakiler gibi denizliklerinde ve kasalarında parmaklık izi vardır. Ancak parmaklıklar bugün yok olmuştur. Kuzeybatıdaki 76 cm. genişliğinde ve 140 cm. yüksekliğinde, güneydoğudaki 74 cm. genişliğinde ve 140 cm. yüksekliğindedir. Her iki pencere de 2/1 oranında bölünmüş olup, alt ve üstteki iki kısım birbirinden bağımsız çalışmaktadır. Kapı ve pencerelerin etrafında 8 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır. Pencerelerin parapet yüksekliği 35 cm.' dir. Üzerlerinde duvarın güneydoğu köşesinden kapıya kadar uzanan 15 cm. genişliğinde ahşap bir raf vardır. Her iki pencerenin de üzerinde birer tepe penceresi bulunur. Genişlikleri 52 cm., yükseklikleri ise 70 cm.' dir. Raftan itibaren parapet yükseklikleri 22 cm.' dir. Oda yönünde ve sofa yönünde farklı malzeme ve biçimde iki ayrı çerçeveden oluşur. Sofaya bakan kısım alçı, odaya bakan kısım ise demirdir (Şekil E142, E143).

Döşemesi ahşap kaplamadır ve üzerinde yer yer kırılmalar ve çürümeler görülmektedir (Şekil E142, E145). Odadaki tüm süpürgelikler yok olmuştur. Tavan kaplaması ahşap ve çitalıdır. Ancak kaplamanın güneydoğu yönündeki yarısı düştüğü için, çatı konstrüksiyonunun bir kısmı görülebilmektedir. Güneydoğu duvarı, kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarının güneydoğu yarılarında, ahşap tavan

kaplamasının üstünde kalan kısımlarda duvar yüzeyi sıvasız ve badanasız olarak görülmektedir (Şekil E143, E146-E150)

5.1.2.4. Banyolu Oda (A104 Mekanı)

Birinci katın kuzeydoğu yönünde bulunur. Kapı ve tepe penceresi dışında sofaya bakan bir açıklığı yoktur. 13 m²'lik alana sahip olan odanın kuzeydoğu duvarı 403 cm., kuzeybatı duvarı 260 cm., güneybatı duvarı 605 cm. ve doğu duvarı 305 cm. uzunluğundadır.

Doğu duvarının önünde ahşap bir perde ile ayrılmış, üçgen plan şemalı bir banyo yer almaktadır. Zemini çinko kaplıdır. Ahşap perdenin kuzeydoğudan 41 cm.'lik kısmı kapalı olup, bu bölümde dört adet raf bulunmaktadır. Tavandan aşağıya doğru 78 cm.' lik kısmı da kapatılmıştır. Ancak geri kalan bölümleri açıktır. Banyo ile oda birbirinden 11.5 cm. yüksekliğinde ve 2 cm. kalınlığında ahşap bir eşik ile ayrılmıştır (Şekil E153).

Mekanın kuzeydoğu duvarı tamamen sağırdır. Ancak kuzeybatı ucunda kapatılmış bir pencerenin izi vardır (Şekil E151). Güneydoğu ucunda ise diğer pencerelerden daha yüksekte ve çok daha küçük bir pencerenin izi görülmektedir. Bugün üzerinde bir baca deliği bulunmaktadır (Şekil E27).

Kuzeybatı duvarının kuzeydoğu köşesinde çift kanatlı ahşap bir pencere bulunur. Diğer mekanlarda tanımlanan pencerelerle aynı özelliklere sahiptir. Genişliği 74 cm., yüksekliği ise 150 cm.' dir. Parapet yüksekliği sekiye kadar 40 cm., kuzeybatı duvarının önünde bulunan sekinin yerden yüksekliği ise 25 cm.' dir. Pencerenin çevresinde 6 cm. genişliğinde bir pervaz vardır (Şekil E151).

Güneybatı duvarı, giriş kapısının bulunduğu duvardır. Giriş kapısı duvarın güneydoğu ucuna yakın, tek kanatlı, ahşap, çakma bir kapıdır. Genişliği 81 cm., yüksekliği ise 171.5 cm.' dir. Kapının kuzeybatısında bir niş ve sofaya bakan bir tepe penceresi bulunmaktadır. Nişin genişliği 66 cm., derinliği 9.5 cm. ve yüksekliği 95 cm.' dir. Yerden yüksekliği 70 cm. olan niş, kemerlidir. Tepe penceresi duvarın kuzeybatı köşesindedir. Tek çerçevelidir. Duvarın dış yüzünde bulunan çerçeve demirdir ve sofadaki diğer tepe pencerelerinden farklı bir desen ve forma sahiptir. Genişliği 65 cm., yüksekliği 86 cm. olan bir niş içindedir. Nişe, 17 cm. yüksekliğinde bir parapet üzerinde tepe penceresinin çerçevesi yerleştirilmiştir.

Doğu duvarı dışındaki duvarlar 16 cm. kalınlığındadır. Ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile yapılmışlardır. Doğu duvarı ise yığma taş olarak inşa edilmiş, kalın ve sağır bir dış duvardır.

Döşemesi ahşap kaplı olan mekana, 14 cm. genişliğinde ve 5 cm. yüksekliğinde ahşap bir eşikten geçilerek girilir. Tüm duvarlarda 7 cm. yüksekliğindeki süpürgelik bulunmaktadır. Tavan kaplaması ahşap ve çıtalıdır. Bu mekan birinci katın iyi durumda olan ikinci odasıdır.

5.1.3. B Yapısı Zemin Kat Mekanları

Çırganlar Evi yapı grubunun içinde bulunduğu parselin kuzey yönünde yer alan ve Cumhuriyet Caddesi'ne açılan yapının, hizmet mekanlarının bulunduğu zemin katında toplam beş mekan bulunmaktadır.

5.1.3.1. Taşlık (BZ01 Mekanı)

Taşlık, B yapısının giriş mekanıdır. Hem sokaktan (Şekil E154), hem de avlu içinden (Şekil E153) girişi vardır. 28 m²'lik bir alanı olan BZ01 mekanı, dikdörtgene yakın bir plan şemasına sahiptir.

Taşlığın Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kuzey duvarı 680 cm., avlu yönündeki doğu duvarı 382 cm., güney duvarı merdivene kadar 534 cm., merdivenden sonrası ise 155 cm. ve BZ02 mekanının bulunduğu batı duvarı 380 cm. uzunluğundadır. Sirkülasyon alanı olarak tasarlanmıştır.

Kuzey duvarının batı ucunda, Cumhuriyet Caddesi'ne açılan çift kanatlı ahşap giriş kapısı bulunur (Şekil E154). Genişliği 115 cm., yüksekliği ise 213 cm.' dir. Kapının üzerinde, kemerli bir pencere vardır. Duvar kalınlığı 70 cm.' dir. Giriş kapısına 22 cm. rıht yüksekliği olan üç beton basamakla ulaşılır.

Taşlığın, avluya açılan doğu cephesinde küçük bir pencere ve ahşap tek kanatlı bir dış kapı vardır. Kapı, duvarın kuzey köşesinde olup, genişliği 73 cm., yüksekliği ise 188 cm.' dir. Çevresinde 8 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır. Kapıya 17 cm. rıht yüksekliğinde beş beton basamakla ulaşılır ve ahşap bir eşikten sonra avlunun kuzey kenarına çıkılır. Kapının güneyinde, 58 cm. genişliğinde ve 60 cm yüksekliğinde kareye yakın bir pencere vardır (Şekil E160). Doğu duvarı yerden 185 cm. yüksekliğe kadar 55 cm., buradan sonra ise 16 cm. genişliğindedir. Kalın olan

kısım taş yığma, üzerindeki kısım ise ahşap karkas arası tuğla dolgu olarak inşa edilmiştir. Üzeri sıvalı ve boyalıdır (Şekil E159).

Güney duvarı üzerinde doğudan batıya doğru merdivene kadar sırasıyla depo, lavabo (Şekil E159)ve tuvalet (Şekil E157) bulunmaktadır. Lavabonun genişliği 58 cm., derinliği 30 cm., yüksekliği ise 90 cm.' dir. Yerden yüksekliği 50 cm. olan lavabonun iki yanında sabun koymak için, 10 cm. yüksekliğinde küçük nişler vardır (Şekil E162). Depo ve tuvalet lavabonun iki yanında bulunur. Tuvalet, merdivenin bir kısmının altında kalmaktadır (Şekil E161, E163). Bu duvar da, doğu duvarı gibi 182-185 cm.' e kadar 55 cm., daha yukarısı 16 cm.' dir.

Güney duvarının batı köşesinde dönerek birinci kata çıkan ahşap bir merdiven vardır. Rıht yüksekliği 17-18 cm. arasında değişen 16 basamaklı bu merdivenin ahşap basamakları muşamba ile kaplanmıştır. Merdivenin altında ahşap kapaklı bir depo vardır (Şekil E161, E166).

Taşlığın batı duvarında BZ02 mekanına giriş kapısı ve yine bu mekana ait 72cm.x96 cm. boyutlarında kafesli bir pencere vardır. Ahşap tek kanatlı kapı, duvarın kuzey köşesindedir. Hemen güney yanında kafesli pencere bulunmaktadır. Kapının genişliği 79 cm., yüksekliği ise 195 cm.' dir. 6 cm. yüksekliğinde ve 15 cm. genişliğinde bir eşik vardır. Pencerenin genişliği 65 cm., yüksekliği ise 97 cm.' dir. Her ikisinin de etrafında 8 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır (Şekil E156).

Mekanın zemini, 30cm.x30cm.' lik suni taş karolarla kaplıdır. Tüm duvar ve döşeme birleşim noktalarında aynı malzemeden, 7 cm. yüksekliğinde süpürgelik vardır. Tavan kaplaması ahşap ve çıtalıdır (Şekil E156, E157).

Kuzey duvarına bitişik, duvarın doğu köşesinden 367 cm. uzakta ve 17 cm.x19 cm.x16.5 cm. ölçülerinde ahşap dikme ve güney duvarına bitişik, duvarın doğu köşesinden 375 cm. uzaktaki ahşap dikme arasında kuzey-güney doğrultusunda uzanan ahşap bir kiriş vardır. Söz konusu kiriş kuzeyde, profilli ahşap bir payanda ile dikmeye bağlanmaktadır (Şekil E155).

5.1.3.2. Oda (BZ02 Mekanı)

BZ01 no'lu taşlık mekanının batı yönünde bulunan bu mekan, hem Cumhuriyet Caddesi'ne, hem de giriş mekanına bakmaktadır. Kuzey duvarı 360 cm., doğu duvarı 311 cm., güney duvarı 306 cm., batı duvarı ise 317.5 cm. uzunluğunda olan mekan, 10 m²' lik bir alanı kaplamaktadır.

Mekana BZ01 no'lu taşlık mekanı ile ortak duvar olan doğu duvarının kuzey ucunda bulunan 79 cm. genişliğinde ve 195 cm. yüksekliğindeki ahşap bir kapıdan girilmektedir. Duvar kalınlığı 15 cm.' dir (Şekil E155).

Oldukça aydınlık olan bu mekanın, 70 cm. kalınlığındaki kuzey duvarında, sokak ile ilişkiyi sağlayan bir adet pencere bulunmaktadır. Bu pencere, iki adet hareketli kanat ve bir sabit bölümden oluşur. Pencerenin genişliği 167 cm., yüksekliği 118 cm.' dir. 49.5 cm. derinliğinde bir iç denizliği bulunmaktadır (Şekil E169).

Güney duvarı üzerinde BZ03 mekanına açılan ahşap tek kanatlı bir kapı ve sonradan iki ahşap kapakla kapatılmış bir ocak vardır. Kapı duvarın doğu köşesindedir. Genişliği 65 cm., yüksekliği 142.5 cm.' dir. 20 cm. yüksekliğinde ve 17 cm genişliğinde bir eşiği vardır. Duvarın batısında kapatılmış ocak bulunur. Ocağın genişliği 86.5 cm., yüksekliği 125.5 cm., derinliği ise 67 cm.' dir. İki ahşap kapakla kapatılan bir dolap haline getirilmiştir. Ocağın 30 cm. üstünde, 21.5 cm. yüksekliğinde, 22 cm. derinliğinde, profilli bir niş vardır. Niş içine bir baca deliği açılmıştır. Duvarın ortasında, tavanın hemen altında, 56 cm. yüksekliğinde ve 50 cm. genişliğinde küçük bir tepe dolabı bulunmaktadır (Şekil E168, E169).

Yan parselle sınır oluşturan batı duvarı tamamen sağırdır. Güney köşesinde, sonradan eklenmiş bir ahşap dolap vardır (Şekil E169).

Döşeme ve tavan ahşap kaplamadır. Ancak tavan kaplaması orijinal değildir (Şekil E170). Tüm duvarların döşeme ile birleştiği noktada, 6.8 cm. yüksekliğinde ahşap süpürgelik bulunmaktadır.

5.1.3.3. Banyo (BZ03 Mekanı)

Banyo, BZ02 mekanı içinden ulaşılan, kareye yakın dörtgen planlı bir mekandır. Alttan ısıtılmalı olarak inşa edilmiştir. Ancak halen bu sistem kullanılmamaktadır. Üst örtüsü beşik tonozdur. Zemini mermer kaplıdır (Şekil E171, E172).

BZ02 mekanının güney duvarının doğu köşesindeki kapıdan geçilerek banyoya ulaşılır. Odanın zemin kotundan 9.7 cm. yüksektedir. Kapının bulunduğu ve BZ02 mekanı ile ortak kullanılan kuzey duvarı 177.5 cm., doğu duvarı 181 cm., güney duvarı 160 cm. ve batı duvarı 174 cm. uzunluğundadır.

Güney ve doğu duvarları tamamen sağırdır. Batı duvarı üzerinde ise, güney köşesinden 42 cm. uzakta bir niş vardır. Niş 24 cm. genişliğindedir. Derinliği 25 cm., yüksekliği ise 32 cm.' dir. Üst kenarı eğriseldir. Nişin yerden yüksekliği 66 cm.' dir.

15 cm. yüksekliğinde mermer bir süpürgelik mekanın tüm duvarları boyunca uzanmaktadır.

5.1.3.4. Tuvalet (BZ04 Mekanı)

Tuvalet, giriş mekanı (BZ01) içindedir. Buraya, BZ01 mekanının güney duvarının batı köşesinde bulunan ahşap bir kapıdan girilir (Şekil E157). Giriş kapısının bulunduğu kuzey duvarı 145 cm., klozetin yerleştirildiği doğu duvarı 114 cm., güney duvarı 144.5 cm. ve batı duvarı 125 cm. uzunluğundadır.

Kapı güney duvarının ortasındadır. Genişliği 70 cm., yüksekliği ise 148 cm.' dir. Zemin, fayans ile kaplıdır. Duvarlar boyunca farklı kalınlık ve yüksekliklerde fayans süpürgelikler vardır. Zemin seviyesi BZ01 mekanının zemin kotundan 20 cm. aşağıdadır (Şekil E174).

Batı duvarı üzerinde 25.5 genişliğinde, 25 cm. derinliğinde, 30 cm. yüksekliğinde bir niş vardır. Doğü duvarının önüne sonradan bir klozet koyulmuş, tesisatı da duvar önünde yer alan 20 cm. genişliğindeki kısma yerleştirilmiştir (Şekil E173).

5.1.3.5. Depo (BZ05 Mekanı)

Bu küçük mekana giriş, BZ01 mekanının güney duvarının doğu ucundaki ahşap kapıdan geçilerek sağlanmaktadır. Kuzey duvarı 165 cm., doğu duvarı 152 cm., güney duvarı 163 cm. ve batı duvarı ise 150 cm. uzunluğundadır.

Mekanın tüm duvarları sağırdır. Giriş kapısı, kuzey duvarının ortasında yer alan, 70 cm. genişliğinde ve 126 cm yüksekliğinde ahşap bir kapıdır. Dışarıda kapının etrafında 8 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır (Şekil E162). Zemini, 33cm.x33cm.'lik kare tuğla yer döşeme malzemesi ile kaplanmıştır. Mekana 14.5 cm. genişliğinde bir ahşap eşikten geçilerek girilir. Üst örtüsü tonozdur.

5.1.4. B Yapısına Ait Birinci Kat Mekanları

Çırganlar Evi yapı grubu içindeki B yapısının birinci katı, bu yapının ev olarak kullanılan esas kısmıdır. Bu kat beş mekandan oluşmaktadır. Birinci mekan olan B101 no'lu sofaya BZ01 no'lu taşlıktan, rıht yüksekliği 17-18 cm. arasında değişen 16 ahşap basamaklı, dönel bir merdivenle ulaşılır. Bu mekan birinci kat planını belirleyen ana öge olup, etrafında diğer mekanlar toplanmaktadır.

5.1.4.1. Sofa (B101 Mekanı)

Birinci kat plan itibariyle, bir sofa ve ona açılan iki odadan oluşmaktadır. Sofanın kuzey yönünde oval bir çıkması vardır (Şekil E183). Sofaya, güney yönündeki dönel merdiven (Şekil E176) ve camlı ahşap bir sürme kapı ile girilmektedir (Şekil E179). Bu sürme kapı daha sonra eklenmiştir.

16.65 m²'lik bir alana sahip olan sofanın kuzey duvarı 298 cm., doğu duvarı 512 cm., güney duvarı 288 cm. ve batı duvarı ise 520 cm. uzunluğundadır. Kuzey duvarı önünde bir seki olan mekan, hem sirkülasyon, hem de oturma mekanı olarak kullanılmaya uygun biçimde tasarlanmıştır.

Sofanın doğu ve batı duvarında hemen hemen aynı büyüklükte birer oda yer almaktadır. Odalara birbirlerinin aynısı çift kanatlı, ahşap kapılardan girilir. Doğü duvarındaki kapı genişliği 125cm., yüksekliği ise 213 cm.' dir (Şekil E185). Batı duvarındaki kapı da, aynı ölçülere sahiptir (Şekil E181). Her iki kapının da etrafında profilli ve 12 cm. genişliğinde bir pervaz vardır.

Kuzey duvarı oval çıkmanın formunu oluşturmaktadır. Üzerinde üç adet çift kanatlı pencere vardır. Batıdan doğuya doğru sırayla pencerelerin genişlikleri 78 cm., 76 cm. ve 75 cm.' dir. Yükseklikler ise yine aynı sırayla 171 cm., 170 cm. ve 170 cm.' dir. Pencerelerin etrafında 9 cm. genişliğinde birer pervaz vardır. Özgün pencereler değiştirilip, yerine bu pencereler yerleştirilmiştir. Duvarın önünde duvar gibi eğrisel biçimli, 75 cm. genişliğinde ve 50 cm. yüksekliğinde bir seki yer almaktadır (Şekil E183, E184).

Sofanın, merdivenin olduğu güney duvarında bir pencere ve bir kapı boşluğu vardır. Kapı boşluğu yapıya sonradan eklenen betonarme mutfığa, pencere ise yine sonradan eklenen tuvalet ve lavabonun bulunduğu betonarme kısma açılmaktadır. Kapı, duvarın batı köşesindedir. Sadece kasası yerleştirilmiş olup, kanadı yoktur. Genişliği 61 cm.' dir. Kapının önündeki döşeme sürgü kapının köşesine kadar, sofanın döşeme kotundan 21 cm. yükseltilmiştir. Pencere kapının doğusundadır. Genişliği 65.5 cm., yüksekliği 128 cm. ve çift kanatlıdır (Şekil E178, E180).

Duvarlar sıvalı ve yağlı boyalıdır. Döşeme muşamba kaplıdır. Tavan kaplaması ise ahşap ve çıtalıdır (Şekil E182). Tüm duvarlar boyunca 7 cm. yüksekliğinde ahşap bir süpürgelik uzanmaktadır. Merdivenin korkuluğu sürme kapının arkasında devam etmektedir.

5.1.4.2. Baş Oda (B102 Mekanı)

B101 no'lu sofanın doğu tarafındadır. Yapının kendisi gibi bakımlı ve temizdir. Bunun nedeni yapının halâ belirli zamanlarda kullanılıyor olmasıdır. Cumhuriyet Caddesi'ne ve avluya bakan cepheleri vardır.

18.87 m²'lik bir alana sahip olan oda kareye yakın planlıdır. Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kuzey duvarı 365cm., avluya bakan doğu duvarı 506.5 cm., güney duvarı 373 cm. ve sofa ile ortak olan batı duvarı 504.5 cm. uzunluğundadır.

Odaya B101 no'lu mekan olan sofadan, 125 cm. genişliğinde, 213 cm. yüksekliğinde ahşap çift kanatlı kapıdan girilmektedir. Odadaki dikkat çekici unsurlardan biri hiç dolap olmamasıdır. Tüm duvarlarda, döşeme kotundan 82 cm. yukarda ve 15 cm. yüksekliğinde bir sandalyelik bulunmaktadır (Şekil E191).

Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kuzey duvarı üzerinde üç adet pencere bulunmaktadır. Pencereler 2/1 oranında bir bölünme ile alttaki küçük parçanın hareketli, üstteki büyük parçanın ise sabit kalması sağlanacak şekilde tasarlanmıştır. Hareketli olan parça hem çift kanatlı hem de giyotin pencere olarak çalışmaktadır. Açılan kanatlar bir mandal yardımıyla sabit tutulmaktadır. Pencerelerin denizlikleri ahşaptır. Etraflarında 9.5 cm. kalınlığında, profilli ahşap bir pervaz vardır. Sandalyelik pencere aralarında da devam etmektedir. Pencerelerin dış yüzlerinde ferforje parmaklıklar vardır (Şekil E3,E186).

Pencereler batıdan doğuya doğru sırasıyla, 82 cm., 81 cm. ve 82.5 cm. genişliklerindedir. Yükseklikleri 171 cm. ve parapet yükseklikleri de 80 cm.' dir.

Mekanın doğu duvarı avlunun giriş kapısına bakmaktadır. Duvar üzerinde, avluya bakan iki tane ahşap pencere vardır. Odadaki diğer pencerelerle aynı özelliklere sahiptirler. Duvarın kuzey köşesindeki pencere tek kanatlı, diğeri ise çift kanatlıdır. Köşedeki tek kanatlı olan pencere 39 cm., güneyinde bulunan pencere ise 100 cm. genişliğindedir. Her ikisinin de yüksekliği 171.5 cm.' dir. Parapet yüksekliği 80.5 cm. olan pencerelerin dışında ferforje parmaklıklar yapılmıştır (Şekil E60, E187-E189).

Güney duvarı avlu yönünde bir dış duvardır ve tamamen sağırdır. Yalnızca, döşeme kotundan 82 cm. yıkarda, 23.5 cm yüksekliğindeki sandalyelik bulunmaktadır.

Batı duvarı B101 no'lu mekan olan sofa ile ortak kullanılan, odaya giriş duvarıdır. Duvarın ortasında ahşap çift kanatlı kapı bulunmaktadır. 5 cm. yüksekliğindeki ahşap

eşikten geçilerek odaya girilir. Oda zemin kotu ile sofa zemin kotu aynıdır. Giriş kapısının genişliği 125 cm., yüksekliği ise 213 cm.' dir. Kapının etrafında, içte ve dışta 9.5 cm. genişliğinde profilli ahşap bir pervaz bulunmaktadır (Şekil E191).

Duvarlar ve döşemenin birleştiği noktalarda 9.5 cm. yüksekliğinde bir süpürgelik vardır. Döşeme, merdivenlerde kullanılan aynı türde muşamba ile kaplanmıştır. Tavan kaplaması ahşap ve çitalıdır. Baklava desenli ahşap tavan göbeği vardır. En özenli tavan kaplaması bu mekanda bulunmaktadır (Şekil E193-E195). Mekanın tüm duvarları, kapı, pencere çerçeveleri ve tavan kaplamaları yağlı boya ile boyanmıştır.

5.1.4.3. Dolaplı Oda (B103 Mekanı)

Birinci katın batı köşesinde yer alan mekanın kuzey cephesi Cumhuriyet Caddesi'ne bakmaktadır. 15.17 m²'lik bir alana sahip olan odanın kuzey duvarı toplam 380 cm., batı duvarı dolaba kadar 436 cm., gömme dolabın olduğu güney duvarı 311 cm. ve yan parsele bitişik olan doğu duvarı da toplam 442 cm. uzunluğundadır.

Yüklük duvarı olan güney duvarı boydan boya yüklük ve dolaptan oluşmaktadır. İki tane yüklük ve bir tane dolap vardır. Yüklüklerden duvarın batı köşesinde bulunan, 167 cm. genişliğinde ve çift kapaklıdır. Onun doğu yanında yer alan yüklük ise 68 cm. genişliğinde olup, tek kanatlıdır. Duvarın doğu köşesinde de tek kanatlı ve 72 cm. genişliğinde bir dolap vardır (Şekil E196, E197).

Yüklüklerin derinliği 67 cm.' dir. Dolap ise 27 cm. derinliğindedir. Yüklüklerin arasına, onları ayırmak için dört tane 14 cm. genişliğinde ve 2 cm. kalınlığında tahtalar yerleştirilmiştir. Dolap içinde de iki adet tahta raf vardır. Dolap ve yüklüklerin üstünde, doğu-batı duvarları arasında uzanan, döşeme kotundan 245.7 cm. yukarda başlayan, 10 cm. yüksekliğinde, profilli ahşap bir korniş uzanmaktadır. Duvardan yaklaşık 5 cm. dışarı çıkmaktadır. Kornişin üzerinde duvar 56.8 cm. daha devam etmektedir. Çift aynalı olan dolap kapakları, yerden 64 cm. yukarda başlar ve 173 cm. yüksekliğindedir. Ahşap kulpları ve kapatmak için ahşap mandalları vardır (Şekil E196, E197).

Dolap ve yüklüklerin altındaki 64 cm.' lik kısımda ise kullanılabilen iki küçük dolap daha vardır. Bu dolapların arası, dolap kapakları ile aynı karakterde olan ancak açılmayan ahşap kapaklarla kaplanmıştır. Doğu köşesinden yaklaşık 80 cm. uzakta çift kapaklı, 78 cm. genişliğinde, 67 cm. derinliğinde ve 43 cm. yüksekliğinde bir dolap bulunur. Bu dolapta kapakların birleşim noktasının üstünde bulunan ahşap bir

mandalla kapatılmaktadır. Batı köşesinden 14 cm. uzakta, 30 cm genişliğinde, 27 cm. derinliğinde ve 42 cm. yüksekliğinde bir başka dolap vardır. Bu dolap da ahşap bir mandalla kapatılmaktadır. Her ikisinin de tek aynalı ahşap kapakları vardır.

B101 no'lu mekan olan sofada odaya giriş, doğu duvarındaki çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapı, duvarın kuzey köşesinden 192 cm., güney köşesinden ise 118 cm. uzaktadır. 125 cm. genişliğindeki kapı, 213 cm yüksekliğindedir. Önünde 5 cm. yüksekliğinde ve 14.5 cm. genişliğinde bir eşik vardır. Odanın zemin kotu, sofanın zemin kotundan 2 cm. yukarıdadır. Kapının etrafında 9.5 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz bulunur (Şekil E201).

Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kuzey duvarı üzerinde iki adet ahşap pencere vardır. Bu pencereler, sofadakilerle aynı özelliklerde olup, onlar gibi sonradan özgünleriyle değiştirilerek yerleştirilmiştir. Zaman içinde pencerelere alüminyum çerçeveli panjurlar eklenmiştir. Doğudaki pencere 87 cm., batıdaki pencere ise 86 cm. genişliğindedir. Her ikisinin de yüksekliği 172 cm.' dir. Parapet yüksekliği doğudaki pencerede 85 cm., batıdaki pencerede ise 86.5 cm.' dir. Duvarın önünde 75 cm. genişliğinde ve 27 cm. yüksekliğinde ahşap bir seki vardır (Şekil E197).

Yan parselle komşu olan batı duvarı tamamen sağırdır. Duvarın ortasında 44 cm. genişliğinde, 66 cm. yüksekliğinde, dairesel planlı bir niş vardır. Nişin derinliği 15 cm.' dir. Niş yerden 87 cm. yukarıda bulunmaktadır (Şekil E198).

Döşeme tüm katta olduğu gibi bu mekanda da muşamba kaplıdır. Tavan kaplaması ahşap ve çıtalıdır. Duvar ve döşeme birleşiminde 7 cm. yüksekliğinde ahşap süpürgelik vardır. Duvarlar ve tavan yağlı boya ile boyalıdır.

5.1.4.4. Mutfak (B104 Mekanı)

B104 no'lu bu mekan B yapısının güney duvarına sonradan , betonarme olarak eklenmiştir. Niteliksiz olarak yapılmış bir ektir (Şekil E57-E59). Kuzey duvarı 450 cm., batı duvarı 266.5 cm., eviye'nin bulunduğu güney duvarı, batı köşesinden kırılma noktasına kadar 165 cm., kırılma noktasından sonra 207.5 cm., doğu duvarı ise güney köşesinden pencerenin bittiği ve farklı bir açıyla devam ettiği noktaya kadar 157.5 cm. ve bu noktadan sonrası ise 135 cm. uzunluğundadır.

B101 no'lu sofadan mutfığa geçiş, sofanın güney duvarında açılan 61 cm. genişliğinde ve 223 cm. yüksekliğindeki kapı boşluğundan sağlanmaktadır. Bu duvar mutfağın kuzey duvarını oluşturur (Şekil E180).

Batı duvarı tamamen sağırdır. Yan parselle bitişik olarak inşa edilmiştir. Güney duvarında eviye vardır. Tezgah ve duvarı raflara kadar karo fayans kaplıdır. Genişliği yer yer 53.5 cm. ile 65.5 cm arasında değişmektedir. Metal eviye tek gözlü ve damlalıksızdır. 49.5 cm.x39.5 cm. boyutlarındadır (Şekil E204).

Tezgahın üzerinde ahşap dolap ve raflar vardır. Ayrıca ocağın üstüne gelecek şekilde bir baca yapılmıştır.

Doğu duvarında avluya bakan bir pencere ve tuvaletin bulunduğu bölüme açılan ahşap ve camlı bir kapı vardır. Pencerenin genişliği 171.5 cm., yüksekliği ise 163 cm.' dir. Parapet yüksekliği 71 cm.' dir. Pencerenin sağ ve solundaki iki kanadı hareketli, ortadaki kısım ise sabit elemandır. Duvarları ve tavan sıvalı ve boyalıdır (Şekil E203).

5.1.4.5. Tuvalet (B105 Mekanı)

B yapısının güney duvarına sonradan eklenen betonarme ekin bir parçasıdır. Tuvalet ek olan kısmın doğu köşesindedir.

B105 no'lu mekana mutfağın doğu duvarındaki kapıdan geçilerek ulaşılır. Klozetin bulunduğu bölmeye kadar olan dikdörtgen kısımda bir lavabo bulunmaktadır.

Kuzey duvarı 266 cm., doğu duvarı 100 cm., güney duvarı 275 cm. ve batı duvarı 92 cm. uzunluğundadır. Kuzey duvarı aynı zamanda B yapısının güney duvarıdır. Bu duvar üzerinde açılmış olan pencere bu ek mekana bakmaktadır. Pencerenin genişliği 65 cm., yüksekliği 128 cm., parapet yüksekliği ise 85 cm.' dir. Pencerenin doğusunda bir lavabo vardır. Lavabo yerden 88 cm. yüksekte bulunmaktadır. Bu duvarın, pencerenin altındaki 31 cm.'lik bölümü, lavabonun altındaki 88 cm.'lik bölümü karo fayans ile kaplanmıştır.

Batı duvarı sadece bu mekan geçişi sağlayan camlı ahşap kapıdan oluşmaktadır. Kapının genişliği 61 cm., yüksekliği ise 210 cm.' dir.

Güney duvarı üzerinde avluya inen basamaklara açılan ahşap ve camlı bir kapı ve yine avluya bakan çift kanatlı bir pencere vardır. Kapının genişliği 66 cm., yüksekliği 210 cm.' dir. Avluya altı beton basamakla ulaşılmaktadır. Pencerenin genişliği 74 cm., yüksekliği 88 cm., parapet yüksekliği ise 123.5 cm.' dir. Bu mekanın tavanı ahşap kaplamadır.

Eklenen betonarme kısmın doğu ucunda bir tuvalet bölümü vardır. Dikdörtgen planlıdır. Doğu ve batı duvarları 99 cm., kuzey ve güney duvarları 140 cm. uzunluğundadır. Klozet ve sifon doğu duvarının önünde yer alır (Şekil E205).

Güney duvarında 47 cm. genişliğinde, 76 cm. yüksekliğinde açılmayan bir pencere vardır. Pencerenin parapet yüksekliği 112 cm.' dir. Bu duvarın yerden itibaren 88 cm.'lik kısmı karo seramik ile kaplıdır (Şekil E157-E59).

Batı duvarında 74 cm genişliğinde ve 217 cm yüksekliğinde, ahşap ve camlı bir kapı vardır. Mekanın tüm duvarları ve tavan sıvalı boyalıdır.

5.1.5. Avlu ve Avludan Girişli Mekanlar

Çırganlar Evi yapı grubu bir avlu etrafında toplanmış yapılardan oluşmuştur. İki ana yapı olan A ve B yapıları dışındaki tüm yapıların girişleri ve birbirleriyle olan ilişkileri bu avludan sağlanmaktadır.

5.1.5.1. Avlu (C Mekanı)

Avluya, kuzeydoğu yönündeki, Cumhuriyet Caddesi ve Umurbey Caddesi'nin kesiştiği köşeye bakan, ahşap, çift kanatlı, çakma bir kapı ile ulaşılır. Kapının üzerinde alaturka kiremitli bir saçak vardır. Kapı, 220 cm. açıklığında ve doğudaki kanadı 221 cm., batıdaki kanadı 218 cm. yüksekliğindedir (Şekil E33, E35, E36, E38, E39).

Toplam 95.45 m²'lik bir alana sahip olan avlu, kademelenerek ve hafif bir eğimle, kuzeyden güneye doğru yükselir. Zemin kayrak taşı ile kaplıyken, şimdi beton ile kaplanmıştır (Şekil E37).

Avlu, etrafında birbirlerine eklemlenerek inşa edilen yapılar tarafından oluşturulmuştur. Avlu duvarı yalnızca B yapısı ile avlu kapısı arasında 343 cm. uzunluğunda ve 361 cm. yüksekliğinde bir duvar parçasıdır. Taş malzeme ile yığma olarak yapılmıştır.

Avlu içinde, A yapısına girişin güneybatı köşesinde yapılmış taş bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşme hala kullanılmaktadır (Şekil E47, E48).

A yapısının kuzeydoğu duvarının kuzeybatı köşesinde bu yapıya bitişik bir tuvalet vardır. Taş bir hela taşı bulunan mekan, 3 m²' dir (Şekil E45).

Avlu içindeki ikincil işlevli mekanların yalnızca avludan girişleri vardır. Avlu, bu mekanlar ve A ve B yapılarının arasındaki sirkülasyonu sağlamaktadır.

5.1.5.2. Mağaza 1 (D Mekanı)

A yapısının kuzeybatı duvarının güneybatı köşesinde, A yapısına bitişik olarak inşa edilmiş tek bir mekandan oluşur (Şekil E52).

Giriş kapısının bulunduğu kuzeydoğu duvarı 310 cm., A yapısına bitişik olan güneydoğu duvarı 557 cm., yandaki parselle sınır olan güneybatı duvarı 424 cm. ve kuzeybatı duvarı 565 cm. uzunluğundadır.

Kuzeybatı duvarı aynı zamanda, mağazanın kuzeybatısında bulunan mutfak ile ortak kullanılan bölme duvarıdır (Şekil E52).

Avluya bakan kuzeydoğu duvarı üzerinde bir kapı ve bir pencere vardır. Kapı duvarın kuzeybatı köşesinde. Genişliği 93 cm., yüksekliği ise 190 cm.' dir. Ahşap dört parçanın çakılmasıyla oluşturulan çakma kapının dışında 8 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır. Kapının önünde 15 cm. genişliğinde beton bir eşik bulunur. Eşik avludan 17.5 cm. yukardadır.

Kuzeydoğu duvarındaki kapının güneydoğusunda, şu anda açılmayan ahşap bir pencere vardır. Pencerenin genişliği 43 cm., yüksekliği ise 73.5 cm.' dir. Etrafında 8.5 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır (Şekil E53).

Güneydoğu duvarı A yapısına komşudur. Tamamen sağır olan duvar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Duvar üzerinde, kuzeydoğu köşesinden 228 cm. uzakta iki niş vardır. Nişlerden ilki 18 cm., ikincisi 17 cm. genişliğindedir (Şekil E51).

Yandaki parselle sınır oluşturan güneybatı duvarı da tamamen sağır olarak inşa edilmiştir. Zamanla yıkılan duvarın üst kısmı tuğla ile tamamlanmıştır. Sağlam kalan kısım ise ahşap hatıllı kerpiç duvardır. Bu duvar üzerinde de güneydoğu köşesinden 325 cm. uzakta, 30 cm. genişliğinde ve 33 cm. derinliğinde bir niş vardır (Şekil E80, E81).

Mekanın içinde zamanla ihtiyaç dolayısıyla inşa edilmiş üç adet beton zeytin salamura havuzu vardır. Bu havuzlar yaklaşık 2-2.5 m. derinliğinde ve 4.5-5 tonluk olarak yapılmışlardır (Şekil E80).

Mekanın tek eğimli ahşap bir çatısı vardır. Çatı kaplaması alaturka kiremittir. Tavan kaplaması olmadığı için çatı konstrüksiyonu görülmektedir. Zemin beton kaplıdır. Duvarlar ise sıvasız ve badanasızdır. Mekan bakımsız bir durumdadır (Şekil E82, E83).

5.1.5.3. Mutfak (E Mekanı)

Mutfak, D mekanının kuzeybatısında yer alan 15.97 m²'lik bir alana sahip olan tek bir mekandan oluşan bir yapıdır. Yapıya giriş avludan ve yapının kuzeydoğu duvarındaki kapıdan sağlanmaktadır. Avlunun kuzeybatı köşesinde inşa edilmiştir (Şekil E52, E53).

Bu mekanın kuzeydoğu duvarı 268.5 cm., kuzeybatı duvarı 295 cm., güneydoğu duvarı ise 472 cm. uzunluğundadır. Güneybatı duvarında ocak ve fırın bulunmaktadır. Avlu cephesi duvar kalınlığı 15 cm.' dir.

Mekan avluya bakan kuzeydoğu cephesinde bulunan, parapet yüksekliği 98 cm. olan ve 127.5 cm. yüksekliğinde, 92.5 cm. genişliğinde ahşap söveli pencere ile aydınlanmaktadır. Pencere kuzeydoğu duvarının, kuzeybatı köşesinde bulunmaktadır (Şekil E84).

Mekana girişi sağlayan ahşap kapı da bu duvar üzerinde, duvarın güneydoğu köşesinde yer almaktadır. Kapının genişliği 84 cm., yüksekliği ise 185.5 cm.' dir. Etrafında 10 cm. genişliğinde ahşap bir pervaz vardır. Kapının önünde 15 cm. genişliğinde beton bir eşik bulunur. Bu eşik avludan 10 cm. yukardadır (Şekil E52).

Güneybatı duvarında dış genişliği 130 cm., iç genişliği ise 116 cm. olan tuğla ile örülmüş kemerli bir ocak bulunmaktadır. Ocağın yüksekliği 177 cm. olup, ateş yakılan ve üzerine tencere ya da kazan yerleştirilen kısım 24 cm. yüksekliğindedir. Ocağın kuzeybatısında dış genişliği 111 cm., ölçülebilen iç genişliği ise 75.5 cm. olan tuğla ile örülmüş, kemerli bir fırın bulunmaktadır. Fırının yerden yüksekliği 97.5 cm.' dir. Ocak ve fırının birbirinden bağımsız, kendilerine ait tuğladan örülmüş bacalar vardır (Şekil E86-E88).

Kuzeybatı ve güneydoğu duvarları tamamen sağırdır. Kuzeybatı duvarının kuzeydoğu köşesinde mutfığa su getiren bir musluk ve onun zemin seviyesinde bulunan beton teknesi bulunmaktadır (Şekil E85).

Mekanın çatı örtüsü tek eğimlidir. Alaturka kiremitle kaplıdır. Tavan kaplaması olmadığı için çatı konstrüksiyonu görülmektedir. Zemin beton kaplıdır. Duvarları kırıktık siva ile sıvanmış ve üzeri boyanmıştır. Ancak bakımsız ve harap durumdadır (Şekil E87, E88).

5.1.5.4. Mağaza 2 (F Mekanı)

Avlunun kuzeybatı kenarında, komşu parselle ve B yapısının güney duvarının batı köşesine bitişik, mutfağın kuzeybatı duvarının kuzeydoğu köşesini ortak kullanan, tek bir mekandan oluşan bir yapıdır.

Tuğla yığma olarak inşa edilmiş olan güneydoğu duvarı üzerindeki ahşap çift kanatlı kapı ile girilmektedir. Bu kapı üzerindeki 45.5 cm. yüksekliğinde ve 150 cm. genişliğindeki bant pencere, mekanı aydınlatmaktadır. Genişliği 181 cm., yüksekliği ise 185 cm. olan kapının önünde 13.5 cm. genişliğinde beton bir eşik vardır. Eşik avludan 14 cm. yukardadır. Avluda güneydoğu duvarının önünde, eğimden dolayı yüksekliği 48 cm.-67 cm. arasında değişen, 40 cm. genişliğinde bir duvar parçası vardır (Şekil E56).

E mekanının kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarları briket olarak yapılmıştır. Kuzeybatı duvarı 587.5 cm., kuzeydoğu duvarı kuzeybatı köşesinden kırılma noktasına kadar 130 cm., kırılma noktasından sonra 236 cm., güneydoğu duvarı 552 cm. uzunluğundadır (Şekil E89, E90).

Mekanın içinde iki adet zeytin salamura havuzu vardır. Bu havuzlar beton olarak inşa edilmiş ve yaklaşık 2-2.5 m. derinliğindedir. Zemin beton kaplıdır (Şekil E90).

Tek eğimli bir çatısı vardır. Marsilya kiremiti ile kaplıdır. Tavan kaplaması olmadığı için çatı konstrüksiyonu görülmektedir (Şekil E89).

5.1.5.5. Ahır (G Mekanı)

Ahır ve depo olarak kullanılmış mekan iki katlıdır. Ancak üst kata girilemediği için, sadece alt katın ölçüleri alınabilmektedir. Alt kat 17.85 m²'lik bir alana sahiptir. Saman depolamak için kullanılan üst kata alt katın tavanındaki bir delikten ulaşılmaktadır.

Kuzeybatı, batı, güneybatı duvarları tuğla, Umurbey Caddesi'ne cephesi olan doğu duvarı taş olarak inşa edilmiştir.

Mekana giriş, kuzeybatı duvarındaki 102 cm. genişliğinde ve 164 cm. yüksekliğindeki ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapının etrafında 11 cm. genişliğinde bir pervaz vardır. Kapının önündeki eşik 11 cm genişliğinde ve ahşaptır. Yüksekliği 2.5 cm. ile 7.5 cm. arasında değişmektedir. Giriş kapısının güneybatısında tahta bir kapakla kapatılmış bir pencere boşluğu vardır. Genişliği 55 cm., yüksekliği ise 61.5 cm.' dir. Bu duvarın kalınlığı 15 cm.' dir (Şekil E43, E44, E77).

Kuzeybatı duvarı 473 cm., güneybatı duvarı 555 cm., doğu duvarı kuzeydoğu köşesinden kırılma noktasına kadar 334 cm., kırılma noktasından sonra ise 339 cm. uzunluğundadır. Doğü duvarının önünde 63 cm. genişliğinde ve 60 cm. yüksekliğinde bir yemlik vardır (Şekil E75, E76).

Mekanın ölçülemeyen üst katında avluya bakan bir pencere vardır. Pencerenin yüksekliği 107 cm.' dir. Aynı mekanın doğu duvarında tahta bir kapakla kapatılmış, Umurbey Caddesi'ne bakan bir pencere vardır. Bu boşluk samanın depoya atılması için kullanılmaktadır (Şekil E44).

Ahırın tüm duvarlarının iç yüzeyleri sıvasız ve badanasızdır. Döşemesi topraktır. Tavan kaplaması yoktur. Bu nedenle üst katın döşeme kirişleri ve kaplama tahtaları görülmektedir. Tek eğimli bir çatısı vardır. Alaturka kiremit ile kaplıdır. Ancak üst kata girilemediği için çatı konstrüksiyonu ile ilgili bilgi edinilememiştir (Şekil E20, E75, E76).

5.2. Cephe Özellikleri

5.2.1. Kuzey Cephesi (Cumhuriyet Caddesi Cephesi)

Çırganlar Evi yapı grubunu oluşturan yapılardan B yapısının en gösterişli cephesi olan kuzey cephesi 1157.5 cm. uzunluğunda olup, zemin katı yığma, birinci katı ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir (Şekil E1).

B yapısının doğusunda, yapının zemin kat hizasıyla aynı hizada devam eden avlu duvarı ve bu duvar üzerinde avlu girişi vardır. Giriş kotu bugünkü yol kotundan üç basamak kadar yukardadır. Önünde beton bir giriş sahanlığı bulunmaktadır. Sahanlığın derinliği 107.5 cm.' dir. Ön yüzeyi 320 cm. genişliğinde olan bu sahanlık, kapı yüzeyinde 275 cm.' ye kadar düşmektedir. Bir kanadı 97.5 cm., diğer kanadı 100 cm. olan 197.5 cm. genişliğindeki üç parçalı çakma, çift kanatlı ahşap kapı, genişliği 13.5 cm.-14.5 cm. arasında değişen ahşap söve ile çevrelenmektedir. Kapıyı oluşturan ahşapların birleşim çizgileri üzerinde profilli çıtalar vardır. Kapının yüksekliği söve dahil, sağ köşede 235.5 cm., sol köşede ise 226 cm.' dir. Üzerinde, alaturka kiremitli bir saçak vardır (Şekil E21, E33, E36).

Avlu kapısının önündeki sahanlıktan güneye doğru üç beton basamak inilerek B yapısının önüne ulaşılır. B yapısına giriş kotu bugünkü yol kotundan üç basamak

yüksektir. Giriş kapısının önündeki bu basamaklar ve eşik beton olarak yapılmıştır (Şekil E2).

Yapının giriş kapısı, kuzey cephesinin orta aksındadır. Kapı cephe ile aynı yüzeydedir. Bir kanadı 59 cm., diğer kanadı 58.5 cm. olan 123 cm. genişliğindeki ahşap çift kanatlı kapı, kalınlığı 10 cm. olan profilli ahşap söve ile çevrelenmektedir. Kapının üzerinde kemerli bir pencere vardır. Aynı kalınlıktaki ahşap söve pencerenin çevresinde de devam etmektedir. Yüksekliği söve ile birlikte, kapının önündeki eşikten itibaren 292.8 cm.' dir. Pencerenin önünde, yelpaze şeklinde ışınsal olarak dağılan elemanlardan oluşan ferforje bir parmaklık vardır. Demir parmaklığın tam merkezinde, yine demirden yapılmış bir kitabe vardır. Kitabenin üzerinde yapının inşa tarihi yazmaktadır (Şekil E4).

Giriş kapısının batısında, BZ02 mekanının Cumhuriyet Caddesi'ne bakan penceresi bulunmaktadır. Pencerenin denizlik altı kotu +1.62 m.' dir. Yüksekliği 120.5 cm. olan pencerenin önünde ferforje bir parmaklık vardır (Şekil E4, E9).

Kuzey cephesi batıda, komşu parseldeki yeni yapılmış betonarme apartman ile sonlanmaktadır (Şekil E9).

Kuzey cephesinin zemin katını oluşturan kagir duvarı, doğu ucunda -2.55 kotunda, cephenin bittiği batı ucunda ise -3.82 kotunda olan yaklaşık 18.20 cm. kalınlığındaki ahşap kornişe kadar devam etmektedir. Bu korniş birinci katın başlangıç seviyesinde bulunur. Birinci kat bütünüyle, yaklaşık 75 cm.' lik bir çıkma yapmaktadır. B101 no'lu mekan ise oval bir çıkma daha oluşturmaktadır (Şekil E7).

Ahşap kornişin üst seviyesinde, birinci kat mekanlarına ait 8 adet pencere yer almaktadır. Bu pencereler, doğudan batıya doğru sırasıyla P27, P28, P29, P32, P33, P34, P35 ve P36 pencereleridir. Bunlardan P27, P28 ve P29 orijinal pencereler olup, demir parmaklık ve ahşap pervazlıdır. Geriye kalan 5 pencere ise, B101 no'lu sofa ile B103 no'lu odaya aittir ve zaman içinde değiştirilmişlerdir. Demir parmaklık yerine alüminyum çerçeveli panjurlar eklenmiştir. Bu pencereler de ahşap söve ile çerçevelenmiştir (Şekil E6).

82.5 cm. genişliğindeki P27 penceresi, doğu kenarında +1.52, batı kenarında ise +1.50 kotunda başlamaktadır. Pencere etrafındaki ahşap söve 11.5 cm. kalınlığında olup, en üst noktası doğu kenarında +3.37, batı kenarında ise +3,37 kotundadır. Pencerenin altındaki ahşap denizlik ise 15 cm. yüksekliğindedir (Şekil E3, E8).

81 cm. genişliğindeki P28 penceresinin parapeti +1.475 kotundadır. Pencerenin yüksekliği 178 cm. olup, 11.5 cm. kalınlığında ahşap bir söve ile çevrelenmiştir. Önünde ferforje bir parmaklık vardır(Şekil E3, E8).

Aynı mekana (B102) ait bu cephedeki son pencere ise, 82 cm. genişliğindeki P29 penceresidir. Parapet yüksekliği 73 cm. olup, pencerenin yüksekliği ise 178 cm.' dir. Etrafında 11.5 cm. kalınlığında ahşap bir söve vardır (Şekil E3, E8).

P27, P28 ve P29 pencereleri hem çift kanatlı hem de giyotin olarak çalışabilen, dikdörtgen, ahşap söveli, pencerelerdir.

B101 no'lu sofa mekanına ait üç pencere oval çıkmanın eğrisel formu duvarı üzerindedir. Bu pencereler doğudan batıya doğru sırasıyla, P32, P33 ve P34 numaralı pencereler olup, dikdörtgen, ahşap söveli ve çift kanatlıdır. Alüminyum çerçeveli birer panjur eklenmiştir (Şekil E7, E9).

74.5 cm. genişliğindeki P32 penceresinin parapeti +1.60 kotundadır. Yüksekliği dışardan panjura kadar ölçülebildiği için, bu noktaya kadar 148 cm.' dir. 10 cm. kalınlığındaki ahşap söve pencereyi üç yönde çevrelemektedir (Şekil E7,E9).

P32 ile aynı mekana ait olan P33 penceresi ise 76 cm. genişliğinde olup, parapeti +1.625 kotundadır. Pencere yüksekliği panjura kadar 148 cm.' dir. 9 cm. kalınlığındaki ahşap söve pencereyi çevrelemektedir (Şekil E7).

Sofaya ait üçüncü pencere olan P34 penceresinin genişliği 78 cm. olup, parapeti +1.625 kotundadır. Bu pencerenin de önüne alüminyum çerçeveli bir panjur eklenmiştir. Etrafında 9 cm. genişliğinde ahşap bir söve vardır (Şekil E7).

Kuzey cephesinin batı köşesinde B103 no'lu mekana ait iki adet, dikdörtgen, ahşap söveli, çift kanatlı pencere görülmektedir. Bu pencereler doğudan batıya doğru sırasıyla P35 ve P36' ır. Her ikisi de orijinal pencerelerin yerine getirilmişlerdir. Zaman içinde birer tane panjur eklenmiştir (Şekil E7,E9).

Doğuda bulunan 87 cm. genişliğindeki P35 penceresinin parapeti 1.64 kotundadır. Pencerenin yüksekliği 148 cm. olup, 9 cm. genişliğinde ahşap bir söve ile çerçevelenmiştir (Şekil E7,E9).

Batıdaki P36 penceresinin genişliği 86 cm.' dir. Parapet kotu 1.615 ' ır. Yüksekliği 148 cm. olan pencerenin etrafında, 9.5 cm. kalınlığında ahşap bir söve vardır (Şekil E7,E9).

P32, P33, P34, P35 ve P36 pencereleri sonradan değiştirilmiş pencereler olup, şu anki denizliklerinin altında eski pencerelerin yerlerinin izleri görülmektedir (Şekil E7).

B yapısına ait kuzey cephesindeki saçak kotu, doğu köşesinde +3.975, ortada +3.925 ve batıda +3.965' dir. Saçak altında bezemeli ve profilli bir ahşap korniş vardır. Bu kornişin yüksekliği 35 cm.' dir. Saçağın ucunda hayli yıpranmış plastik bir dere vardır. Yağmur iniş boruları oval çıkmanın iki yanına ve cephenin batı köşesine yerleştirilmiştir. Çatı kaplaması marsilya kiremitidir (Şekil E5-E7, E9, E11).

Çıkma altında profilli dört adet payanda vardır. Bunlar doğudan batıya doğru sırasıyla cephenin doğu köşesinin, oval çıkmanın doğu ve batı köşelerinin ve son olarak da batı köşesinin altına gelecek şekilde yerleştirilmiş ahşap payandalardır. Kuzey cephesinde avlu duvarı üzerinde yer yer sıva dökülmeleri görülmektedir (Şekil E1-E4)

5.2.2. Güneydoğu Cephesi (Umurbey Caddesi Cephesi)

Çırganlar Evi yapı grubuna ait yapılardan A yapısı ve G mekanı olarak adlandırılan, avludan girişli tek katlı yapının arka cephesi ve avluya giriş kapısının çok az bir bölümü görülmektedir. Kapı, cephenin kuzeydoğu ucunda kalmaktadır (Şekil E32).

Yapı grubu içindeki yapıların bir araya gelişlerinde oluşturdukları açılar cepheye de yansımıştır. Dolayısıyla Güneydoğu Cephesi, güneybatı ucuyla avlu kapısının başladığı noktaya kadar üç defa küçük açılarla kuzeye doğru dönmektedir (Şekil E30,E32).

Çırganlar Evi yapı grubunun güneydoğu cephesini oluşturan duvar, taş olarak yapılmıştır. Ahşap hatılıdır. Üzerindeki sıvanın büyük bir bölümü zaman içinde dökülmüş ve bakımı yapılmadığı için yenilenmemiştir (Şekil E23,E24, E30).

Cephenin zemininin kotu güneybatıdan kuzeydoğu yönüne doğru düşmektedir. Bu durum yapının bulunduğu bölgedeki topografyadan kaynaklanmaktadır(Şekil E22).

Güneydoğuya bakan bölüm A yapısına aittir. A103 no'lu mekana ait iki adet pencere bu cephede bulunmaktadır. Bunlar P24 ve P25 pencereleridir. Güneybatıdaki P25 penceresi kerpiç ve tahta parçaları ile kapatılmıştır. Yüksekliği 87.5 cm. olan pencerenin üst kenarının kotu +6.85' dir (Şekil E24).

P25'in kuzeydoğusunda bulunan P24 kapatılmıştır. Pencere etrafında 4.5 cm. genişliğinde yıpranmış bir pervaz vardır. Önünde demir parmaklığı olan pencerenin camları kırılmıştır.

Saçak kotu güneybatı ucunda +7.075, A yapısının birinci katının bittiği kısımda ise +6.87' dir. Bu cephe üzerinde sıvaları dökülmüş kısımlarda ortaya çıkan ahşap hatılların kalınlığı 6cm.-8cm. arasında değişmektedir. Yukardan aşağıya doğru hatıllar +4.97 ve +3.85 kotunda yer alırlar (Şekil E24,E26, E27).

A yapısının birinci katında bulunan A104 no'lu mekanın kuzeydoğuya bakan dış duvarının bittiği yerde, A yapısına ait AZ03 mekanının saçak kotu +4.77' dir (Şekil E28). Bu kısımdan avlu kapısına kadar sağır bir cephe görülmektedir. Sadece G mekanı olan ahırın birinci katındaki saman penceresi vardır. Bu pencere üç parçalı tahta bir kapakla kapatılmıştır (Şekil E30).

Ahırın güneydoğu yönündeki dış duvarı üzerinde sıva dökülmesinde dolayı ortaya çıkan ahşap hatıllar görülmektedir. Kalınlıkları 5cm.-8cm. arasında değişmektedir. Ölçülebilen hatılların kotları aşağıdan yukarıya doğru, +1.90, +2.57, +3.27'dir. Ahırın kuzeydoğu duvarı ile güneydoğu duvarının birleştiği yerde saçak kotu +3.92'dir. Avlu kapısının üzerindeki saçak +1.82 kotundadır (Şekil E30,E32)

Güneydoğu cephesinin başladığı yerde, A yapısının güneybatı dış duvarına birleşen, yarısı yıkılmış, kerpiç ve taştan yapılmış bir duvar parçası vardır. Bu duvar komşu parseldeki yapıya aittir. Güneybatı köşesinden, kuzeydoğu köşesine kadar, Güneydoğu Cephesi boyunca, beton basamaklar ve demir bir merdiven korkuluğu yapılmıştır.

5.2.3. Güneybatı Cephesi

Çırganlar Evi yapı grubunun güneybatı cephesi, yanındaki komşu parselde bakmaktadır. Bu cephe, A yapısının güneybatı dış duvarı ile mağazanın (D mekanı) arka duvarının bir kısmını içermektedir. D mekanının diğer yarısı ve mutfakın arka cephesi, yeni yapılan yapı ile kapatılmış olduğundan görülmemektedir.

Güneybatı cephesi tamamen sağır bir cephedir. Duvar kerpiç ve ahşap hatıllıdır. Sıvaları dökülmüştür. Mağaza 1'in arka duvarında yıkılmış olan üst kısmını tamamlayan tuğla duvar sıvanmamıştır. Bu cephede ölçüm yapılamadığı için kot alınamamıştır (Şekil E68-E70).

5.2.4. Avlu Kuzeybatı Cephesi

Avlu kuzeybatı cephesi, A yapısının ve ahırın giriş cephelerinden oluşmaktadır. Çırganlar Evi yapı grubunun en eski parçası olan A yapısının giriş cephesi, kuzeybatı cephesinin en dikkat çeken bölümüdür (Şekil E34,E35).

A yapısının giriş cephesi zemin katta, tuvalete kadar 442.5 cm. uzunluğunda olup, tümüyle camlı ahşap giriş kapısı ve kapının iki yanındaki P1 ve P2 pencerelerinden oluşmaktadır. Kuzeydoğu köşesinde, yapının ana taşıyıcılarından biri olan ahşap dikmenin bir kısmı üzerindeki sıvanın dökülmesi nedeniyle görülmektedir (Şekil E47).

Giriş kapısının kuzeydoğusundaki, P2 olarak adlandırılan pencere ile yapının taşıyıcı dikmesinin bulunduğu kuzeydoğu köşesi arasındaki uzaklık 62.5 cm.' dir. 25cmx25cm. boyutlarındaki dikmeden sonra 22.5 cm.' lik bir kerpiç dolgu ve sonra 15 cm. genişliğinde ahşap bir dikme görülmektedir (Şekil E49).

132.5 cm. genişliğindeki P2 penceresi +0.63 kotunda başlamaktadır. Pencerenin üst kasası, ara katın döşeme kirişine kadar çıkmaktadır. Pencere iki kanattan oluşmaktadır. Ancak bu kanatlar hareketli değildir (Şekil E48).

135 cm. genişliğindeki P1 penceresinin parapeti +0.63 kotundadır. Üst kasa kotu ise P2' de olduğu gibi ara katın döşeme kirişine bağlanmaktadır. P2 ile aynı özelliklere sahiptir. Her iki pencere ve kapı kanatları ortak bir kasaya bağlıdır. Aralarında, taş, tuğla ya da kerpiç duvar yoktur. Bir bütün olarak algılanmaktadır.

P1 ve P2 pencerelerinin ortasında olan K1 kapısı, 115 cm. genişliğindedir. Giriş kotu avlu kotundan 20 cm. yukarıdadır. Basamak ya da sahanlık olmaksızın doğrudan AZ01 no'lu mekan olan taşlığa girilir. Kapı dikdörtgen, ahşap, çift kanatlı ve camlıdır. Kapı ve pencerelerin üzerinde boydan boya uzanan, her biri sabit altı parçadan oluşan, bir bant pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin üzerinde ara katın döşeme kirişi ve onun cephe üzerinde görülen kapatma tahtası vardır. Zemin kat, avlu zemininden ara katın başladığı noktaya kadar, kuzeydoğu köşesinde 275 cm., güneybatı köşesinde ise 242 cm. yüksekliğindedir (Şekil E48, E47,E49, E51).

AZ01 no'lu taşlık mekanına bakan ara kat, kuzeydoğudan güneybatıya doğru 2cm.-8cm. arasında, zemin katın dışına taşmaktadır. Ara katın cephesinin ortasında bir pencere vardır. Pencerenin alt kotu +3.05 m., yüksekliği ise 91 cm.' dir. Pencerenin sadece kasası kalmıştır. Ara katın kuzeydoğu köşesindeki sıva dökülmesi nedeniyle

bu katın ahşap taşıyıcı dikmesinin bir kısmı görülmektedir. Ara katın yüksekliği, döşeme kirişi altından üst katın döşeme kirişi altına kadar 186 cm.' dir (Şekil E15).

Kuzeybatı Cephesinin güneybatı yönünde AZ02 mekanına ait P3 penceresi bulunmaktadır. AZ02 mekanının kuzeybatı dış duvarının bir kısmı bu cephede görülmektedir. Ara kat seviyesi ile aynı hizadadır. Ancak bu duvar ahşap hatıllı, kerpiç malzemeli yığma bir duvardır.

Kuzeybatı cephesinin ara kat ve birinci kat duvarları ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Ahşap dikme, kiriş ve payandaların arası ara katta tuğla ile birinci katta kerpiç ile doldurulmuştur. Duvarların üzeri topraklı sıva ile sıvalıdır. Yer yer sıva dökülmeleri vardır (Şekil E63, E64).

Ara katla birinci kat arasında döşeme kirişini kapatan bir kapak tahtası vardır. Tahtanın yüksekliği 25 cm.' dir. Kuzeybatı cephesini oluşturan, birinci kata ait A102 ve A104 mekanlarının kuzeybatı dış duvarları üzerinde döşeme hizasını belirleyen elemanlar yoktur. Ancak bakımsızlıktan dökülmüş dış sıvalar b-nedeniyle, A102 no'lu mekanın duvarına ait ahşap hatılların bir kısmı görülmektedir (Şekil E14, E16, E65, E66).

Kuzeybatı cephesinde A yapısına ait birinci kat seviyesi üç parçalıdır. Kuzeydoğudan güneybatıya doğru sırasıyla A104 mekanının, A101 mekanının ve A102 mekanının kuzeybatı dış duvarları görülmektedir. A104 ve A101'e ait duvarlar ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. A102'ye ait duvar ise ahşap hatıllı kerpiç yığma bir duvardır (Şekil E18, E19).

Kuzeybatı cephesinde 6 tane dikdörtgen, ahşap, çift kanatlı pencere vardır. Kuzeydoğudan güneybatıya doğru sırasıyla P26 A104 mekanına, P13, P14 ve P15 A101 mekanına, P22 ve P23 A102 mekanına ait pencerelerdir (Şekil E15, E18, E19).

74 cm. genişliğindeki p26 penceresinin parapet yüksekliği +5.00 kotunda olup, pencere 145 cm. yüksekliğindedir. 2 cm. kalınlığında ve 15 cm. genişliğinde bir denizliği vardır. Pencerenin üç tarafı 10 cm. genişliğindeki ahşap söve ile çerçevelenmiştir. P26 penceresi A yapısının kuzeydoğu köşesindedir. Üzerinde kapatılmış bir tepe penceresinin izi vardır. Bazı bölümlerinde sıva dökülmeleri görülmektedir (Şekil E21).

Kuzeybatı cephesinin ortasında A101 mekanına ait üç adet pencere görülmektedir. Bunlar sırasıyla P13, P14 ve P15 pencereleridir. Pencerelerin üzerinde sofanın

kuzeybatı cephesi boyunca uzanan ahşap kiriş görülmektedir. Bu kiriş 11 cm. kalınlığında ve +6.05 kotundadır (Şekil E64).

Pencerelerin hepsi kiriş altından denizliğe kadar 127 cm. yüksekliğindedir. Parapet yükseklikleri ise 50 cm.' dir. Pencerelerin üç tarafında 10.5 cm. genişliğindeki ahşap söve ile çevrelenmiştir. Ahşap denizlikler 15 cm. genişliğindedir (Şekil E64).

72.5 cm. genişliğindeki P13 penceresi dikdörtgen ve .çift kanatlıdır. 2/1 oranında bölünmüş olan pencerelerin alt ve üst kısımları birbirinden bağımsız çalışabilmektedir. Alttaki bölümün kanatlarından birisi kırılmıştır (Şekil E65, E66).

P14 penceresi 72.5 cm. genişliğinde olup, P13 gibi 2/1 oranında bölünmüştür. Pencere önünde ahşap bir kafes vardır (Şekil E65, E66).

Sofanın kuzeybatı cephesindeki avluya bakan son pencere olan P15 no'lu pencere 72.5 cm. genişliğindedir. Pencerenin bugün yalnızca ahşap kasası kalmıştır. Açılan kanatları yok olmuştur. Yaklaşık 10-15 cm. kalınlığındaki tahtaların, pencerenin içinden enine çakılmasıyla kapatılmıştır (Şekil E65, E66).

P13, P14 ve P15 pencerelerinin her birinin üzerinde tepe pencereleri görülmektedir. Bunların birbirinin aynısı olan alçı çerçeveleri vardır. Tepe pencerelerinin parapet yüksekliği +6.42 kotundadır (Şekil E64-E66, E15).

Kuzeybatı cephesini oluşturan üçüncü ve son kısım, A102 mekanının kuzeybatı dış duvarıdır. P22 ve P23 pencereleri bu duvar üzerindedir (Şekil E16).

72.5 cm. genişliğindeki P22 penceresi 132 yüksekliğindedir. Parapet yüksekliği +4.63 kotundadır. 10 cm. genişliğinde ahşap bir söve ile çevrelenmiştir. Çift kanatlı pencere 2/1 oranında bölünmüştür ve alt, üst kısımları ayrı ayrı çalışmaktadır (Şekil E16, E18).

P23 penceresi 75 cm. genişliğinde yarısına kadar tuğla ile kapatılmıştır. Açıkta kalan kısım ise tahta çakılarak örtülmüştür. Pencere kasası ile kanatları yok olmuştur. Yalnızca cephede görülen ahşap söve bulunmaktadır (Şekil E16, E19).

P22 ve P23 pencerelerinin üzerinde birer tepe penceresi bulunmaktadır. Dışardaki çerçeveleri yok olmuştur.

Topraklı sıva ile sıvanmış olan cephenin A102 no'lu mekanın bulunduğu kısmında sıva dökülmeleri görülmektedir. Bu yüzden yer yer duvarın ahşap hatılları ortaya çıkmıştır (Şekil E16).

Kuzeybatı cephesinde A yapısına ait saçak kotu çok fazla değişmemektedir. Saçak kuzeydoğu köşesinde yaklaşık +7.15 ve güneybatı köşesinde ise yaklaşık ++7.10 kotundadır (Şekil E16, E17).

Kuzeybatı cephesinin diğer yarısını, A yapısına ait AZ03 mekanı ve G mekanı olarak adlandırılan ahır oluşturmaktadır. AZ03 tek kat, ahır ise kat yükseklikleri alçak olan iki kattan oluşmaktadır (Şekil E40, E41).

AZ03 mekanına ait P4 ve P5 pencereleri bu cephe üzerindedir. Her iki pencerenin de üç tarafı 7.5 cm. genişliğinde ahşap söve ile çevrelenmiştir. 72.5 cm genişliğindeki P4 penceresi cephenin güneybatı yönündedir. Parapet yüksekliği güneybatı yönünde +0.84, kuzeydoğu yönünde ise +0.83 kotundadır. Pencerenin ahşap denizliği 15 cm. genişliğinde ve 4 cm. kalınlığındadır. Söve üstü kotu ise +2.38' dir (Şekil E45, E46).

P5 penceresi 72.5 cm. genişliğindedir. Pencere yüksekliği 148.5 cm.' dir. Parapet yüksekliği güneybatı yönünde +0.83 ve kuzeydoğu yönünde +0.83 kotundadır. Pencerenin söve üstü kotu +2.38' dir. Güneybatı üst köşesinde bir baca deliği vardır (Şekil E45).

Kuzeybatı cephesinin kuzeydoğu köşesinde G mekanına ait P41 penceresi, P6 penceresi ve K4 kapısı bulunmaktadır. K4 ve P6 zemin kata aittir. K4 olarak adlandırılan kapının üç tarafı 11 cm. kalınlığında ahşap söve ile çevrelenmiştir. -0.82 kotunda ahşap bir eşik vardır. Kapının güneybatı kenarına bitişik pencere P6 penceresidir. 6.5 cm. kalınlığında ahşap bir söve ile çerçevelenmiştir. Pencerenin parapet yüksekliği +0.26 kotunda olup, sövenin üst kotu ise +0.95' dir (Şekil E44).

Ahırın üst katına ait olan P41 penceresi denizliği +1.38 kotundadır. Pencerenin hareketli elemanları kaybolduğu için, pencerenin boyutlarından daha küçük, ahşap bir çerçeve yerleştirilmiştir. Sövesi 4.5 cm. kalınlığındadır (Şekil E43).

Saçak kotu yer yer değişmektedir. Kuzeydoğu köşesinde +2.50, güneybatı köşesinde +2.51 kotundadır. P5 penceresinin üstünde saçak kotu ise +2.83 olmaktadır. AZ03 mekanına ait ocağın tuğla bacası görülmektedir (Şekil E43, E43, E45, E62).

Avludaki kuzeydoğu-güneybatı yönündeki eğim, kuzeybatı cephesinin zemininin kotunun değişmesine neden olmaktadır. Kuzeydoğu köşesinde -1.10 kotunda ve güneybatı köşesinde -0.10 kotundadır (Şekil E40, E44).

AZ01 mekanı ile AZ03 mekanı arasında kalan tuvaletin, sonradan değiştirilmiş kontrplaktan yapılmış kapısı kuzeybatı cephesinde görülmektedir. Tuvaletin önünde beton bir eşik vardır (Şekil E40).

5.2.5. Avlu Doğu Cephesi

Bu cephe B yapısına ait doğu cephesi ve F mekanının (Mağaza 2) doğu duvarından oluşmaktadır. B yapısının doğu duvarı avlu duvarına kadar 387.5 cm. uzunluğundadır. Zemin kat ve birinci kat duvarları ahşap karkas sistem arası tuğla dolgu olarak inşa edilmiştir.

Zemin katın kuzey köşesinde, B yapısına avludan girişi sağlayan K9 kapısı bulunmaktadır. Önünde 10 cm. yüksekliğinde beton bir eşik vardır. 10 cm. kalınlığındaki ahşap bir söve ile çevrelenmiştir. Ahşap kapı çift aynalıdır. Söve üstü kotu güney köşesinde +0.34, kuzey köşesinde ise +0.34' dir. K9 kapısının güneyinde P12 penceresi bulunmaktadır. Parapet yüksekliği kotu +0.16' dir. 15 cm. genişliğinde ve 2.5 cm. kalınlığında ahşap bir denizliği ve denizliğin altında 9 cm. yüksekliğinde bir pervaz vardır. Pervaz pencerenin iki yan kenarında da aynı kalınlıkta devam etmektedir. Pencerenin önünde demir parmaklık vardır (Şekil E60).

Birinci katın döşeme kirişi seviyesinde 12 cm. yüksekliğinde bir kapak tahtası vardır. +0.55 kotundadır. Avlu duvarı +1.82 kotuna kadar yükselmektedir. Birinci katın çıkması avlu duvarının dışında kalır (Şekil E59, E60).

Birinci katın B102 no'lu mekanına ait doğu dış duvarı üzerinde iki adet pencere vardır. Bu pencereler P30 ve P31' dir. Genişliği 77.5 cm. olan P31 penceresi parapet yüksekliği +1.42 kotundadır. Pencerenin önünde ferforje parmaklık vardır. 9 adet demir çubuktan oluşur. Bu çubukların arasında dairesel formlu ferforje elemanlar bulunmaktadır. Pencere 10 cm. kalınlığındaki ahşap söve ile çevrelenmiştir. Ahşap denizliğin genişliği 14 cm., kalınlığı ise 3 cm.' dir. Pencere hem giyotin hem de çift kanatlı pencere olarak çalışmaktadır. Söve üstü kotu +3.33' dir (Şekil E60, E61).

P30 penceresi B102 no'lu mekana ait diğer pencerelerin yarısı kadar genişliktedir. Genişliği 38 cm., parapet yüksekliği ise +1.42 kotundadır. Pencere yüksekliği 178 cm.' dir. P31 penceresi ile aynı özelliklere sahip olan P30 penceresinin de etrafı 10 cm. genişliğindeki ahşap söve ile çevrelenmiştir. Bu pencere avlu duvarının dışında kalan çıkma üzerinde yer almaktadır (Şekil E60, E61).

Saçak altında bezemeli ve profilli bir ahşap korniş vardır. Bu kornişin yüksekliği 55 cm.' dir. Saçağın ucunda hayli yıpranmış plastik bir dere vardır. Çatı kaplaması marsilya kiremitidir (Şekil E61).

Doğu cephesinde B yapısına sonradan eklenen betonarme ekin yan cephesi ve bu eke avludan ulaşılmasını sağlayan beton merdiven de görülmektedir (Şekil E58, E59). B yapısına getirilen betonarme ekin yanında F mekanı bulunmaktadır. K8 kapısı ve P9 penceresi üstüste, mağaza 2' nin kuzey köşesindedir. K8, ahşap, çift kanatlı, çakma bir kapıdır. Mekana yüksekliği 14-16 cm. arasında değişen beton bir eşikten sonra girilmektedir. K8 no'lu kapının söve üstü kotu +1.82' dir. 12 cm. kalınlığında ahşap bir söve ile çerçevelenmiştir. Kapının üstünde ahşap bir bant pencere vardır. P9 penceresi ortadaki ikisi hareketli, diğerleri sabit olmak üzere dört parçadan oluşmuştur. Yüksekliği 45.5 cm., parapet yüksekliği ise +1.92 kotundadır. Üç taraftan 7.5 cm. kalınlığında bir söve ile çevrelenmiştir. Söve üstü kotu kuzey köşesinde +2.44, güney köşesinde ise +2.46' dir. Saçak kotu yer yer değişmektedir. Kuzeyde +2.85 ve güneyde +2.91 kotundadır (Şekil E55).

Saçakta çok yıpranmış ve kötü durumda olan, yaklaşık 6 cm. çapında bir yağmur oluğu vardır. Saçağın güney köşesinden K8 no'lu kapının yanından aşağı iner. Bu cephede de zeminin kotu avludaki eğimden dolayı değişmektedir (Şekil E54).

5.2.6. Avlu Kuzeydoğu Cephesi

A yapısının kuzeydoğu dış duvarı, mağaza 1 ve mutfak mekanlarının giriş cephelerinden oluşur. Avlu zemini, kuzeydoğudan güneybatıya doğru hafif bir eğimle yükselmektedir.

Kuzeydoğu cephesinin en gösterişli bölümünü A yapısının bulunduğu kısım oluşturmaktadır. A yapısına ait birinci kat mekanlarında A104 no'lu mekanın kuzeydoğu duvarı, A101 no'lu mekanın kuzeydoğu dış duvarı ve zemin kattaki AZ03 mekanının çatı örtüsü görülmektedir (Şekil E34, E35).

A104 no'lu mekanın kuzeydoğu duvarı üzerinde kuzeybatı köşesinde kapatılmış bir pencerenin izi vardır. Pencerenin yaklaşık olarak ölçülebilen boyutları mekanın yönüne bakan P26 penceresi ile aynıdır. Aynı duvarın güneydoğu köşesinde tepe penceresi boyutlarında ve seviyesinde kapatılmış bir pencere daha vardır. Pencere kapatılırken örülen duvar parçası üzerinde bir baca deliği açılmıştır (Şekil E34, E35).

Döşeme hizasında +4.11 kotunda döşeme kirişi görülmektedir. Yüksekliği 17.5 cm.' dir. Saçak kotu güneydoğu köşesinde +7.21, kuzeybatı köşesinde ise +7.07' dir (Şekil E34, E35).

A101 no'lu mekanın kuzeydoğu dış duvarı üzerinde P16 ve P17 olarak adlandırılan iki adet pencere görülmektedir. Her iki pencerenin de ahşap kanatları yok olmuştur. Pencereilerin üzerinde cephe boyunca boydan boya uzanan +6.09 kotundaki kiriş görülmektedir. Kirişin yüksekliği 11 cm.' dir (Şekil E34, E35).

Genişliği 79.5 cm. olan P16 penceresinin parapet yüksekliği +469 kotundadır. Etrafında 10 cm. genişliğinde ahşap bir söve vardır. Ahşap denizliği 16 cm. genişliğinde ve 2 cm. kalınlığındaır. Pencerenin kasası ve kanatları yok olmuştur. İçerden menteşelenmiş bir ahşap kapakla kapatılmaktadır (Şekil E34, E35).

P17 no'lu pencerenin genişliği ise 82.5 cm.' dir. Pencere yüksekliği 140 cm., parapet yüksekliği ise +4.89 kotundadır. Dikdörtgen, ahşap pencerenin iki yanında 9 cm. genişliğinde ahşap bir söve vardır. P16 penceresi gibi P17 penceresinde de ahşap kanatlar yok olmuştur. Pencereyi kapatıp, mekanı dış etkilerden korumak için ahşap bir kapak eklenmiştir. Pencerenin önünde ahşap bir kafes vardır (Şekil E34, E35).

P17 penceresinin üzerinde parapet yüksekliği +6.44 kotunda olan, sofaya ait diğer tepe pencereleri ile aynı özellikleri taşıyan bir tepe penceresi vardır. P16 no'lu pencerenin üzerindeki tepe penceresi ise kapatılmıştır. Ancak izi görülmektedir.

Döşeme kiriş i hizasındaki kapak tahtasının yarısı, cephede yapılan sıva onarımları ile kapatılmıştır. Çimento ile yapılmış sıva onarımları da görülmektedir. Saçak kotu kuzeybatı ucunda +7.07' dir (Şekil E34, E35).

A yapısının zemin katına ait AZ02 no'lu mekanının kuzeybatı dış duvarına bitişik olarak inşa edilen mağaza 1 ve mutfak mekanlarının avluya bakan cepheleri kuzeydoğu cephesinin kalan kısmını oluşturur. İki mekanın giriş kapıları aynı karaktere ve yanyana yerleştirilmişlerdir. K6 olarak adlandırılan mağaza 1'e ait tek kanatlı ahşap kapının eşik kotu +0.14' dir. Avlu zemininden 16 cm. yukardadır. Kapı dört parçalı, ahşap, çakma bir kapıdır. Üç tarafı 8-10 cm. arasında değişen kalınlıktaki ahşap bir söve ile çevrelenmektedir. Mutfak mekanına ait olan K7 kapısı K6'nın kuzeybatısında yer almaktadır. Onun da önünde +0.10 kotunda beton bir eşik vardır. Söve üstü kotu güneydoğuda +2.00 ve kuzeybatıda +2.05' dir. Mutfak kapısı

üç parçalı, ahşap çakma bir kapıdır. Üç tarafındaki ahşap sövenin kalınlığı 8-9 cm. arasında değişmektedir (Şekil E52, E53).

K6'nın güneydoğu yönünde D mekanına açılan, kareye yakın çift kanatlı, P7 olarak adlandırılan ahşap bir pencere vardır. Pencerenin parapet yüksekliği +1.53 kotunda, söve üstü yüksekliği ise +2.31 kotundadır. 1.5 cm. kalınlığında ve 15 cm. genişliğinde ahşap bir denizliği vardır. Üç tarafı 8.5 cm. kalınlığındaki ahşap söve ile çevrelenmiştir (Şekil E53).

K7'nin kuzeybatısında mutfığa ışık alan, sabit, ahşap, P8 olarak adlandırılan bir pencere vardır. Pencerenin parapet yüksekliği güneydoğu köşesinde +0.90, kuzeybatı köşesinde +0.90 kotundadır. Söve üstü yüksekliği ise güneydoğu köşesinde +2.32 kotunda, kuzeybatı köşesinde ise +2.31 kotundadır. P8 no'lu pencere F mekanı ile E mekanının birleştiği köşededir. Bu nedenle kuzeybatı kenarında söve yoktur. Geriye kalan üç tarafını çevreleyen söve 8.5 cm. kalınlığındadır. Ahşap denizliği 5 cm. genişliğindedir (Şekil E53).

Mağaza 1'in güneydoğu köşesinde, A yapısının önünde, taş bir çeşme vardır. Avluya su sağlayan çeşme hala çalışmaktadır. Üst kotu +0.71' dir. Çeşmenin üstünü kapatacak şekilde, kontrplak ve sacdan bir saçak yapılmıştır (Şekil E47, E48, E52).

Saçak kotu, güneydoğu köşesinde +2.57, kuzeybatı köşesinde ise +2.66 kotundadır. Çatısı alaturka kiremit ile kaplıdır. Mutfaktaki ocak ve fırına ait tuğla bacalar görülmektedir. Sıvaları dökülmüş ve harap durumdadır (Şekil E44, E45, E71, E72).

5.2.7. Avlu Güney Cephesi

Avlu güney cephesini, B yapısının güney cephesi ve avlu giriş kapısı (Şekil E37, E59) oluşturmaktadır. B yapısının arka duvarına eklenen betonarme ek nedeniyle B yapısına ait güney cephesi tam olarak görülmemektedir.

Betonarme olan ek kısma ait K24 kapısı, P39 ve P40 pencereleri görülmektedir. P39 penceresinin parapet kotu +1.90' dir. Pencerenin yüksekliği 90 cm. olup, beton denizliği vardır. Denizliğin kalınlığı 5 cm.' dir. Çift kanatlı ve ahşap bir penceredir (Şekil E58).

P40 olarak adlandırılan tuvalet penceresinin parapet yüksekliği +2.00 kotundadır. Pencere yüksekliği 75 cm.' dir. Tek parçalı sabit bir elemandan oluşur (Şekil E59).

P39 penceresinin altında, batı yönünde +0.58 kotunda ve doğu yönünde +0.62 kotunda olan bir boşluk vardır. Tuvalet altında kalan kısımda bir kuyu bulunmaktadır. P39 penceresinin batısında üzeri beton bir saçakla örtülmüş, beton bir merdiven vardır. Altı basamakla K24 kapısına ulaşılır ve betonarme ek kısma girilir. Merdivenin kapı önündeki üst kotu +0.88' dir. Ahşap, camlı ve tek kanatlı bir kapıdır. Beton saçağın kotu +3.55' dir. B yapısına ait saçağın doğu ucu +3.93 kotundadır. Diğer kısımları ölçülememiştir. 120 cm. öne çıkan betonarme ekin saçak kotu doğuda +3.15, batıda +3.10' dur. Üst örtüsü oluklu sac ile kaplıdır (Şekil E57-E59).

5.3. Strüktürel Özellikler ve Malzeme Özellikleri

Çırganlar Evi yapı grubunu oluşturan yapıların taşıyıcı sistemi birbirleri ve alt ve üst katlar arasında farklılıklar göstermektedir. İki katlı yapıların zemin katları ile tek katlı yapılar yığma sistemle, birinci katlar ise ahşap karkas arası kerpiç veya tuğla dolgu olarak inşa edilmiştir.

5.3.1. Duvarlar

Çırganlar Evi yapı grubu iki katlı olan A ve B yapıları ile tek katlı olan D, E, F ve G yapılarından oluşmaktadır. İki katlı ve tek katlı yapıların duvarlarında bazı ayrılıklar vardır.

A yapısının alt yapı sistemini oluşturan kagir taşıyıcı duvarlar 70-85 cm. arasında değişen kalınlıklarda olup, ahşap karkas sistemle inşa edilmiş olan üst yapıdan gelen düşey yükleri yapı temellerine aktaran en önemli strüktürel elemanlardan biridir. Birinci katın taşıyıcı sistemini oluşturan karkas yapıya kadar yığma taş ya da kerpiç olarak inşa edilmişlerdir. AZ01, AZ02 ve AZ03 mekanlarının güneydoğu dış duvarları ahşap hatıllı moloz taş ve kaba yonu taş duvarlardır. Güneydoğu dış cephesinde bu duvarların topraklı sıvaları büyük ölçüde döküldüğü için duvarları oluşturan kaba yonu ve moloz taş malzeme görülmektedir (Şekil E23, E24, E26, E27, E30, E31). Ayrıca AZ02 mekanının duvarları içte sıvalı olmadığı için ahşap hatıllar ve duvarın oluşumu ile ilgili veri elde edilebilmektedir (Şekil E112, E114, E115).

AZ02 mekanının duvarlarında kalınlığı 7-9 cm. arasında değişen ahşap hatıllar vardır. Duvarın uzunluğu boyunca uzanan hatılların üzerinde duvarı enine kesen ve

taşıyıcı unsurlardan biri olan, duvar genişliğindeki ahşap kirişler görülmektedir. 8cm.x8cm., 7cm.x8cm. boyutlarındaki kirişler ve hatılların arası kerpiç ya da kaba yonu ve moloz taşla doldurulmuştur (Şekil E112, E114, E115).

Tüm duvarlarda su basman kotuna kadar taş malzeme kullanılmıştır. Bazı duvarlarda kerpiç ve taşın birlikte kullanımı görülür. Dolgu malzemesi hatıllar arasında değişmektedir. Bunun dışında iki hatıl arasında kalan duvar parçasında kerpiç ve taş almaşık duvar örgüsü görülmez (Şekil E115).

A yapısının zemin katında yukarda belirtilen duvarlar dışındaki duvarlarda yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Güneydoğu dış cephesi ve AZ02 mekanının duvarlarının iç yüzeyleri dışındaki duvar yüzeyleri topraklı sıva ile sıvanmıştır.

A yapısının zemin kat mekanlarından olan AZ03 mekanının, güneydoğu (Şekil E27) ve kuzeydoğu duvarları (Şekil E35) ahşap hatıllı taş yığma, güneybatı duvarı ahşap hatıllı kerpiç yığma, kuzeybatı duvarı ise ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmiştir.

B yapısının zemin katı duvarları ahşap hatıllı taş duvarlardır. Zemin kata ait kuzey duvarı, birinci kata kadar bütünüyle taş malzeme ile inşa edilmiştir. Güney ve doğu dış duvarları ise yarısına kadar yığma taş, üst kısmı ise ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği ile yapılmıştır. Duvar kalınlığı taş duvarlarda 67.5 cm., tuğla duvarlarda ise 17.5 cm.' dir. B yapısının zemin kat duvarları sıvalı ve boyalıdır.

A yapısının ara katı ve birinci katını oluşturan iç ve dış duvarlar ahşap karkas arası kerpiç dolgu sistemi ile inşa edilmiştir (Şekil E63). A101, A104, A103 mekanlarının güneydoğu dış duvarları ahşap hatıllı yığma taş (Şekil E23, E24, E26, E27), A103 ve A102 mekanlarının güneybatı dış duvarı ahşap hatıllı yığma kerpiç duvarlardır (Şekil E68-E70). A102 mekanının kuzeybatı duvarı (Şekil E19, E67) da kerpiç olarak yapılmıştır. A102 ve A103 mekanlarındaki duvar kalınlıklarının artmasıyla geniş iç parapet yüzeyleri elde edilmiştir. Duvarlar içte ve dışta topraklı sıva ile sıvanmıştır. Yalnızca güneydoğu ve güneybatı cephelerinin sıvasız olduğu görülmektedir.

A yapısına ait ara katın kuzeybatıya bakan dış duvarında ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği kullanılmıştır. Duvarda balıksırtı tuğla örgüsü görülmektedir (Şekil E64).

B yapısının birinci katına ait iç ve dış duvarları ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmişlerdir. Duvarlar içte ve dışta sıvalı ve badanalıdır. Dış duvar kalınlığı

17.5 cm. ve iç duvar kalınlığı 12.5 cm.' dir. B103 ve BZ02 mekanının yan parseldeki komşu yapıya bitişik olan batı duvarı taş olarak inşa edilmiştir.

A ve B yapılarının dışında kalan, avludan ulaşılan, D, E, F ve G mekanlarının duvarlarının inşa teknikleri ahşap karkas ve yığmadır.

D mekanının güneybatı ve güneydoğu duvarları ahşap hatıllı, yığma kerpiç ve taş duvarlardır (Şekil E80, E81). Mutfak ile ortak olarak kullanılan ara duvar tuğla kagir olarak yapılmıştır (Şekil E81). Kuzeydoğu duvarı ise ahşap karkas olarak inşa edilip, ahşap dikme, kiriş ve payandaların arası balıksırtı örgülü tuğla duvar ile örülmüştür (Şekil E78).

E mekanının (mutfak) kuzeydoğu duvarı da bu teknikle inşa edilmiştir (Şekil E84). Güneybatı ve kuzeybatı duvarları kagirdir. Tuğla, yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Güneybatı duvarının yarısı briket malzeme ile tamamlanmıştır (Şekil E87, E88).

F mekanının güneydoğu duvarı, ahşap karkas arası tuğla dolgu ile yapılmıştır. Kuzeybatı duvarı briket olarak inşa edilmiştir. Üstten 1.5 m.' lik bölümü kontrplaktır (Şekil E89, E90). Avludan ulaşılan son mekan G mekanıdır. G mekanının kuzeybatı duvarı ahşap karkas ve tuğla dolguludur. Tuğlalar balıksırtı olarak örülmüştür (Şekil E77). Bu mekanın kalan diğer üç duvarı ahşap hatıllı taş duvarlardır (Şekil E75, E76).

5.3.2. Döşeme Sistemi

A yapısının birinci katının döşeme sistemini oluşturan ahşap kirişlemeler zemin kat mekanlarından oldukça rahat bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Bu katın genel döşeme sistemi ana ahşap dikmeler üzerine oturan ahşap kirişler ve bu ana kirişlerin de üzerine oturan ara ahşap kirişlemelerden oluşmaktadır. Ahşap kirişlemelerin üzeri, kirişlere dik doğrultuda yerleştirilen 2.5 cm. kalınlığındaki ahşap kaplama ile örtülüdür. Kaplamaların genişlikleri mekanlar arasında farklılıklar göstermekte, 25 cm. ile 40 cm. arasında değişmektedir (Şekil E93-E98, E100, E108).

AZ01 mekanındaki 22.5 cm.x22.5 cm. boyutlarındaki ahşap dikmeye oturan ana taşıyıcı ahşap kiriş, mekanın güneydoğu dış duvarına ve ara katın kuzeydoğu dış duvarına oturmaktadır. Ana kirişlerin üzerine, kirişlere dik yönde, daha küçük

kesitte, 20 adet ara kiriş yerleştirilmiştir. Bu kirişlerin üzerine ise ahşap döşeme kaplaması gelmektedir (Şekil E100, E109).

AZ02 mekanında 17.5 cm.x15 cm. boyutlarında, mekanın ortasında bir ahşap dikme, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan, birinci kattaki A102 ve A103 mekanları arasındaki ara duvarın oturduğu ahşap kirişi desteklemektedir. İki ucunda, altı taş üstü kerpiç olan duvarlara oturmaktadır. Bu kirişin kuzeybatı ve güneybatısında, bu kirişe paralel kirişler yerleştirilmiştir. Kuzeybatısında 13 kiriş, güneybatısında 12 kiriş vardır (Şekil E112-E114).

B yapısının birinci katının zemin ve tavan kaplamalarının altında yer alan döşeme sistemi hakkında bilgi edinilememiştir.

5.3.3. Tavanlar

Tavanlar, A ve B yapılarında farklılık göstermektedir. A yapısının zemin kat mekanlarından AZ01 ve AZ02' de tavan kaplaması yoktur. Birinci katın döşeme sistemi, kirişleri ve döşeme kaplama tahtaları görülür. Birinci katta A101 mekanında tavan kaplaması olmadığı için, sofada tavan çatı konstrüksiyonundan oluşmaktadır (Şekil E129, E130, E132).

B yapısının zemin kat ve birinci katındaki tüm mekanlarında ve A yapısına ait AZ03, A102, A103 ve A104 no'lu mekanlarda Türk evlerinde yaygın olarak görülen sistem olan ahşap kirişleme üzerine ahşap kaplama tekniği ile inşa edilmiştir. Sıvalı duvar yüzeylerinden tavana geçiş ahşap profiller ile yapılmaktadır (Şekil E182, E193-E195, E202).

Düz ve sade ahşap tavanlarda (AZ03, A102, A103, A104, BZ01, B103 mekanları) tavan kaplamalarının üzerine, kaplamaların birleştiği yerleri kapatmak amacıyla, kaplama doğrultusunda yerleştirilen çıtalar çakılmıştır.

B102 no'lu mekanın tavan kaplamasında, ahşap çıtalar baklava ve üçgen şekillerinde yerleştirilerek farklı formlar oluşturulmuştur. Ayrıca B yapısının sofasında tavan kaplaması eğrisel bir çıkmaya uygun olarak tasarlanmıştır (Şekil E193-E195).

5.3.4. Örtü Sistemi

Eski Türk evlerinde en sık rastlanılan çatı sistemi olan oturtma çatı sisteminin uygulandığı, sofada tavan kaplaması kullanılmayan A yapısında açıkça

görülmektedir (Şekil E129, E130). B yapısında ise, çatı arasına girilemediği ve tavan kaplamaları olduğu için yeterli bilgi elde edilememiştir. A yapısına ait AZ03 no'lu mekanda da çatı konstrüksiyonu ile ilgili bir gözlem yapılamamıştır. Ancak dışardan tek eğimli ve alaturka kiremit kaplı olduğu görülmektedir (Şekil E20).

Avlu içindeki diğer yapılarda tek eğimli oturtma çatı sistemi uygulanmıştır. Bu yapılarda ara aşık ve merteklerin duvarların dışına uzatılması ile saçaklar oluşturulmuştur. Eğimli saçaklar olup, merteklerin ve aşıkların altı kaplanmamıştır (Şekil E64, E55, E71, E72).

B yapısının saçakları düzdür. Ahşap kaplama tahtaları ile kapatılmıştır. Marsilya kiremiti ile kaplı bir çatısı vardır (Şekil E10, E11, E21, E60).

A yapısının çatı konstrüksiyonu sofadan tamamen algılanmaktadır. Üç ana taşıyıcı kiriş, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanarak, sofanın duvarlarına oturmaktadır. Ortadaki ana kirişin üzerine duvar içinde kalan ahşap bir dikme oturur. Sofanın doğu ve batı köşelerinden diagonal olarak gelen iki adet eğik mahya yükselerek, duvar içinde bu ahşap dikmeye otururlar. Eğik mahyaların başlangıç noktalarında, iki duvarı birbirine bağlayan ve mahyanın üzerine oturduğu birer ahşap kiriş vardır. İzdüşümleri üç ana taşıyıcı kirişin üzerine düşen üç adet eğik mahya bulunur. Kuzeybatıdaki batıdan gelen mahyaya, güneydoğudaki doğudan gelen mahyaya ve ortadaki de ahşap dikmenin en üst noktasına ulaşmaktadır. Bu kafes sistemin üzerine diğer kirişler yerleştirilmiştir. Bu kirişlerinde üzerinde mertekler ve kaplama tahtalarının olduğu görülmektedir (Şekil E129-E132). Sofada görülen bu sistem, sofanın güneybatı duvarını simetri ekseni alarak, A102 ve A103 mekanlarında simetrik olarak tekrarlanmaktadır. Bu bilgi A103 mekanının tavan kaplamasının büyük bir bölümünün yok olması sonucu çatı konstrüksiyonunun ortaya çıkması ile elde edilmiştir (Şekil E147- E150).

Merteklerin beden duvarlarının dışına taşırılması ile oluşturulan saçaklar eğimlidir. Saçak altı kaplaması kullanılmamıştır. A104 no'lu mekanın tavan yüksekliğini düşürmemek amacıyla, çatı, sofanın üstünde, kuzeydoğu-güneybatı yönünde eğik mahyanın üstüne iki adet ahşap dikme yerleştirilerek yükseltilmiştir (Şekil E16, E17, E65, E66).

5.4. Yapı Bileşenleri

5.4.1. Kapılar

Çırganlar Evi yapı grubunda, yapının ilk yapımına ait özgün kapıların yanı sıra, sonradan eklenmiş ya da değiştirilmiş kapılar da bulunmaktadır. Kapılar içinde özgün olanları, A yapısına ait kapılardan, K2 (Şekil E94), K16 (Şekil E135), K17, K18, K19 (Şekil E124), Mağaza 1'in kapısı K6 (Şekil E52), mutfak kapısı K7 (Şekil E52), Mağaza 2'nin kapısı K8 (Şekil E56), B yapısına ait olanlardan K9 (Şekil E160), K10 (Şekil E154), K11 (Şekil E155), K12 (Şekil E168), K14 (Şekil E162), K20 (Şekil E181), K21 (Şekil E201) ve avlu kapısı olan K15' tir (Şekil E38).

A yapısına ait K1 kapısı, taşlığı kapatmak için sonradan eklenmiş, çift kanatlı bir dış kapıdır. Yapının ilk yapıldığı döneme ait olmamakla birlikte, yapıldığı dönemin niteliklerini taşımaktadır (Şekil E48). AZ03 mekanına açılan K3 kapısı ise zaman içinde yenilenmiştir.

Her iki yapıda da özgün iç kapıların kilit ve kapı kolları orijinal halleri ile korunmuştur. A yapısına ait K17 ve K18 kapılarının (Şekil E124) etrafındaki ahşap söveler ve kapı kanatları, aynı profil, aynı renk ve aynı kompozisyona sahiptir. Aynı özellik B yapısındaki K20 ve K21 kapıları (Şekil E181, E201) arasındaki ilişkide de görülmektedir.

K15 kapısı avlu girişidir. Bu kapı boşluğunun dış cephe tarafındaki açıklık boyutları detaylı olarak Bölüm 5.2.1' de anlatılmıştır. Kapı kanadının kalınlığı 4 cm.' dir. Avlu tarafında kapıyı çevreleyen bir söve yoktur. Ancak ahşap kasası görülmektedir. Kapının özgün kilit ve kolları günümüze kadar gelebilmiştir (Şekil E37-E39).

K17 ve K18 kapıları sırasıyla, A102 ve A103 no'lu mekanları sofa ile bağlayan kapılardır. Tek kanatlı, ahşap, çakma kapılardır. Kilit ve kulpları özgündür (Şekil E124, E127).

K20 ve K21 kapıları B yapısına ait iç kapılardır. Sırasıyla B102 ve B103 no'lu mekanların sofa ile bağlantısını sağlarlar. Çift kanatlı ahşap, aynalı kapılardır. Ahşap eşik ve profille ahşap söveleri vardır (Şekil E181, E201).

5.4.2. Pencereleler

Çırganlar Evi yapı grubunda, ilk yapılış dönemine ait iki tip pencere görülmektedir. Bunlar iç ve dış ahşap karkas duvarlarda yer alan dikdörtgen pencerelelerdir.

Pencereler, çift kanatlı ya da çift kanat ve giyotin sisteminin birlikte kullanıldığı, iki farklı çalışma sistemine sahiptirler. Aynı tip pencerelerde, aynı tip detaylar uygulanmış olmakla birlikte, pencere açıklıklarının boyutlarında ufak farklılıklar mevcuttur. İlk yapılış döneminden farklı olarak, B yapısının B101 ve B103 no'lu mekanlarının kuzey cephesinde, orijinal pencerelerin yerine yerleştirilen çift kanatlı pencereler görülen bir diğer pencere tipidir. Bunlardan başka, belirli bir tipolojiye ait olmayan, kendilerine özgü, avludaki yapılarda bulunan pencereler bulunmaktadır.

A yapısına ait pencereler tek tiptir. Bu pencereler, dikdörtgen, ahşap söveli, çift kanatlı pencerelerdir. Zemin kata ait AZ03 mekanındaki P4 ve P5 pencereleri (Şekil E118), birinci kata ait A101 mekanındaki P13, P14, P15 pencereleri (Şekil E123), A102 mekanındaki P22, P18, P19 pencereleri (Şekil E138, E140), A103 mekanındaki P20, P21 pencereleri (Şekil E142) ve A104 mekanındaki P26 penceresi (Şekil E151) bu tipteki pencerelerdir (Şekil E34, E65, E66).

Bu pencereler, altta ve üstte hareketli ikişer kanat olmak üzere, 2/1 oranında iki bölümden oluşmaktadır. Pencerenin 4.5 cm.x2.2 cm. boyutlarında ahşap bir kasası vardır. Bu kasa duvar kalınlığında ve duvar içine yerleştirilmiş olan kör kasaya oturmuştur. 3.8 cm. yüksekliğinde ve 2.2 cm. kalınlığındaki yatay kayıt, birbirlerinden bağımsız çalışan, iki hareketli bölümü birbirinden ayırmaktadır. Hareketli kanatlarda doğrama kalınlığı 2.2 cm. yüksekliği ise 4 cm.' dir. Üstteki kanatların ortasında 2.2 cm.x3.4 cm. boyutlarında yatay bir kayıt vardır. Hareketli kanatlar sabit kasaya ikişer adet menteşe ile tutturulmuştur. Doğramalar duvarların iç yüzeyindedir ve içeri açılmaktadır. Dış yüzeyde 14 cm.-15cm. arasında değişen kalınlıktaki ahşap çerçeve, pencere boşluğunun içini çevrelemektedir.

A yapısına ait çift kanatlı pencerelerden bir tanesi pencere yüksekliğinde hareketli kanatlara sahiptir. 2/1 oranında pencereyi ayıran yatay kayıt yoktur. Onun yerine hareketli kanatların her birini üç eşit parçaya bölen 2.2cm.x3.4 cm. boyutlarında ikişer adet yatay kayıt vardır.

B yapısının B102 no'lu mekanının kuzey (Şekil E186, E8) ve doğu cephelerinde (Şekil E187, E6), Çırganlar Evi yapı grubunun ikinci tip penceresi bulunmaktadır. Bunlar B yapısının birinci katının ahşap karkas duvarları üzerinde yer alan, dikdörtgen pencerelerdir.

Hem giyotin hem de hareketli çift kanattan oluşmuştur. Pencere 2/1 oranında ikiye bölünmüştür. Alttaki 1/3'lük bölüm giyotin pencere olarak düşeyde hareket etmektedir. Düşeyde hareket eden bu parçanın kasa görevi gördüğü hareketli iki kanat vardır. Üstteki sabit bölümdeki doğrama 4.1cm.x4 cm. boyutlarındadır. Bu sabit bölüm 4cm.x4cm. boyutlarındaki yatay kayıtlarla ikiye eşit parçaya bölünmüştür. Kanatları oluşturan doğramalar, 4.1 cm. yüksekliğinde ve 4 cm. kalınlığındadır. Kayıtların her birinde altta ve üstte 1 cm.'lik yivler mevcuttur. Doğramalar duvarların iç yüzeyindedir ve hareketli kanallar içeri açılmaktadır. Dış yüzeyde 10 cm.-13.5 cm. kalınlığındaki ahşap çerçeve, pencere boşluğunu çerçevelemektedir. B yapısındaki B102 mekanındaki P29, P28, P27 (Şekil E186), P30 (Şekil E189) ve P31 (Şekil E188) pencereleri bu tip pencerelerdir.

Orijinal olmayan ve B yapısındaki orijinal pencereler değiştirilerek yerleştirilen pencereler de çift kanatlıdır. Üstteki 1/3'lük kısım vasistastır. Kalan 2/3'lük kısım çift kanatlıdır. Vasistas ve çift kanatlı kısım arasında, içte 3.4 cm., dışta 5.5 cm. yüksekliğinde ve 6 cm. kalınlığında yatay bir kayıt vardır. Kanatların oturduğu kasa 3.4 cm.x6 cm. boyutlarındadır. Hareketli kanatların doğramalarının kalınlığı 5.5 cm., genişliği ise 6 cm.' dir. Doğramalar duvarların iç yüzeyindedir ve içe doğru açılır. Dışarıda alüminyum çerçeveli bir panjur eklenmiştir. B yapısındaki B101 mekanındaki P32, P33 ve P34 pencereleri (Şekil E184) ile B103 mekanındaki P35 ve P36 pencereleri (Şekil E199) bu tip pencerelerdir (Şekil E7).

A yapısının iç duvarlarında görülen pencereler dış duvarlarında yer alan pencerelerle aynı özelliklere sahiptir. Kanatları, etrafındaki sövenin oda tarafına takılan pencereler, oda yönünde açılmaktadır. Sofa tarafında yok olmuş parmaklıkların izleri vardır (Şekil E138, E142).

A yapısının A101 no'lu mekanında iç ve dış pencerelerin üzerinde tepe pencereleri vardır. Duvarın iç yüzünde ve dış yüzünde olmak üzere her tepe penceresi iki çerçeveden oluşmaktadır (Şekil E123, E125). A102 no'lu odadaki pencerelerin dış çerçeveleri zaman içinde yok olmuştur. Tepe pencerelerinin dıştaki çerçeveleri tek tiptir ve alçıdan yapılmıştır (Şekil E13, E128). Ancak içteki çerçeveler demirden yapılmış olup, değişik desenlere sahiptirler. A yapısında dört tip tepe penceresi iç çerçevesi vardır (Şekil E125, E130, E140, E141).

6. YAPIDAKİ BOZULMALAR

Yapı grubunda, fiziksel ve kimyasal nedenlerle meydana gelen malzeme ve strüktür bozulmalarının yanı sıra, kullanıcı ve işlev değişikliklerinin neden olduğu bozulmalar da görülmektedir.

B yapısına yapılan betonarme ek, yapının cepheleri ve plan şemasında değişimlere neden olmuştur. A yapısında bu tip bir eke rastlanmamıştır.

Dış cephe sıvaları zamanla dökülen yapı grubunu oluşturan birimlerin dış etkilere maruz kalması da, yapılara zarar vermektedir. A yapısı uzun süredir kullanılmadığı için bakımsız kalmıştır. B yapısı ise, mevsimlik olarak kullanıldığı için daha iyi durumdadır. Yapıyı tamamlayıcı elemanlarda (süpürgelik, ahşap profiller vb.) bakımsızlıktan dolayı çürüme, kopma ve parçalanma görülmektedir.

6.1. Kullanıcı ve İşlev Değişikliklerinin Neden Olduğu Bozulmalar

Çırganlar Evi yapı grubunu oluşturan yapılardaki bozulmalar, A ve B yapısında farklılıklar göstermektedir. A yapısı uzun süredir aktif olarak kullanılmadığı için, bu yapıda kullanıcı ve işlev değişikliklerinin neden olduğu bozulmalar çok fazla görülmemektedir.

AZ01 mekanı olan taşlığa giriş, ahşap çerçeveli bir camekan ve kapı ile kapatılmıştır. Son döneme yakın bir zamanda çift kanatlı kapının iki yanına parapet yapılarak camekan, kapının (K1) iki yanındaki birer pencereye dönüştürülmüştür (P1, P2) (Şekil E47-E50). Aynı mekanın toprak olan döşemesi kullanım kolaylığı açısından beton dökülerek değiştirilmiş (Şekil E96) ve 20 cm. yüksekliğindeki kadememin üst kaplaması olarak zeminin yarısı 15cm.x15cm. boyutlarındaki desenli karo seramik ile kaplanmıştır (Şekil E121, E122)

AZ01 mekanının giriş kısmının üstünde bulunan ara katın açık olan döşeme kirişlerinin altı, 10 cm genişliğinde ahşap ile kaplanarak tavan kaplaması oluşturulmuştur. Ayrıca ara kata çıkan ahşap merdiven yenilenmiştir (Şekil E95).

A yapısının zemin katında bulunan AZ03 mekanına giriş kapısı olan K3 numaralı kapı değiştirilip, bugün kullanılan ve yapının özgün kapı form ve bezeme anlayışı ile bağdaşmayan ahşap kapı yerleştirilmiştir. AZ03 mekanının güneybatı duvarının kuzeybatı köşesinde sac ile kaplanmış yaklaşık 90cm.x90cm. boyutlarında, banyo olarak kullanılan bir duş teknesi bulunmaktadır. Ayrıca bu mekanın ahşap döşemesi muşamba ile kaplanmıştır (Şekil E118).

A yapısının birinci katına çıkıldığında, A101 mekanı olan sofanın kuzeydoğu dış duvarının kuzeybatı köşesindeki tepe penceresinin kapatıldığı, duvarda görülen izlerden anlaşılmaktadır. Bunun yanında yine kuzeydoğu dış duvarı üzerinde avluyu kapatabilmek için birer tane ahşap kapak yapıp, pencerelere eklenmiştir (Şekil E34, E125).

A101 no'lu mekanın kuzeybatı duvarının güneybatı yönünde bulunan penceresinin pencere kanatları yok olduğundan yarısına kadar duvar örülmüştür. Pencerenin üst yarısında açık kalan kısım ise tahta parçaları ile kapatılmıştır (Şekil E66, E123). Pencere kapatılması A103 no'lu mekanın güneydoğu duvarının güneybatı yönündeki penceresinde de görülmektedir. Bu pencerenin tamamı kerpiç bir duvar örülerek kapatılmıştır (Şekil E23).

A104 no'lu mekanın güneydoğu köşesinde bulunan ve banyo olarak kullanılan bölümün zemini sac levha ile kapatılmıştır. Bu şekilde ahşabın ıslanması engellenmeye çalışılmıştır. Önünde bulunan, raflı ahşap paravan yenilenmiştir (Şekil E153). Aynı mekanın kuzeydoğu duvarında kapatılmış iki pencerenin izi görülmektedir. Kuzeydoğu duvarının kuzeybatı yönündeki pencere, kerpiç bir duvar örülerek kapatılmış ve üzeri topraklı sıva ile sıvanmıştır. Ancak sıvanın, pencere boşluğunun kenarlarından çatlaması, yerini ve boyutlarını göstermektedir. Kuzeydoğu duvarının güneydoğu yönünde, tepe penceresi boyutlarındaki bir başka pencere de kapatılmıştır. Ancak örülen duvar içinde bir baca deliği açılmıştır (Şekil E35, E151).

B yapısında, kullanıcı ve işlev değişikliklerinin neden olduğu bozulmalara daha sık rastlanmaktadır.

B yapısının zemin katında bulunan BZ01 mekanının döşeme kaplaması değiştirilip, karo suni taş ile kaplanmıştır (Şekil E156, E159). Orijinal kaplamanın, mekanın daha kalın olan duvarlarının üstündeki gibi kare döşeme tuğlaları olduğu bilinmektedir.

BZ01 mekanından ulaşılan BZ04 no'lu tuvaletin dōřemesi ve ekipmanı yenilenmiştir. Dōřemesi ve duvarlarının su basman seviyesine kadar olan kısmı, fayans ile kaplanmıştır. Alaturka olan orijinal hela taşı değiştirilerek, klozet ve sifon yerleştirilmiştir. Ayrıca bu mekana açılan ahşap kapı da değiştirilmiştir (şekil E157, E173, E174).

BZ02 mekanına girildiğinde ise dōřeme ve tavan kaplamasının yenilendiği gōr÷lmektedir. Kaplama malzemesi olarak yine ahşap kullanılmış, ancak boyutları değiştirilmiştir. Mekanın g÷ney duvarının batı yōn÷nde bulunan ocak, ön÷ne bir çift ahşap kapak eklenerek dolaba dōn÷řt÷r÷lm÷ştir (şekil E168-E170).

B yapısını birinci katına çıkan ahşap merdiven muşamba ile kaplanmıştır. Birinci kata çıkıldığında aynı kaplamanın, ek kısım hariç birinci katın t÷m mekanlarında kullanıldığı gōr÷lmektedir (şekil E160, E177).

B101 no'lu mekanın, Cumhuriyet Caddesi'ne bakan kuzey cephesi üzerindeki ÷ adet pencere (P32, P33, P34) değiştirilmiş ve panjur eklenmiştir (şekil E7, E183). Ayrıca merdiven kovasını kapatan, s÷rme kapılı, ahşap çerçeveli bir camekan yapılmıştır (şekil E179). B103 no'lu mekanda, sofada olduğu gibi kuzey cephesindeki iki pencere (P35, P36) orijinal değildir. Bunun yanında boya ve badana yapılarak mekanın kapı, pencere gibi yapı elemanlarının renkleri değiştirilmiştir (şekil E7, E185, E199, E201).

B yapısında gōr÷len en önemli değişiklik, B104 ve B105 no'lu betonarme eklerin yapılmasıdır. Yapının g÷ney duvarına eklenmişlerdir. Bu nedenle g÷ney duvarında bir kapı ve bir pencere açılmış, ayrıca merdiven kovasının bir kısmı, ÷zerine dōřeme yapılarak kapatılmıştır (şekil E58, E59, E178, E180).

Avludan girişli mekanlardan D ve F mekanlarına beton, zeytin salamura havuzları eklenmiş (şekil E80, E90) ve D, E, F mekanlarının zemini beton ile kaplanmıştır. Mağaza 1'in (D mekanı) yıkılan arka duvarı tuğla ile tamamlanmıştır (şekil E70). Ayrıca mutfağın (E mekanı) (şekil E87) ve Mağaza 2'nin (F mekanı) arka duvarlarında (şekil E89) briketle tamamlamalar gōr÷lmektedir.

T÷m bu yapıların ortak kullanım ve sirk÷lasyon alanı olan avlunun taş kaplamalı zemini, beton kaplama olarak değiştirilmiştir. Bu zemin kotunun değişmesine neden olmuştur (şekil E37, E46, E52).

6.2. Strüktürel Bozulmalar

Çırganlar Evi yapı grubu içindeki A ve B yapıların taşıyıcı olan kagir alt yapı duvarları, taşıyıcı özelliğini yitirmemiştir. Özellikle A yapısının dış etkilere karşı korunmasız olmasına rağmen, yapının ahşap karkas üst yapı mekanlarını taşıyan ve zemin kat tavanından gözlemlenebilen ahşap kirişlemelerinde strüktürel anlamda çürüme görülmemektedir.

A yapısının, birincisi zemin katta, ikincisi birinci katta olmak üzere iki adet çok harap durumda olan bölümü vardır. Zemin kat mekanlarından tek katlı olan AZ03 mekanında çatının su alması, kuzeydoğudaki pencerenin de kırılması nedeniyle, bu mekanda kullanılan ahşap malzemelerde çürüme ve mantarlaşma görülmektedir. (Şekil E119, E120) Mekanın duvarlarında, yapıya çatıdan işleyen sudan dolayı rutubetlenme, sıva dökülmeleri meydana gelmiştir. Mekanın güneydoğu tavanındaki ocak ve çevresinde çatlama ve kabarmalar vardır (Şekil E117). Ayrıca yine mekana su nedeniyle tavan kaplamasının kapının önünde kalan kısmında şişme ve çökme görülmektedir.

Birinci katta bulunan A103 no'lu mekan A yapısının harap durumda olan diğer bölümüdür. Burada tava kaplamsının güneydoğu yarısı tamamen çökmüştür (Şekil E146). Su ve nem nedeniyle döşeme ahşap kaplamalarında büyük oranda çürüme görülmektedir (Şekil E142). Tavanın çöktüğü kısımdaki güneydoğu duvarı ve güneybatı duvarının yarısında sıvalarda şişme ve dökülme ve duvarda çatlaklar vardır (Şekil E143, E145, E147, E148).

Yapının pencere camlarının bir kısmının kırık olması da yapıyı olumsuz etkilemekte, içeriye su girmesine neden olmaktadır. Yapı içinde, özellikle pencere önlerinde, su birikmelerinden doğan nem ahşap döşemelere zarar vermeye başlamıştır. A yapısında A101 no'lu sofa mekanında da özellikle kuzeybatı cephesinin güneybatısındaki pencerenin önünde, sekide ve döşemede önemli ölçüde hasar görülmektedir (Şekil E123). Onun dışında bu mekanın kuzeydoğu duvarında yer yer sıva dökülmeleri ve ahşap karkas arasındaki kerpiç dolgu malzemesinde yüzeysel eksilmeler görülmektedir (Şekil E125, E126). A102 no'lu mekanında güneybatı ve güneydoğu duvarlarında, sıva kabarmaları ve aynı duvarların tavanla birleştiği noktalarda ahşap kaplama malzemesinde şişme ve çürümeler görülmektedir (Şekil E139-E141).

Yapının tüm cephelerinde, özellikle güneydoğu cephesinde görülen sıva dökülmeleri, yapının taşıyıcı konstrüksiyonunun dış hava koşullarından kolayca etkilenmesine olanak vermektedir. Ahşap karkas arasındaki kerpiç dolgu malzemesinde yer yer yüzeysel eksilmeler görülmektedir (Şekil E23, E25, E28, E30, E31).

B yapısı, sezonluk da olsa kullanıldığı için A yapısına göre çok daha bakımlı durumdadır. Strüktürel anlamda bir bozulmadan söz etmek, sıva ve kaplama altları incelenmeden çok doğru değildir. Yüzeysel olarak incelendiğinde bu tip bir bozulma görülmemektedir.

Avluda bulunan birbirinden bağımsız yapılar ise tek katlı ve yığma yapılardır. Bu yapılarda çatıdan kaynaklanan su problemi nedeniyle nemlenme ve yer yer ahşap çatı konstrüksiyonunda çürüme görülmektedir. Tuğla duvarlarda tuzlanmaya da rastlanmaktadır (Şekil E77, E78, E83, E86, E89).

A yapısının, tüm cephelerindeki saçaklarında, dökülmeler, parçalanmalar ve çürümeler mevcuttur. Avlu içindeki yapılarda da bu sorun görülmektedir. B yapısında ise yağmur oluğu çürümüş olduğu için yağmur suyu saçaktan aşağı kontrolsüzce akmakta, bu durum cephenin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Şekil E8).

6.3. Malzeme Bozulmaları

Çırganlar Evi yapı grubunda kullanılan başlıca yapı malzemeleri, taş, ahşap, kerpiç ve tuğla dolgu ve demir olarak tespit edilmiştir. Bozulmalar, yapı grubunun öndeki B yapısı dışındaki yapılarda, yapının terk edilmesiyle hızlanmıştır. Malzeme bünyesinde fiziksel ve kimyasal nedenlerle bozulmalar meydana gelmiştir.

Taş malzeme, A ve B yapılarının zemin kat beden duvarlarının bir bölümünde kullanılmıştır. Üzerlerindeki sıvanın dökülmesi sonucu ortaya çıkan taş yüzeylerde görülen temel bozulmalar, kirlenme, rutubet ve yosunlaşmadır. Rutubet ve yosunlaşma, A yapısının güneydoğu dış duvarının iç yüzeyinde yoğun olarak görülmektedir (Şekil E91-E93). B yapısında ise sıva dökülmesi olmadığı için taş malzeme ile ilgili tespitler çok sınırlıdır. Kuzey cephesinin doğu köşesinde, cephede su borusundan kaynaklanan su sızıntısının oluşturduğu rutubetin izi görülmektedir (Şekil E2).

A ve B yapılarının üst katları ile ahır ve mağaza 2'nin avlu cepheleri, ahşap karkas arası kerpiç veya tuğla dolgu ve üzerleri sıvalı olarak inşa edilmişlerdir. A yapısının dış ve iç sıvalarında görülen bozulmalar ve dökülmeler nedeniyle, yapının ahşap konstrüksiyonu dış etkilere etkilenmiştir (Şekil E5, E15). Yüzeyden ve çatının az da olsa akan belirli bölümlerinden gelen suyun etkisi ile ahşap yapı elemanlarında çürüme, küflenme ve mantarlaşma olmuştur.

Ahşap pencere doğramaları kısmen kaybolmuş, kısmen de bağlantı yerlerinden ayrılmış ve parçalanmıştır. Doğramalar ve boşlukları deformasyona uğramıştır. Özgün ahşap kapı kasa ve kanatları kullanılmaktadır. Ancak bazılarında sarkmalar görülmektedir. Kapı eşiklerinde az da olsa aşınma mevcuttur.

A yapısındaki döşeme kaplamalarında, çürüme, kırık, eksilme ve çatlaklar görülmektedir. B yapısının döşemeleri muşamba ile kaplı olduğu için, ahşap kaplama ile ilgili bilgi elde edilememiştir.

Demir malzeme kullanımı kapı, pencere kanat ve şebekelerinde görülmektedir. Pencerelerdeki menteşelerde ve kapı kilitlerinde paslanmalar görülmektedir.

A yapısının zemin kat duvarlarının bir kısmında ve birinci kat duvarlarında kullanılan kerpiç malzemede görülen bozulmalar arasında, ufalanmalar, aşınma, yüzey kayıpları, ince çatlaklar, bölgesel kabarmalar ve renk değişimleri vardır. Kerpiç malzemenin bozulmasına yol açan en önemli etkenler, sıcaklık, su ve biyolojik nedenlerdir. Meydana gelen çatlaklardan malzeme bünyesine işleyen su, malzeme bünyesindeki bağlayıcıların kimyasal yapılarını bozmaktadır.

7. TİPOLOJİK KARŞILAŞTIRMA

7.1. Plan Özellikleri Açısından

Umurbey ve çevresindeki evler genellikle iki katlı olup, plan olarak iç sofalı plan örnekleri görülmektedir. Çırganlar Evi yapı grubuna benzer, bir avlu etrafında toplanmış, iki ana yapı ve yardımcı mekanlardan oluşan bir yapı grubu hiç yoktur. Çırganlar Evi bu konudaki tek örnektir. Benzerleri günümüze ulaşamamıştır.

Evler genellikle bitişik nizam olup (Şekil B15, B17, C3, C16), evlere giriş ya doğrudan doğruya sokaktan yapılmakta ya da önce avluya girildikten (Şekil C12-C15) sonra eve ulaşılabilir. Doğrudan sokaktan ulaşılan yapılarda, bir arka bahçe vardır. Tek bir ana yapı bulunmaktadır. Çırganlar Evi yapı grubunda olduğu gibi iki ayrı ana yapının oluşu gruplar tespit edilmemiştir. Mutfak, mağaza gibi ikincil işlevli mekanlar genelde evlerin zemin katında çözülmüştür. Bitişik nizam yapılaşma ve küçük parseller, Çırganlar Evi yapı grubundakine benzer bir yapılaşmaya izin vermemektedir.

Zemin katlarda depo, ahır, mutfak, mağaza gibi hizmet mekanlarının yanı sıra, yaşama mekanı olan bir oda da bulunmaktadır. Üst katlar ise bir orta sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır (Şekil C21, C31).

Avlu olan yapılarda, avlu zemini toprak ya da kayrak taşı ve dere taşı döşelidir. Çırganlar Evi'nde, avlu döşemesinin taş kaplaması üzerine beton dökülmüştür.

Esas kat olan birinci katı oluşturan üç ana öge, diğer Türk evlerinde de görüldüğü gibi odalar, odalar arası ulaşımı sağlayan sofa ve katlar arası ulaşımı sağlayan merdivendir.

Ev içindeki sirkülasyon merkezi olan sofaların iki tarafında odalar bulunan örnekler Umurbey'de vardır. Çırganlar Evi yapı grubundaki iki ana yapıda da bu tip bir plan şeması bulunmaktadır.

Çırganlar Evi'nin güneybatı yönündeki komşusu olan ahşap karkas ve kerpiç olarak inşa edilmiş iki katlı yapının plan şeması A yapısı ile aynıdır. Ancak onun daha küçük bir örneğidir (Şekil C21, C24, C26).

B yapısının plan şemasına benzeyen örnek ise Umurbey'de Rum mimarların inşa ettiğinin bilindiği birkaç yapıda tespit edilmiştir. Bu örnekler ve Çırganlar Evi yapı grubunun B yapısı kentli bir mimariyi temsil etmektedir (Şekil B29, C7).

Sofadan ayrı ayrı girişleri olan odalar kendi içlerinde ve diğer konutların odaları ile benzer özelliklere sahiptir. A yapısındaki odalar, Türk evlerinde görülen yeme, içme, yatma, yıkanma ve oturma eylemlerini içinde barındıracak şekilde tasarlanmamıştır. Bunun nedeni odalarda, bu tür işlevlere olanak sağlayacak yüklük şeklindeki dolapların bulunmamasıdır. Umurbey'de bu konuda yapılan inceleme sonucunda, incelenen 90 evin sadece 5'inde geleneksel Türk evindeki dolaplar görülmüştür.

Her oda sofaya tek bir kapı ile bağlanır. Birbirleriyle doğrudan bağlantıları yoktur. Aralarındaki sirkülasyon aralarındaki sofa ile sağlanmaktadır.

7.2. Cephe Özellikleri Açısından

Genellikle iki katlı Umurbey evlerinin zemin katları kagir, üst katları ise ahşap karkas arası kerpiç ya da tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmiştir (Şekil C4, C9-C11). Bu özellikler, tez konusu olarak seçilen Çırganlar Evi yapı grubunun A ve b yapılarında da görülmektedir. Zemin katı oluşturan kaba yonu ve moloz taşların üzeri sıvalıdır. Bu teknik Umurbey çevresindeki köylerde de uygulanmaktadır (Şekil C38, C42, C43, C51, C56, C57, C60, C63, C65).

Cepheyi tanımlayan özelliklerden biri çıkmalardır. Ahşap döşeme kirişlerinin, zemin katın dış duvar yüzeyinden dışarı uzatılması ve alttan payandalarla desteklenmesi ile oluşturulmuştur. Böyle payandalı bir çıkma, Çırganlar Evi yapı grubunun B yapısının kuzey cephesinde görülmektedir. A yapısında yoktur (Şekil B16, B17, C3, C7, C10, C11).

Cepheyi oluşturan bir diğer yapı elemanı ise girişler ve giriş kapılarıdır. Avlu girişindeki kapılar, ahşap, düz tablalı veya 3-4 düz tahtanın arkada bulunan yatay ahşap parçaya mihlanarak çakılmasıyla oluşan ahşap, iki kanatlı kapılardır. Bu kapı tipi oldukça yaygın olarak görülmektedir. Bu kapıların üzerinde saçak da bulunur. Çırganlar Evi yapı grubunun avlu kapısı da bu tip bir kapıdır (Şekil C12-C15).

Umurbey'deki ve gezi düzenlenen çevre köylerdeki evlerin cephe düzenini oluşturan bir diğer özellik de pencerelerdir. Zemin katlar genelde sağır, kalın duvarlardan oluşur. Eğer ara kat varsa ara kat pencereleri, üst katla uyum gösterecek şekilde

giyotin ya da çift kanatlı olur. Ancak üst kat pencerelerine göre daha basıktır. Üst kat pencereleri ise genellikle Çırganlar Evi yapı grubundaki gibi çift kanatlı ya da giyotindir.

Yapıları tamamlayıcı elemanlardan çatı saçakları ise yine Çırganlar Evi yapı grubunun saçakları gibi eğimli veya düz saçaklardır. A yapısının ve avludaki yapıların saçakları eğimli, B yapısının saçakları ise düzdür.

Çırganlar Evi yapı grubunun en eski kısmı olan A yapısının iç ve dış duvarlarında metal ve alçı çerçeveli tepe pencereleri vardır. Tepe penceresine ise inceleme yapılan Hamidiye ve Katırlı köylerinde, her iki köyde birer tane olmak üzere rastlanmıştır (Şekil C67). Umurbey'de ise Çırganlar Evinden başka, güneybatısındaki parselde bulunan evde görülmüştür (Şekil C20).

8. RESTİTÜSYON

Umurbey'deki geleneksel konut dokusu içinde yer alan, bu dokuyla benzer ve farklı nitelikler taşıyan Çırganlar Evi yapı grubu, günümüze kadar konut olarak kullanılmıştır. Kullanımı sırasında ana yapılar ve ara yapılarda çeşitli nedenlerle bozulmalar meydana gelmiştir (bkz. Bölüm 6). Kullanıcı ve işlev değişikliklerinin neden olduğu müdahaleler, yapı grubunu oluşturan yapıların plan ve cephe düzenlerinin değişmesine neden olmuştur.

Yapının mevcut durumunun ayrıntılı olarak incelenmesi, yapıda meydana gelen değişikliklerin dönemine göre sınıflandırılması ve Umurbey ve çevre köylerin geleneksel konut dokusunu oluşturan yapı örneklerinin incelenmesi ve analogik verilerle desteklenerek, Çırganlar Evi yapı grubunun restitüsyon önerisi geliştirilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda yapı grubu için dört adet restitüsyon önerisi oluşturulabilmektedir. Bunlardan üçü için çizim yapılabilecek düzeyde bilgi elde edilebilmiş, yapının ilk dönemine ait bilgilere ise tam olarak ulaşılamamıştır.

Çizim yapılabilen üç restitüsyon önerisi kronolojik sırayla, restitüsyon 1, restitüsyon 2 ve restitüsyon 3 olarak adlandırılmıştır. Yapının ilk dönemi ise bu sıralama içine sokulmamıştır.

Yapının yapıldığı döneme ait bilgiler oldukça belirsizdir. Yerleşmede ve civar köylerde bu döneme ait analogik karşılaştırma yapılacak bir yapıya da rastlanmamıştır ayrıca ev sahipleri ile yapılan görüşmelerde o kadar eskiye dayanan bilgilere ulaşılamamıştır. Bu nedenle yapının bu en eski döneminin varlığı kabul edilmekte ancak bir restitüsyon önerisi getirilememektedir.

Birinci restitüsyon önerisinde, Çırganlar Evi yapı grubunun, A yapısı (Şekil E63), mağaza 1(D mekanı) ve mutfaktan (E mekanı) (Şekil E52) oluştuğu söylenmektedir. Bu yapılar yüksek avlu duvarları arkasında bulunuyordu.

A yapısının girişinde bulunan kapı, parapet ve pencereler (Şekil E48) yoktur. Taşlık (AZ01), avlu ile bütünleşmektedir. AZ01 mekanının döşemesi toprak olup, hafif bir

eğimle güneydoğu duvarına doğru yükselmektedir. Avluyla arasında, bugün de bulunan kot farkını o zaman da korumaktadır (Şekil D8).

A yapısının zemin katında bulunan AZ03 no'lu mekanın ahşap giriş kapısının biçim ve boyut açısından bu yapıya ait olmadığı görülmektedir. Bu nedenle sonradan değiştirildiği kabul edilerek, restitüsyon önerisinde, A yapısındaki oda kapısı tipolojisine uygun, ahşap çakma bir kapı yerleştirilmiştir.

AZ01 mekanının güneybatı duvarının kuzeybatı köşesindeki demir halka Çırgan Ailesi'ne ait hayvanların bağlanması için kullanılmaktaydı. AZ01 mekanındaki ara katın döşeme kirişlerinin altını kapatan kaplama tahtaları yoktu.

AZ03 mekanının tavanında bugün görülen iki ayrı yöndeki tavan kaplamasının zaman içinde yapılan bir onarım ve değişiklik sonucu oluştuğu düşünüldüğü için, birinci restitüsyon önerisinde, kaplama tahtaları tek bir yönde, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmaktadır. Ev sahibi Ömer Çırgan ile yapılan görüşmede, AZ03 mekanının kuzeydoğu duvarının, tavandaki kaplamanın yön değiştirdiği yere kadar geride olduğu öğrenilmiştir. Bu nedenle birinci restitüsyon önerisinde AZ03 mekanı yapılan tanımlamalar doğrultusunda küçültülmüştür.

Birinci katta, bugünle restitüsyon önerisi getirilen dönemler arasında plan özellikleri açısından çok önemli değişiklikler olmadığı görülmektedir. Bugün kapatılmış olan pencere ve tepe pencerelerinin daha önce kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca odaların sofaya bakan pencerelerinin önünde, sofa yönünde, üçer adet düşey ve yatay demir parmaklık vardır. Sofanın avluya açılan kuzeybatı ve kuzeydoğu yönündeki pencerelerinde ahşap kafes vardır.

Birinci kat özel günlerde kullanılan, yatılı misafirlerin ağırlandığı ve evin büyüklerinin odalarının bulunduğu kattır. A104 no'lu oda gelin odası olarak kullanılmaktaydı. Evin yeni evli gençleri bu oda da kalırlardı.

Sofanın ve odaların döşeme kaplamalarının altında bulunan döşeme kirişleri, AZ01 mekanı ve AZ02 mekanının tava kirişleri olup, bu mekanların tavan kaplamaları yoktur. Bu birinci katın mevsimlik kullanıldığını, yaz ve bahar mevsimi dışında ise sadece özel günler için açıldığını göstermektedir. Çünkü bu tip korumasız bir döşeme ısınma sorunu yaratmaktadır.

Sofada, ipekböcekçiliği yayginken, koza yetiştirildiği evin sahipleri ile yapılan görüşmelerden öğrenilmiştir.

Birinci restitüsyon önerisinde avlu içinde bulunan diğer yapılar, D mekanı (bugün mağaza 1) ve E mekanıdır (mutfak). Bu yapılarda plan şeması ve strüktür açısından çok önemli değişiklikler olmamıştır. D mekanında işlev değişikliğinin getirdiği bir takım düzenlemeler görülmektedir. Bugün mağaza olarak kullanılan mekan, ev sahiplerinin anlattıklarına göre ahır olarak yapılmıştır. Zeytinciliğin giderek artan önemi, hayvancılığın ve hayvana dayalı tarımın yok olması sonucunda bugün bu mekana beton zeytin havuzları eklenmiştir. Birinci restitüsyon önerisinde, ahır olarak kullanıldığı zamandaki mekan düzenlemesi oluşturulmaya çalışılmış, tahmini olarak ve diğer ahır da incelenerek, yemlikler yerleştirilmiştir.

E mekanı mutfak olarak inşa edilmiş ve yapının tüm dönemleri boyunca mutfak olarak kullanılmaya devam etmiştir. Mutfaktaki ocak genelde yemek pişirmek, üzüm mevsiminde şıra, pekmez kaynatmak için kullanılıyordu. Fırında ekmek, “lokum” pişiriliyordu. Lokum genelde düğünlerde yapılırdı. Lokum pişirilirken, fırında çalı çırpı yakılırdı.

Umurbey'de düğünler bir hafta sürerdi. Pazartesi sabahı damat, öküz arabası ile en yakın arkadaşlarını yanına alarak “lokum çırpısı” toplamaya giderdi. Gerek kız evinde, gerekse oğlan evinde o gün “düğün lokumu” yapılacaktır. Düğünde misafirlere, hatta bütün köy halkına ikram edilecek olan bu lokum, bildiğimiz lokumlardan değildir. Undan ve zeytinyağından yapılır, güzel koku versin diye içine biraz da baharat karıştırılır. Bu suretle hazırlanan hamur, ikişer üçer lokmalık küçük parçalar halinde kesilerek tepsilere sıralandıktan sonra fırınlarda pişirilir. Ancak bu iş için kızdırılacak fırında rastgele her odun yakılmaz. Düğün lokumu mutlaka Pazartesi günü güveyi arkadaşları tarafından sırf bu iş için, kırdan, toplanan ve lokum çırpısı denilen çalı çırpı ve fundalarla pişirilir. Fırınlara yakılır, kızdırılır ve evvelden hazırlanmış olan lokum tepsilere fırınlara atılır (Yenisey, 1955).

Avlu döşemesi kayrak taşı ve yuvarlak dere taşları ile kaplıdır. Bugünkü kotundan daha düşük seviyededir, ancak eğim aynı şekilde kuzeydoğu- güneybatı yönünde yükselmektedir (Şekil D2, D8, D9). Avlu duvarları, bugün kalan parçanın devamı niteliğinde olup, kaba yonu ve moloz taştan yığma olarak inşa edilmiştir. Üzerinde alaturka kiremitli bir saçak bulunur (Şekil D13).

İkinci restitüsyon önerisinde de, dönemi için bir tarih verilememektedir. Ancak yapının yapıldıktan sonra geçirdiği ikinci aşama olduğu ve 1890'lara kadar sürdüğü bilinmektedir.

Birinci restitüsyon önerisinde mevcut olan birimlere G mekanı (ahır-samanlık) eklenmektedir (Şekil D2, D10). Böylece D mekanında bir işlev değişikliği olmuş, bütünüyle zeytin mağazasına dönüştürülmüştür. Ancak beton zeytin salamura havuzları yoktur. Bugün havuzlarda yapılan salamura işi, o zaman çok büyük boyutlu ahşap fiçilerde yapılmaktaydı. D mekanı zeytin mağazasına dönüştürülmeden önce bu ahşap fiçiler, A yapısının zemin katında, AZ01 mekanında bulunuyordu. Ancak işlev değişikliğinden sonra buraya taşınmışlardır.

Yapı grubuna ait eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere, eklenen bu ahır-samanlık yapısının cephesi bugünkünden biraz farklılık göstermekteydi. Kapı daha yüksek olup, üzerinde bulunan pencerenin sövesi ile birleşmekteydi (Şekil D6).

Üçüncü ve son restitüsyon önerisi ise 1895 ve yaklaşık 1950'ler arasında geçen döneme aittir. 1895'te yapı grubunda çok önemli bir değişiklik olmuş ve bir Rum mimar tarafından inşa edilen B yapısı, parselin kuzey kenarına eklenmiştir. Bu ev inşa edildikten sonra, A yapısındaki günlük yaşam, B yapısına geçmiştir (Şekil D1, D2).

B yapısının zemin katında bulunan BZ02 mekanı mutfak olarak yapılmıştır. Ocağı ve alttan yanmalı bir banyosu vardır. Bugün ocak kapatılıp, dolap yapılmış, banyonun ısıtma sistemi değiştirilmiş ve mekan bir odaya dönüştürülmüştür. BZ04 mekanındaki klozetin yerinde alaturka hela taşı bulunuyordu ve zemin kaplaması BZ01'de olduğu gibi kare döşeme tuğlası ile yapılmıştı.

B yapısının birinci katı yapıldığı bu ilk dönemde bir sofa ve iki odadan oluşuyordu. Sofanın batı duvarında bulunan merdiven korkuluğunun birleşim yerinin izi, merdiven kovanının üzerinde döşeme olmadığını ve sofadan merdiven kovanının görüldüğünü göstermektedir. Sofanın güney duvarında bulunan pencere, yapıya sonradan eklenen betonarme kısımdan açılabilir. Bu da pencerenin yapı inşa edilirken yapılmadığını, son dönemde betonarme ek yapılırken açıldığını göstermektedir.

Sofanın ve B103 no'lu mekanın pencerelerinin, B102 no'lu mekana ait pencerelerle aynı olduğu, cephedeki söve izlerinden ve ev sahipleri ile yapılan görüşmelerden öğrenilmiştir. Birinci kattaki tüm mekanların döşemesi ahşap kaplama ile kaplanmıştır.

Ev sahipleri ile yapılan görüşmelerde Sayın Ömer Çırgan, B yapısının yapı bileşenleri, boya, badanası ve kullanımına ilişkin bilgiler vermiştir. Buna göre, B yapısının dış cephe boyası, petek desenleri ile bezeli havai mavi renkteydi. Birinci katın B101 no'lu mekanı olan sofada ve B102 m-no'lu mekanda, duvar resimleri bulunmaktaydı. Bu resimlerin detayları ile ilgili bilgi edinilememiş, ancak ana temaları belirlenmiştir. B101 no'lu mekanın doğu duvarında, fırtınalı, dalgalı, hırçın bir deniz resmi, karşısındaki batı duvarında ise sessiz, sakin, durgun bir deniz resmi vardı. B102 no'lu mekanda ise batı duvarında heybetli bir kuş resmi bulunuyordu.

Yapının iç duvarlarının mavimsi bir rengi vardı. Tüm doğramalar ve merdiven korkuluğu kahverengi yağlı boya ile boyanmıştı. Yalnız kapılarda boya ile yapılmış desenler bulunuyordu. Bu desen ev sahibinin tanımlamasına göre; yaş bir boyanın üzerine bir bez yapıştırıp, sonra da çekip çıkarıldığında boyalı yüzeyde kalan desene benziyordu. Sobayla ısınilıyordu (Çırgan, 2001).

Üçüncü restitüsyon önerisinin getirildiği dönemde, evin eski fotoğraflarından öğrenildiğine göre, A yapısının, açık olan zemin kat girişi, birbirinin üstüne katlanan camlı ahşap kanatlardan oluşan bir kapı ile kapatılmıştır. Bu sistemle gerektiğinde kapı kapatılıyor, gerektiğinde ise tamamen açılabilirdi (Şekil D7, D11, D12)

A yapısının birinci katındaki mekanlarda, iç ve dış pencerelerin üzerinde bulunan tepe pencereleri, yapının inşa edildiği günden bu yana hiç değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Bu nedenle restitüsyon önerilerinde sadece kapatılmış olan ve izi olan tepe pencerelerinin açılması öngörülmüştür.

Restitüsyon önerisi olarak çizimi yapılmayan, ancak 1950'lerden hemen sonra bir tarihte yapı grubuna eklendiği bilinen Mağaza 2 (E mekanı) vardır. Yapıya ait eski fotoğraflardan edinilen bilgiye göre bugünkü çift kanatlı ahşap kapının yanında bir pencere bulunmaktadır (Şekil D4, D5). Bu da mekanın daha büyük olduğunu ve plan şemasında, kuzey duvarının olmaması gerektiğini göstermektedir. Bunu destekleyen bir başka veri, bu duvarın briket olarak inşa edilmiş olmasıdır. İşlev değişikliği olmamıştır. İlk yapılış amacı da beton zeytin salamura havuzları için mağaza olmasıdır.

9. RESTORASYON

9.1. Yeniden Kullanıma Yönelik Öneriler

Restorasyon önerisi, yapının ve çevresinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak getirilmiştir. Bu bağlamda, gerek belediye yetkilileri, gerekse de mal sahipleri ile görüşülmüştür. Konut olarak, geleneksel işlevini devam ettirmesi ve yapı grubunun birbirinden ayrılmadan bir bütün olarak kullanılması, varislerinin anlaşmazlığı nedeniyle mümkün olmadığından, işlev değişikliği önerilmektedir. Ancak yine de, genel anlamda konuttan çok uzak olmayan bir işlev düşünülmüştür. Yapının, Umurbey'de gelişmekte olan kültür turizmi içinde yer alabilmesi ve böylece ekonomik olarak ayakta kalabilmesi için, kısa süreli konaklamalara olanak sağlayacak bir misafirhaneye dönüştürülmesi uygun görülmüştür.

Restorasyon önerileri geliştirilirken, yapıların özgün plan şemalarında değişiklik yapılmamış, ancak sonradan yapılan niteliksiz ekler kaldırılmış, günümüz konfor gereksinimini karşılamak üzere gerekli öneriler getirilmiştir.

A yapısında sağlamlaştırma ve yok olmuş elemanların tamamlanması önerilmektedir. Zemin katta bulunan AZ01 mekanı iyileştirilerek, 26 kişilik bir restorana dönüştürülmüştür (Şekil E91, E92). Mevcut döşeme yerinde tutulmuştur (Şekil E121, E122). Mekanın, döşemesi beton olan kısmı da bu döşemeye uygun olarak karo seramik ile kaplanmıştır. Restorana hizmet edecek olan mutfak, yapının özgün mutfağının bulunduğu E mekanıdır (Şekil E86). Zeytin havuzlarının bulunduğu Mağaza 1 ise, havuzlar kaldırıldıktan sonra bu mutfağın yardımcı bölümü olarak kullanılacak şekilde düzenlenecektir (Şekil E80).

Restoran ve yatak bölümlerinin idaresinden sorumlu yönetim bölümünün AZ03 no'lu mekana yerleştirilmesi uygun görülmüştür. Bu yerleşim, mekanın plan şemasında herhangi bir değişikliğe sebep olmamaktadır.

A yapısının zemin katında bulunan ve kiler olarak kullanılan AZ02 mekanı ise, mekansal kurgusunun uygunluğu nedeniyle, film gösteri salonu haline getirilmiştir.

Bu nedenle, döşemede ve duvarlarda iyileştirme yapılmıştır. İçinde bulunan ahşap ambar, özgün işlevinde kullanılmak üzere D mekanına taşınmıştır.

A yapısının birinci katı, konaklamaya yönelik olarak yatak katı haline dönüştürülmüştür. A101 no'lu mekan olan sofa, ortak kullanım, sirkülasyon ve çalışma alanı olarak, A102 ve A103 no'lu odalar, ikişer yataklı birer otel odası olacak şekilde düzenlenmiştir. A104 mekanının ise, ortak olarak kullanılacak banyo-tuvalet haline getirilmesi düşünülmüştür. Bu mekanda mevcut olan atık su tesisatı iyileştirilmiş ve gerekli tesisat eklenmiştir.

B yapısı bütünüyle konaklamaya ayrılmıştır. Zemin kattaki taşlık, bir ön büro gibi düzenlenmiştir. BZ04 no'lu mekanın tuvalet olarak kullanımı sürdürülmektedir. BZ05 mekanında bulunan alaturka hela taşı yerine koyulmuştur. BZ05 mekanı kat hizmetleri için depo olarak kullanılmaktadır. BZ02 no'lu mekan, gerekli iyileştirme ve eklemeler yapıldıktan sonra, misafirhanede kalanların kullanacakları banyo-tuvaletle dönüştürülmüştür.

B yapısının birinci katı ise, A yapısındaki gibi yatak katı olarak düzenlenmiştir. Burada da sofa ortak kullanım, sirkülasyon ve çalışma alanı olarak düşünülmüştür. B102 ve B103 no'lu odalar da plan şemaları değiştirilmeden, ikişer yataklı otel odalarına dönüştürülmüştür.

Avludaki F mekanı, yapının tesisat ve ısıtma merkezi olarak kullanıma ayrılmıştır. E mekanı mutfak ve kat hizmetleri için bir depoya dönüştürülmüştür. Kuzeydeki özgün olmayan briket duvar kaldırılmış ve eski fotoğraflarda görülen pencere yerine yerleştirilmiştir.

Avludan girişli olan tuvalet iyileştirilerek, kullanımını sürdürmesi önerilmiştir. Avlu döşemesindeki beton kaplamanın yerine kayrak taşı ve dere taşı kaplanmış ve avlu oturma, dinlenme mekanı olarak yeniden düzenlenmiştir.

Çırganlar Evi'nin kurgusu, 8 yataklı bir misafirhane, 26 kişilik bir restoran, 25 kişilik bir film gösteri salonu ve açık havada da bir oturma mekanından oluşmaktadır. Bu işlevlerin çalışabilmesi için gerekli yardımcı mekanlar da düzenlenmiştir.

Hizmet vermesi düşünülen kesim, genelde araştırmacılar olacaktır. Umurbey'deki Celal Bayar Kütüphanesi ve arşivinden yararlanmak için gelen ya da Umurbey ve civarında çeşitli konularda araştırma yapmak isteyenlerin, kısa süreli konaklamalarına imkan verecek şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, Umurbey'e

günübirlik gelenlerin ve Umurbey'in yerlilerinin de kullanabileceği sosyal alanlar düşünülmüştür. Bu bağlamda Çırganlar Evi, bu yerleşmedeki tek örnek olacaktır.

Günübirlik kullanımlar için yapıya giriş, avlu kapısından sağlanacaktır. Konaklama amaçlı gelen kullanıcılar ise, ön büronun da bulunduğu B yapısından giriş yapacaklardır. B yapısı ile avlu ve A yapısı arasındaki bağlantı, BZ01 mekanının doğu duvarındaki kapıdan sağlanacaktır. Mutfak, temizlik malzemeleri vb. ihtiyaçların giriş çıkışları yine avlu kapısından ancak belirli saatlerde yapılacaktır.

9.2. Restorasyon İçin Gerekli Müdahale Türleri

Yapının sağlamlaştırılması ve günümüz konfor koşullarında işlevini sürdürebilmesi için bazı müdahaleler gerekmektedir. Bu müdahaleler şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- Temizleme
 - a. Niteliksiz eklerin temizlenmesi
 - b. Malzeme temizliği
- Sağlamlaştırma
- Bütünleme
- Yenileme
- Yeniden yapma
- Yeni kullanımla ilgili öneri ekler

9.2.1. Temizleme

9.2.1.1. Niteliksiz Eklerin Temizlenmesi

Yapılacak en önemli temizleme, B yapısının güney duvarına eklenmiş olan betonarme ekin kaldırılmasıdır (Şekil E58, E59, E203). Ardından, B yapısının birinci katında merdiveni B101 no'lu mekandan ayıran camlı, ahşap, sürme kapı ve merdiven kovanının batısının üzerini örten ek döşeme kaldırılacaktır (Şekil E139, E180). Yine B yapısında, B101 ve B103 no'lu mekanlarda bulunan pencereler ve panjur (Şekil E7) kaldırılıp, yerine özgün pencereler yerleştirilecektir.

B yapısına ait tüm birinci kat mekanlarında ve merdiven basamaklarında bulunan muşamba kaplama temizlenip, altındaki orijinal ahşap kaplama açığa çıkarılacaktır (Şekil E176). BZ01 mekanında ise avluya çıkan beton basamakların yerine, kare

döşeme tuğlası ile kaplı taş basamaklar getirilecektir. Ayrıca BZ01 no'lu mekanın döşemesi şimdiki suni taş kaplamadan temizlenip, kare döşeme tuğlası ile kaplanacaktır.

A yapısında, zemin kata giriş kapısının iki yanına eklenen parapet kaldırılacaktır. Üçüncü restitüsyon önerisine uygun olarak katlanabilir, ahşap, camlı kapıya dönüştürülecektir. Mevcut kapı ve pencerelerin kullanılıp, kullanılmayacağı kontrol edilecektir. AZ03 mekanına giriş kapısı orijinal olmadığı için kaldırılacak ve yerine yapıdaki diğer iç kapılarla uyumlu bir kapı getirilecektir.

Avlu içinde, E mekanının B yapısına eklenen betonarme ekle birlikte yapılan briket kuzey duvarı kaldırılacaktır.

9.2.1.2. Malzeme Temizliği

AZ01 mekanının, güneydoğudaki taş duvarının (Şekil E91-E93) iç yüzeyine algiside sınıfından olan bir çeşit yosun ilacı ya da amonyak ve su karışımı uygulanacaktır. Aynı uygulama, AZ01 mekanının içindeki çeşme ile avludaki çeşmede de yapılacaktır.

B yapısında ise, taş malzemenin durumu zemin katta belirli yerlerde sıvanın kaldırılması ile kontrol edilecek ve gerekiyorsa, aynı uygulama bu yapıda da tekrarlanacaktır.

A yapısının kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerinde (Şekil E15, E21) görülen çimentolu sıva ile yapılan onarımlar kaldırıldıktan sonra, kullanılan özgün sıva bileşenleri incelenip, uygun karakterde sıva hazırlanacak ve cepheler sıvanacaktır.

Paslanmış metal yapı elemanları (demir parmaklık, menteşeler, kapı kilitleri, kapı, pencere kolları vb.), pas sökücü ile temizlendikten sonra, üzerlerine koruyucu sürülecektir. Kullanılmayacak durumda olanlar ise yenileri ile değiştirilecektir.

Özgün olmayan boya tabakaları mekanik temizleme yöntemi ile temizlenecek ve altından çıkacak özgün boyanın niteliğine göre yeniden boyanacaktır.

9.2.2. Sağlamlştırma

Çırganlar Evi yapı grubunu oluşturan yapılarda, dış etkilere maruz kalarak çürüyen, taş duvarlardaki ahşap hatıllar, döşeme kirişleri ve ahşap karkası oluşturan dikmeler, emprenye edilerek yerinde sağlamlştırılacaktır (Şekil E24, E27, E30). Ahşap karkas

duvarların birleşimleri kontrol edilecek, bağlantıların zayıf olduğu noktalarda sağlamlaştırma yapılacaktır.

Umurbey'in 1.derece deprem bölgesinde olması nedeniyle, gereken yerlerde strüktür güçlendirilecektir. Üst örtüyü oluşturan ahşap çatının, mahya, aşık, mertek ve kaplama tahtalarını oluşturan ahşap yapı elemanları incelenerek, gerekiyorsa sağlamlaştırılacaktır (Şekil E23, E24).

Umurbey Caddesi cephesinde (güneydoğu cephesi) gözlemlenen harç boşalması ve çatlaklara, özgün taş duvar harcı bileşenlerinden oluşan harçla sağlamlaştırma uygulaması yapılacaktır.

D ve E mekanlarının güneybatı duvarlarında yıkılmış kerpiç kısımlar, kerpiç malzeme ile tamamlanıp, sağlamlaştırılacaktır.

A yapısında, en büyük deformasyonun meydana geldiği mekanlardan biri olan A103 no'lu odanın döşeme kirişleri kontrol edildikten sonra sağlam, gönyesine getirilecek, güneydoğu (taş duvar) ve güneybatı (kerpiç duvar) duvarlarının birleşim noktası kontrol edilip, farklı iki malzemenin birleşiminden doğan çatlaklar ve deformasyon, gerekiyorsa iç dolgusu dahil, duvar örgüsü yeniden yapılarak giderilecektir. Döşeme kirişleri sağlam değilse, kirişler tamamen yenilenecektir (Şekil E142, E143, E146, E147).

Ahşap yapı elemanları, mantarlaşma ve böceğe karşı permethrine grubu böcek ilacı ve kimyasal uyumlu mantar ilacı ile ilaçlanmalıdır. Bu tür ilaçların temin edilemediği kırsal alanlarda, mantar (fungosit) ve böceğe (insektisit) karşı kullanılan tarım ilaçları ile mazot karıştırılarak ilaçlama yapılabilir. Karışıma az miktarda vernik karıştırılarak, karışım yapışkan hale getirilir ve çatı araları gibi yapının görünmeyen kısımlarında uygulanabilir. Tarım ilaçlarının bazıları, çok fazla kullanıldığında insan sağlığını tehdit edici özelliklere sahip olmaktadır, bu nedenle karışım içerisindeki toksin_dozlara dikkat edilmelidir.

9.2.3. Bütünleme

Çırganlar Evi yapı grubunda, topraklı ve kırıklı iç ve dış sıvalarında dökülmeler görülen A yapısı, D, E, F ve G yapılarında, duvarlarının eksik kısımları tamamlanacaktır.

A yapısının zemin katında bulunan ara kattaki kuzeybatı duvarında, sadece kasası kalmış olan pencereye ahşap kafes yerleştirilecektir. Ayrıca AZ01 mekanındaki seramik süpürgelikler, AZ03'deki ve ara kattaki ahşap süpürgelikler tamamlanacaktır.

A101 no'lu sofa mekanındaki eksik döşeme kaplamaları ile, P13 penceresinin eksik kanadı ve tepe pencerelerinin eksik kırık çerçeveleri tamamlanacaktır. A103 no'lu odanın tavan kaplamasının yarısı düşmüştür. Kalan yarıya uygun olarak, bu tavan kaplaması tamamlanacaktır. Aynı mekandaki pencerelerin eksik kanatları ve eksilmiş döşeme tahtaları eklenecektir.

Çırganlar Evi yapı grubunu oluşturan yapıların tümünde, ahşap ya da seramik süpürgeliklerin eksik kısımlarında bütünleme yapılacaktır. Çatıların çürüyen saçakları, özgün saçak detaylarına uygun olarak tamamlanacaktır.

9.2.4. Yenileme

A yapısında ve avludaki yapılarda, dış hava koşullarından etkilenerek çürüyen, ahşap karkas yapıyı oluşturan tüm kirişler, kaplamalar ve çatı elemanları yenilenecektir. Yapıda tekrar kullanılması mümkün olmayan ahşap doğramalar yenileri ile değiştirilecektir.

Kırılmış alaturka kiremitler yenilenecektir. Gerekliyse kiremitlerin altında yer alan ahşap kaplama tahtaları da yenilenecektir.

9.2.5. Yeniden Yapma

Uygulanan sağlamlaştırma ve tamamlama işlemleriyle, yapı grubunun büyük bir bölümünün orijinal durumuna kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçeve içinde, yerinde mevcut olmayan pencere ve kapı doğramaları, pencere kafesleri, demir parmaklıklar, mevcut olan özgün yapı elemanları dikkate alınarak yeniden yapılacaktır.

A103 no'lu odanın sudan dolayı çöken tavanının (Şekil E147, E149), bütünleme uygulaması yetersiz kalırsa aslına uygun olarak yeniden yapılması önerilmektedir.

Sıvalı yüzeylerde, dökülen sıvalar yeniden yapılacak, aslına uygun renklerde boyanacaktır (Şekil E15-E17).

A yapısına ait güneybatı cephesindeki taş duvar, topraklı sıva ile sıvanacaktır. Aynı harçla taş aralarındaki boşluklar doldurulacaktır.

Avluda, mevcut olduğu eski fotoğraflarda görülen ve zamanla üzerine beton dökülen kayrak taşı ve dere taşlarından oluşan döşeme yeniden oluşturulacaktır.

A yapısının birinci katında, tamamen çürümüş olan döşeme kaplamaları yeniden yapılacaktır. A101 no'lu sofa mekanındaki P15, P16, P17 pencereleri, A102 no'lu odadaki P23 penceresi yeniden yapılacaktır. Ayrıca P18, P19, P20, P21 no'lu pencerelerin, sofa yönünde bulunduğu bilinen demir parmaklıkları eklenecektir.

B yapısının birinci katında bulunan B101 ve B103 no'lu mekanların pencereleri ve demir parmaklıkları, orijinaline uygun olarak yeniden yapılacaktır.

9.2.6. Yeni Kullanımla İlgili Öneri Ekler

Çırganlar Evi yapı grubunda, ısıtma sistemi olarak sıvı yakıtlı (fuel-oil) sistem kullanılacaktır. Bu sistem için ayrılan ısı merkezine yerleştirilecek olan yakıt tankının boyutları, 1.20m.x1.20m. olacaktır. Mekanın havalandırılması için kuzeybatı duvarındaki pencere kullanılacaktır. Ayrıca tesisat için gerekli olan duman bacası için, AZ03 mekanındaki baca kullanılacaktır. Temiz hava bacası, yapı grubundaki diğer bacaların biçimlerine uygun olarak eklenecektir. Yakıt tankının dolumu için, yakıt tankinin ulaşımına da uygun olan Umurbey Caddesi yönündeki güneydoğu cephesinde bulunan pencere kullanılacaktır. Isıtma sistemi olarak, panel radyatör sistem ya da sıcak ve soğuk hava üfleyebilen sistem kullanılacaktır. Borular tesisat merkezinden çıkacak, yapılara dağılacaktır. Avludan geçişler beton döşeme kaldırıldığında, döşeme kaplamasının altına yerleştirilecektir. B yapısına boruların girişi güney cephesinden sağlanacaktır. Yapılarda uygun yerlere radyatörler yerleştirilecektir. Boruların, tüm yapılarda yenilenmesi planlanan, süpürgeliklerin arkasından geçirilmesi düşünülmektedir.

Yapı grubunun banyo ihtiyacı, her iki yapıda da birer mekanda çözümlenmiştir. Yeni bir mekan tasarlanmamış, mevcut mekanlar kullanılmıştır. Her iki yapıya da getirilen küçük çapta ekler ise kullanıma yönelik olan, ıslak mekan elemanları küvet, lavabo, tezgah gibi sabit elemanlardır.

Elektrik tesisatı, sıva altından geçirilecektir. Elektrik kabloları yangın tehlikesine karşı özel üretilmiş kablolar olacaktır. Kablolar sürekli olup, boat olmayacaktır. Yapıların tüm mekanlarında yangın tertibatı düzenlenecektir.

Aydınlatma için A yapısında birinci katta tavandan değil duvarlardan aydınlatma düşünülmüştür. Bu nedenle tüm mekanlarda bulunan ahşap rafların üstüne sabit lambalar ve hareketli aydınlatma elemanları yerleştirilecektir. Zemin katta ise, duvardan ve tavandan bağımsız aydınlatma elemanları kullanılacaktır. B yapısında da aydınlatma elemanları, duvardan ve tavandan bağımsız olarak yerleştirilecek ve hareketli elemanlar olacaktır.

10. SONUÇ

Anadolu'da geleneksel konut mimarisi örnekleri, gün geçtikçe azalmaktadır. Umurbey Beldesi bu konuda şanslı ve özel bir yerleşmedir. Geleneksel dokusunu günümüze kadar korumayı başarmıştır. Ancak niteliksiz yapıların sayıları artmaktadır. Bu bağlamda, yitirilen bu mirasa sahip çıkılmalı, geçirdiği evreler ve yapım sistemleri incelenmeli, anlaşılmalı ve anlatılmalıdır. Bu yapılar, yapıldıkları dönemin, sosyo-ekonomik ortamını, mimari özelliklerini ve estetik anlayışını yansıtmaktadır.

Bu nedenle, Umurbey Beldesi inceleme alanı olarak seçilmiş, yerleşmedeki ve civar köylerde benzerine rastlanmayan mimari özellikler taşıyan Çırganlar Evi tez konusu olarak çalışılmıştır. Yapıların biraraya gelişleri, farklı dönemlerin birbirine eklenmesi ve özellikli mimarisiyle ön plana çıkan bu yapı grubu, Umurbey Beldesi içindeki sivil mimarlık örnekleri içinde önemli bir noktadadır.

Tez çalışması boyunca temel amaç, yapının özgün değerlerini yitirmeden sürdürebilmesini sağlamak olmuştur. Bu nedenle özelliklerini yaşatabilmesi için özgün kullanımına en yakın işlev seçilmiştir.

Seçilen işlevin gerektirdiği yeni ekler, yapının özgün malzeme ve plan şeması göz önünde bulundurularak, en uygun malzeme ile en doğru yere yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Umurbey Beldesi, önemli sivil mimarlık örneklerine sahip, köklü bir Osmanlı yerleşmesidir. Ancak bugüne kadar bu konuda Umurbey'de hiç çalışma yapılmamıştır. Kültür Turizmi ile dışarıya açılıp, sesini duyurmaya çalışmakta olan Umurbey Beldesi için bu proje, bu konuda atılmış en önemli adımlardan biridir. Bu örnekleme öncülüğünde sahip olduğu kültür mirasını gelecek kuşaklara aktarma, mevcut potansiyeli kullanma şansını elde edecektir.

KAYNAKLAR

Akkılıç, Y., 1997. *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa*, Bursa

Aksoy, A., tarihsiz a. “Gemlik'te Yunan İşgali” maddesi, Bursa Ansiklopedisi, 259.

Anonim, tarihsiz b. “Bursa” maddesi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.4, 2026-2028.

Anonim, tarihsiz c. “Celal Bayar Müzesi” maddesi, Bursa Ansiklopedisi, 415-416.

Anonim, tarihsiz d. “Gemlik” maddesi, Meydan Larousse Ansiklopedisi, c.7, 482.

Anonim, tarihsiz e. “Gemlik” maddesi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.9, 4486.

Anonim, tarihsiz f. “Gemlik'in İşgali” maddesi, Bursa Ansiklopedisi, 238-239.

Anonim, tarihsiz g. “İpekböcekçiliği” maddesi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.11, 5734-5736.

Anonim, tarihsiz h. “Osmanlı Hanedanı” maddesi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.17, 8928-8932.

Anonim, tarihsiz ı. “Zeytin” maddesi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c.24, 12741-12742.

Anonim, tarihsiz j. “Zeytincilik” maddesi, Meydan Larousse Ansiklopedisi, c.20, 481-482.

Anonim, 1886. “Hüdavendigâr” Vilayeti Salnamesi, Bursa.

Anonim, 1933. “Köylerimiz” Köy Kanunu Tatbik Olunan ve Olunmayan Köy İsimlerini Alfabe Sırası İle Gösterir, Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul.

Anonim, 1934. *Bursa Yıllığı*, Bursa.

Anonim, 1939. *Bursa Köy Belleteni*, Bursa.

Anonim, 1973. *Bursa İl Yıllığı*, Bursa.

Anonim, 1975. “Umurbey Köyü Tarihçesi”, Umurbey Köy Dosyası, yayınlanmamış metin.

Anonim, 1982. “Bursa” maddesi, Yurt Ansiklopedisi, İstanbul, c.3, 1611-1801.

- Anonim**, 1998. “Umurbey ve Çevresinde Fizibilite Raporu”, İller Bankası, Ankara.
- Ayverdi, H. E.**, 1974. *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, Baha Matbaası, İstanbul, c.4, 866-867.
- Bardavit, D.**, 1992. “Ahşap İskelet Yapılarda Taşıyıcılık ve Koruyuculuk Sorunları”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Barlas, F.**, 1948. *Yağ, Yağhaneler, Zeytin, Zeytin Ağacı*, Ankara.
- Beken, G. İ.**, 1990. “Korunacak Tarihi Ahşap Konutların Banyo ve Mutfaklarının Sıhhileştirilmesinde Endüstrileşmiş Açık Sistemlerden Yararlanılması”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bosch, E.**, 1946. “Bithynia Tetkikleri I”, *Belleten*, Çev: S. Ataman, Ankara.
- Çırgan, Ö.**, Haziran 2001, Kişisel görüşme.
- Dilsar, F.**, 1960. *Bursa'da İpekçilik*, İstanbul, 335.
- Eldem, S. H.**, 1955. *Türk Evi Plan Tipleri*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Eldem, S. H.**, 1987a. *Türk Evi-Osmanlı Dönemi I*, T.A.Ç. Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Eldem, S. H.**, 1987b. *Türk Evi-Osmanlı Dönemi III*, T.A.Ç. Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Gündüz, G. N.**, 1999. “Kerpiç Yapılarda Sıva İle Dış Yüzey Koruması”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Haraççioğlu, C.**, 1924. *Bursa Vilayeti'nde Yunan Fecaii*, Bursa.
- Hasol, D.**, 1998. “Çantı” maddesi, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yem Yayınları, İstanbul, 116.
- Hazar, N.**, 1945. “Gemlik Köylerinin Beşeri ve İktisadi Durumu”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İstanbul.
- İpek, N.**, 1994. *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara, 163.
- Kaplıanoğlu, R.**, 1997. *Küçük Asya Bithynia*, İstanbul, 157-158.
- Kaplıanoğlu, R.**, 1994. *Bursa Anıtları Ansiklopedisi*, Bursa.
- Kaplıanoğlu, R.**, 1996. *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa Ticaret Odası Kültür Yayınları No.2, İstanbul, 140,200,270.
- Katırcıoğlu, F. M.**, 2000. *Yeryüzü Suretleri, F. Muhtar Katırcıoğlu Harita Koleksiyonu Kataloğu*, Yapı Kredi Kültür, Sanat, Yayıncılık A.Ş., 2.Baskı, İstanbul.
- Lim, R.**, 1997. “Burhaniye'de Yağcı Zeytinyağı Fabrikası Restorasyonu”,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Müller, D., 1997. *Topographischer Bildkommentar Zu Den Historien Heredots*, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, Berlin, 856-857.

Orhangazi Belediyesi, 2000. *Orhangazi Tanıtım Rehberi*, Çakırlar Ofset, İstanbul.

Orkun, V., 1947. *Gemlik Tarih-Coğrafyası*, Bursa.

Ötüken, Y., 1986. *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler IV*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 84-85.

Özendes, E., 1995. *Osmanlı'nın İlk Başkenti Bursa*, Yem Yayınları, İstanbul.

Pehlivan, N., tarihsiz k. "Umurbey Tarihçesi", Umurbey Belediyesi arşivi yayınlanmamış metin.

Roodenberg, J., 1990. *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ilıpınar Höyük 3. Dönem Kazı Sonuçları*, Ankara, 105.

Texier, C., 1924. *Küçük Asya*, İstanbul, c.1, 210.

T.C. Resmi Gazete, 26 Eylül 1952, Ankara.

Uğur, S., 1956. "Umurbey Köyü Coğrafi Etüdü", *Yayınlanmamış Lisans Tezi*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İstanbul.

Umurbey Belediyesi, 2000. *Umurbey Tanıtım Rehberi*, İstanbul.

Umurbey Belediyesi Fotoğraf Arşivi

Umurbey Belediyesi, Umurbey (Harita), ölçek: 1/25000, 1/5000, 1/1000.

Yenisey, F., 1955. "Gemlik'in Umurbey Köyünde Nişan ve Düğün Adetleri" maddesi, Bursa Ansiklopedisi, 458-461.

**EK A: T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI BURSA KÜLTÜR VE TABİAT
VARLIKLARINI KORUMA KURULUNUN UMURBEY BELDESİ'NDEKİ
KENTSEL DOKUYA İLİŞKİN KARARLARI (1990-1998)**

EK B: ÇIRGANLAR EVİ'NE AİT YAPI TESCİL FİŞİ

EK C: T.C. RESMÎ GAZETE (26 Eylül 1952)

EK D: OSMANLI HANEDANLIĞI SOY AĞACI ŞEMASI

EK E: ŞEKİLLER

EK F: ÇİZİMLER

Şekil B6. Gemlik yönünden Umurbey'e bakış (1937)

Şekil B7. Aytepe mesire alanının batıdan görünüşü

Şekil B8 Umurbey Camisi minaresinden kuzeybatı yönüne bakış

Şekil B9. Umurbey Camisi minaresinden güneydoğu yönüne bakış

Şekil B10 Umurbey Camisi minaresinden güney yönüne bakış

Şekil B11. Camiden çarşı meydanı ve Umurbey girişi

Şekil B12. Çarşı Meydanı ve Umurbey Camisi

Şekil B13. Belediye binasından Çarşı Meydanı

Şekil B14. Cami arkası sokakta çıkmalı ahşap yapı

Şekil B15. Cami arkası sokakta çıkmalı ahşap yapı ve sokak dokusu

Şekil B16. Çıkmalı yapılar ve oluşturdukları sokak dokusu

Şekil B17. Çıkmalı yapılar ve oluşturdukları sokak dokusu

Şekil B18. Çıkamaz sokak ve ahşap karkas yapılar

Şekil B19. Ahşap payandalar ve pencere kafesleri

Şekil B20. Ahşap payandalı ve kafesli yapı örneği, ön cephe

Şekil B21 Ahşap payandalı ve kafesli yapı örneği, yan cephe

Şekil B22. Celal Bayar Evi avlu girişı

Şekil B23 Umurbey'de kış ve ahşap yapılar

Şekil B24. Umurbey Hamamı

Şekil B25 Umurbey Hamamı ve Celal Bayar Evleri

Şekil B26. Yapi Kredi Bankası Umurbey Şubesi'nin açılışı

Şekil B27 Umurbey beldesi geleneksel sokak kaplaması

Şekil B28. Eski Rüştîye binası

Şekil B29 Umurbey'de Rum mimarlara ait yapı örnekleri

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Orta öğrenimini 1995'te Üsküdar Hüseyin Avni Sözen Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Aynı yıl İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne girdi ve 1999 yılında mezun oldu.

1999 yılında İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Programı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

İstanbul Teknik Üniversitesi Kulübü Bayan Voleybol Takımında lisanslı voleybolcudur.

İyi derecede İngilizce bilmekte ve MS Office, Autocad R14/2000 ve Autocad Map 2000 programlarını kullanmaktadır.

1996-1999 yılları arasında Ufuk İnşaat A.Ş. için çeşitli projelendirme ve şantiye çalışmaları yapmıştır.

İzmit Orhan Gazi Camii'nin rölöve-restorasyon projesini Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY danışmanlığında hazırlamıştır (Ekim 1999-Şubat 2000).

İstanbul Ayaspaşa'da Latife Hanım Konağı restitüsyon-restorasyon projeleri, Safranbolu'da ahşap tek yapı rölöve-restorasyon projelerini Selcen Mimarlık Ltd. Şti. bünyesinde hazırlamıştır (Kasım 2000-Temmuz 2001).

Katıldığı Araştırma Projeleri

- ODTÜ tarafından desteklenen Şanlıurfa İli Birecik ve Halfeti İlçeleri Geleneksel Kırsal Mimari Belgeleme Çalışması'nda araştırmacı olarak çalıştı. (Prof. Dr. Nur AKIN yürütücülüğünde, 2000-2001)
- İstanbul Üniversitesi Preshistorya Anabilim Dalı'nın Birecik Mezraa-Teleilat kazısında kazı mimarı olarak çalıştı. (Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN yürütücülüğünde, 2000-2001)
- TÜBA tarafından desteklenen Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında Şanlıurfa İli Birecik-Suruç İlçeleri Kırsal Mimarlık Envanteri çalışmasında araştırmacı olarak çalıştı. (Prof. Dr. Günkut AKIN ve Prof. Dr. Nur AKIN yürütücülüğünde, 2001-2002).

Yayınlar

- Nur AKIN, Zeynep ERES, Burçe İVEDİ 2002
“Urfa İli, Birecik ve Halfeti İlçeleri Çevresindeki Geleneksel Kırsal Yerleşmeler 2000 Yılı Çalışmaları”
19. Araştırma Sonuçları Toplantısı (28 Mayıs-01 Haziran 2001), T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.63-78.
- Nur AKIN, Zeynep ERES, Burçe İVEDİ 2002
“Urfa İli, Birecik ve Halfeti İlçeleri Çevresindeki Geleneksel Kırsal Yerleşmeler ve Sivil Mimari 2000 Yılı Çalışmaları”

Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları, ed. N.Tuna & J. Velibeyoğlu, ODTÜ-TAÇDAM, Ankara, s.431-452.

- Nur AKIN, Zeynep ERES and Burçe İVEDİ 2002
“Traditional Rural Settlements and Civil Architecture in the Vicinity of Birecik and Halfeti in the Province of Urfa (Studies of 2000)”
Salvage of the Archaeological Heritage of the Ilısu an Carchemish Dam Reservoirs Activities in 2000, ed. N. Tuna & J. Velibeyoğlu, ODTÜ-TAÇDAM, Ankara, s.452-462.
- Günkut AKIN, Nur AKIN, Zeynep Eres, Burçe İVEDİ (2002)
“Şanlıurfa Birecik-Suruç Kırsal Mimarlık Envanteri Raporu”
TÜBA- TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları 1/1 Birecik-Suruç, İstanbul, s.119-192.